499 a

RELECTIONES HYEMALES,

DE RATIONE & Methodo legendi *utraſq; Hiſtorias,*

CIVILES ET ECCLESIASTICAS.

Quibus Hiſtorici probatiſſimi, non ſolùm ordine quo ſunt legendi catenatim recenſentur, ſed doctorum etiam virorum de ſingulis judicia ſubnectuntur.

Nec-non

Vndè ſig ulorum in Hiſtoria vel brevitas dilatari, vel defectus ſupplen, vel perplexitas expediri; vel mutilationes demq; temporum injuriâ factæ reſarciri poſſint, indicatur.

à D. W. prælect. CAMDENIANO.

Chear OXONIÆ,
Excudebat L. LICHFIELD, impenſis
Ed. Forreſt, & H. Curteyne.
M. DC. XXXVII.

MVSEVM
BRITAN
NICVM

XI

Y. a

CLARISSIMIS
CELEBERRIMÆ
OXONIENSIS
Academiæ Luminibus,
D^o DOCTORI BAYLIE
PROCANCELLARIO
Cæterisq;
COLLEGIORVM
& AULARUM Præfectis,
Viris mihi plurimum
Venerandis.

L. M. D. C. Q.

ITA *sine fuco, palàm profiteor (viri mihi plurimùm venerandi) vobis*, Relectiones istas, *lubens merito, dico consecroq;. Neq; ut id faciam, unâ simplici adducor*

ratione.

ratione. Seu vos contemplor, seu tenuem hanc opellam, seu meipsum denig. Vos enim, uti eruditione ac virtute multipliciter; ita dignitate atq. auctoritate eminenter polletis. A dignitatis vestræ splendore, huic opusculo stricturam luminis aliquam mutuandam putavi. Ab auctoritate, vestrâ, patrocinium ac tutelam implorandam. Deindè; vobis potissimùm, ac vestræ inspectioni concredita est Ecclesiæ Reique publicæ, spes floréscens proxima, Iuventus Academica. Ejus autem cum primis utilitati, bonoq. communi, à me hic delibatum sedulò, præmefero. Quam dextrè vestrum erit arbitrari. Postremò;

ſtremó; quemadmodum vos, pervigili curâ ſollerter proſpicitis, ut eadem Iuventus optimis in artibus moribuſq́, magis indies creſcat & vigeſcat; ita & nos, quotquot hoc in circo bonarũ literarum profeſſoriũ deſudamus, in id ipſum quoq́ toto pectore incumbimus. Quid hac ex parte mea conata ſit induſtria, ecce vobis ſpecimen exile (fateor) ac levidenſe: ſed majoris (auguror) momenti cenſebitur, quòd veſtra in frontiſpicio præclara geſtet nomina. Neq́ enim dubitare poſſum, quin & acrius animos Iuventutis feriat, promptiuſq́ fidem inveniat, quicquid hic elucubraverim, ubi veſtrâ auctori-

tate munitum vestroq; calculo comprobatum in apricum pervenerit.

Iam verò, oculos in meipsum convertenti, si quid hinc vobis accesserit benorificentiæ, id, (ut cum Symmacho loquar) à me solutum videtur esse magis quam præstitum. Quis enim vestrum est omnium, cui ego me nominibus obstrictum gravissimis, non libens agnoscam? vel beneficentiæ, vel benevolentiæ, vel humanitatis? nonnullis etiam hisce universis. Nec eos tantùm puto, quorum amicitiâ ac familiaritate, sub ipso ætatis flore cœptâ, ad hanc usque canitiem, usu fretusque sum conjunctissimâ; sed

alios

alios etiam plures: etiam eos, quos merita ſua, & excellens virtus ac doctrina, ad ſublimiores in Eccleſia dignitates provexerunt. Quorum oppidò propenſam in me voluntatem & affectum, certis, expreſsiſque indiciis, haud ſemel cognovi, aut raró expertus ſum. Quid comitatem humanitatemq; erga me veſtram omnium loquar, obviam, expoſitam, planè ſingularem? quam tum præſertim intellexi, poſtquam in veſtrum ordinem adſcriptus, homo inferioris ſubſellii, nullius æſtimii, nec doctrinæ inſignibus, nec famâ aut meritis cum veſtrûm minimis comparandus, ſenſi tamen, (quod

tacito quidem sinu mecum gavisus sum) sensi inquam, me non fastiditum: nec meam pullam præ vestrâ purpurâ despicatui habitam. Scilicet (cum Romano Sapiente illo) vos, colorem vestium non adspicitis, oculis de homine non creditis. Sed nec ex subsellii humilitate quenquam depreciatis, aut ex fastigioso lo (quod vulgus indoctum solet) æstimandum putatis. Melius certiusque lumen sequimini. Defæcatos mores atq; interna illa animi bona, magis spectatis. Mali, estote (viri clarissimi) hac judiciorum & adfectuũ syncritate, & (quæ indè fluunt) morum concordi suavitate, animorum benignitate, affa-

assabilitate sermonum; quibus, & auctoritatis amplitudinem, & graduum sublimitatem, dignitatumq; vestrarum fastigium, ita eleganter & prudenter conditis, ut hinc potius quam ab ipsa sacra qua fulgenter splendetis purpura, vere venerabiles audiatis. Hisce permotus rationibus (viri undequaq; doctissimi) lucubrationum mearum hoc tenue libamentum, vobis inscripsi: simul ut obnoxiæ meæ voluntatis pignus aliquod extaret; atque ita demum quam merito debiti, tam libenter vobis præstiti cultus & obsequii monumentum. Salvè agite, (viri mihi plurimum venerandi) meque (quod facitis

Epistola

facitis) favore vestro (si merear) porrò prosequimini.

Ab Aula Glocestrensi
Kal. Iul. 1637.

DD. VV.

Cultor observantissimus

DEGOREVS WHEAR

RELECTIONVM CONSPECTVS.

ANTELOGII.

Occasio harum Relectionũ. Item exempla. Scopus Publica utilitas. Haud temerè tamen publicandæ. Scripturientium hujus ævi præsidentia perstringitur. Modestia suadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprimè utilis. Et quomodo. Hoc ævo optabilis. Sapientibus gratissimus. Non ostentationis, sed modestiæ potius argumentum. Viva vox. Quo præstet auditio lectioni. Historiæ definitio, finis, divisio, species.

PARTIS PRIMÆ Sectiones & Lemmata.

SECT. I.

Ad fructuosam Historiarum Lectionem tria requiruntur. Indè ttes hujus discer-

sertationis partes proponuntur.

SECT. 2.

Historicorum series qualis instituenda. Quomodo ordinanda. Temporum intervalla tria observanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclysmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἄδηλον. μυθικὸν. Olympiades. Intervallum Historicum.

SECT. 3.

Summorum Imperiorum series & successio. Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Persarum unicum Imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata. Summorum appellatio, frustra à Bodino cavillata. Romanum omnium maximum Imperium.

SECT. 4.

Assyrio-Chaldaici Imperii institutio ac duratio. Item Medo-Persici, indè Græcanici. Romani Imperii initium ante Iul. Cæsarem. Inde ad Carolum M. quot anni intercesserint. Deniq; ad Carolum V.

SECT. 5.

Quatuor isthæc imperia quare dicebantur Summa.

Sect

SECT. 6.

Historiarum lectio unde auspicanda. Epitomæ justæ non penitus damnandæ. Synopsis Historiarum. Chronologi, Alia etiam compendia nominatim commendantur. Qui deniq; Auctores præcipuè circa universalem Historiam sint consulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Historia Biblica omnium prima & primo ediscenda.

SECT. 7.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia. De Beroso, Ctesia, Megasthene, eorumq; suppositiitiis Scriptis. Ad Iosephum potius in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna jactura alibunde sarcienda. Præsertim ex Josepho & Historia prophetica. Diogenes Laertius laudatur.

SECT. 8.

Herodotus unde suam inchoaverit Historiam, ubiq; desierit. Eius laus: quo tempore floruerit. Secunda Monarchia initium. Argumenta singulorum librorum Herodoti recensentur. Musarum nomina tur eis imposita. Contra Lud. Vivem excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior vel etiam illustrior

fieri

fieri poſſit eius Hiſtoria.

SECT. 9.

De Thucydide. Ejus elogia. Unde & quouſq; deducat Hiſtoriam ſuam, quam octo libris complexus eſt. Eorum argumenta breviter & ſingulatim explicantur: quinam Auctores de iiſdem temporibus ac bellis cum Thucidide ſcripſerint indicatur.

SECT. 10.

De Xenophonte. Laudes eius & elogia. Quando & quo ordine legendus. Quadraginta octo annorum Hiſtoriam dedit. Quam ex Plutarcho, Juſtino, Diodoro Siculo ampliſicare licet.

SECT. 11.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium. Hiſtoriam ſcripturus varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Hiſtoriam lib. 15. circa finem. Inde Philippi Maced. res geſtas narrat. l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ inſtitutionem deſcribit.

SECT. 12.

Alexandri M. res geſtas varii ſcriptores exequuti ſunt. Arrianus & Q. Curtius. Eorum elogia. Quo tempore floruerint.

ruerint. Succeſſores Alexandri proſequitur Diodorus. Cui utiles ſuppetias alii Auctores ferre poſſunt.

SECT. 13.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum hiſtoriam ſcripſerit. Quomodo animum ad ſcribendum appulerit. Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Eius Hiſtoriæ pars maxima periit, aut in fragmenta diſſipatur. Librorum ſuperſtitum contenta.

SECT. 14.

De quarta Monarchia Romanorum. Ad eius Hiſtoriam tranſitio. Utriuſq; laudes. Hiſtoricorum Romanorum fata deplorantur.

SECT. 15.

Romanæ Hiſtoriæ curſus unde auſpicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo iudicia. Non eſt idem cum Livii Epitomaſte. Eius hallucinationes cenſantur. Eius ſcribendi Methodus. Unde errores veroſimiliter irrepſerint. Sigonii & Onuphrii Faſti Conſulares, item Pighii Annales laudantur.

SECT. 16.

In lectione Romanæ Hiſtoriæ quo ordine

per

pergendum. Dionysius Halycarnass. laudatur. Historia eius, quot annorum seriem contineat. Cur ei principem locum tribuamus ratio redditur, & ex I. Bodino confirmatur.

SECT. 17.

T. Livius abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros scripserit. Eorum divisio unde. Quo ordine legendi. Quomodo eorum Historia vel amplificanda, vel in defectu supplenda. Plutarchi laudes & Elogia.

SECT. 18.

T. Livii Decas Secunda, h. e. à libro 10. ad 21. tota interiit. Quomodo, & undè ea Historia suppleri possit. Appianus Alexandrinus. De eo quid censeant viri doctissimi.

SECT. 19.

Ad reliquos viginti quinq; libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Historiam quinam alii Auctores confirmare aut illustrare possint. Decades novem posteriores cum dimidia prorsus desiderantur. Unde resarcienda earum jactura. Salustii Historia laudatur. Item Cæsaris Commentarii, ab eruditis prisci ævi, juxta & modernis.

Sect.

SECT. 20.

De Dione Cassio & ejus Historia. Quot libros scripserit. Eorum quot perierint & quanta jactura. Inter optimos Scriptores quam merito censendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & navi non dissimulantur. Ad Cæsariorum temporum Scriptores transitur.

SECT. 21.

Historia Cæsarum à Suetonio & Tacito primo petenda. De utroq; præclara doctissimorum virorum testimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Cassio.

SECT. 22.

Quomodo ad alios Historia Augustæ Scriptores transeundum. viz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non leviter æstimandos Auctores. Justi Lipsii de iis judicium, item Casauboni. Herodianus suo loco cum superioribus legendus. Quousq; in Historia processerint isti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi.

SECT. 23.

Póst Constantium Chlorum, uti & paulò antè, Historia nonnihil perturbata videtur: præsertim apud Latinos Scriptores. Eusebius, Zosimus, Zonaras, explicatiorem reddere possunt. De Zosimo & Zonara eorumq; scriptis; item de Iornande. Ammianus Marcellinus hîc locum habet. Lipsii & Balduini Illi de eo censura.

SECT. 24.

Historia Miscella Diaconi, item Iornandes de Rebus Geticis, necnon Procopius & Agathias suum hic locum habere possunt. Vel si placeat Zonara Tomus Tertius. Quem sequatur Nicetas Choniates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut si prolixum nimis id videatur; post Zosimum, Blondus Forliviensis legi potest. Vel aliter post Vopiscum Sigonii Historia Occidentalis admitti potest. Indè ad 7. vel 8. lib. prima Decadis Blondi pergat Lector.

SECT. 25.

Breviorem adhuc Historia cursum ab initio Cæsarum ad hoc usq; seculum Lectori suppeditabunt, Iohannes Cuspinianus, Paulus Iovius & Augustus Thuanus.

Sect

SECT. 26.

Particularium Hiſtoriarum Scriptores quidam lectu digniſſimi recenſentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cominæus. Quorum egregia memorantur elogia. Meteranus, Chromerus, Bembus.

SECT. 27.

Ad Hiſtoriam Britanicam tranſitio. Quomodo ad eam legendam Lector ſe accingat. Quo ordine in ea pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta primò legenda. Georgii Lyllii Chronicon. Hiſtoriæ Britannicæ compendium.

SECT. 28.

Gulielmus Malmesburienſis. Savilii de eo judicium, item Camdeni. Undè Hiſtoriam inceperit, & quouſq; progreſſus ſit. Galfredus Monumethenſis quare prætermittendus. Super ejus Hiſtoria cenſura Neubrigenſis, Iohannis Withamſted, Balæi & Iohannis Twini. A quibus omnibus diſſentit Virunnius. Malmesberienſem ſequatur Huntingdonienſis, eum Hovendenus.

SECT. 29.

Aſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur.

Cum superioribus quo tempore legenda Item Eadmeri Historia novorum. Matthæus Parisiensis. De eo Baronii iudicium. Thomæ Walsinghami Chronica. Gesta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edwardi II. *à Thoma Dela Moore scripta, suo tempore interponenda.*

SECT. 30.

Walsinghami Hypodigma Neustriæ, & rerum Normannicarum Scriptores haud insuper habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. *Historia à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobilissimi Savillii nostri iudicium animadvertendum. Richardum* III. *descripsit Thomas Morus, Eques Auratus & Angliæ Cancellarius. Henricum* VII. *Vice-Comes Saltalbanus. Henrici* VIII. *Edwardi* VI. *Et Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavensis Episcopus literis consignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus Elizabethæ.*

SECT. 31.

Etsi nostratis Historiæ corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum habeamus, Anglicè tamen quid multa cum laude præstiterunt habemus

mus, Iohannis Speedæi, Theatrum Britannici Imperii oppidò illuſtre, à noſtris adoleſcentibus imprimis contemplandū. Præſertim ab iis qui regiones exoticas viſere cogitant.

SECT. 32.

Ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam tranſitio. Eā tractare cui imprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla reſpicienda. Hiſtoriam primi intervalli Sacra Biblia continent. Cum iis Ioſephi Antiquitates Iudaicæ legantur. De Ioſepho doctiſſimorum virorum iudicia. Hegeſippus ille pſeudepigraphus, Auctor haud penitùs reiiciendus. Quo ſenſu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Hiſtoria Sacra, meritiſſimò hic Lectori commendatur.

SECT. 33.

Secundi intervalli (h. e. Eccleſiæ Chriſtianæ) Hiſtoria, primo ab Evangeliſtis & aliis Novi Inſtrumenti libris, ubi eius incunabula narrantur haurienda eſt. Qui porrò aliquam partem eius infantiæ (ἀπόκρυφα) deſcripſerint, vix ulli extant: circumferuntur nonnulli qui iiſdem temporibus vixiſſe perhibentur & primorum Martyrum certamina deſcripſiſſe,

sed à doctis supposititi, quòd fabulis scateant æstimati. Ei vitio Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur & Melchior Canus. Item veteres nonnulli. Ideoq; Ecclesiæ Historia cum cura legẽda. Nimia tamen incredulitas vitanda, in lectione Historiarum quales esse debeamus. Antiquissimi & priores recentioribus præponendi.

SECT. 34.

Tertio demum seculo, florente Ecclesia floreſcere cœpit Historia. Eusebius Pamphili inter Ecclesiæ Historicos princeps. In libris de vita Constantini Xenophontis æmulus. Multa ab eo scripta periére. Eius auctoritas vindicatur. Quousq; Historia Eusebii procedat. De Ruffino Scaligeri iudicium. Tripartita Historia. Panegyrici Eusebiani lectio commendatur.

SECT. 35.

Socrates quo tempore vixerit, unde & quousq; Historiã perduxerit: item Theodoretus quid quoq; libro complexus sit. Photii de eo censura. Sozomenus Salaminius, novem libris historiam continuat ad Ann. Chr. 423. D. Gregorii

locus

locus adversus Sozomenum *expenditur. Eiq; respondetur.* Sozomeni *Candor, de eo Evagrii testimonium. Tripartitam Historiam sequitur Evagrius eamq; continuat, ad ann.* 597. *Theophilactus Simocattus inde ad An.* 601.

SECT. 36.

Seculo septimo, & duobus vel tribus id sequentibus, qui Historiam Ecclesiæ pro dignitate tractaverint rarissimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portenti-loquiorum & ignorantiæ tempora.

SECT. 37.

Nicephorus Constantinopolitanus, Simocattum sequi potest. Nicephorus Callistus erroribus plenus. Georgius Credenus. De eo Scaligeri & Vossii censura.

SECT. 38.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur, Historiam ad Ann. 1118. *Annæ Comnenæ Alexiada. Egregiæ illius Heroinæ laudes.*

SECT. 39.

Nicetas Acominatus Zonaram immediate sequitur. Nicetam Gregoras. In hoc censu quare ponantur. Lipsii de eorum Utroq; judicium. Gregoræ fides in dubi-

um vocatur. Iohannes Cantacuzenus hoc loco à doctissimo Vossio lectoribus commendatur. Superioribus subsequatur Laonicus Calcochondylas.

SECT. 40.

Blondus Forolivensis Orientalium Scriptorum defectum in Historia Ecclesiæ supplere potest, unà cum aliis Sigebertus Gemblacensis. De ea sententia Card. Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad ann. 1210. Chronicon Horsbaviense ad Ann. 1370. Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad seculum proximè elapsum. Gobelini Personæ Cosmodromium. Ubi & quando legendum. Ejus loco Cosmodromii legi potest Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa à Gobelino congesta. & Historia à Caroli M. temporibus ad Ann. 1504. perducta. Potest etiam Nauclerus horum vicem supplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Ioh. Sleidanus Commentarios Ecclesiasticos scripsit ab An. 1517 ad Ann. 1556. quos continuavit Caspar Lundorpius ad Ann. 1609.

Sect.

SECT. 41.

Venerabilis Beda & Vsuardus minimè pretereundi, neq; Pontificum Rom. vitarum Scriptores. Anastasius Biblioth. Bartolomeus Platina; eorum insignia elogia. Platinam recensuit Onuphrius, & continuavit ad An. 1566. Sigonius quoq; suis Historiis res Ecclesiæ intertexuit, & in hoc censu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.

SECT. 42.

Centuriatores Magdeburgici opus in hoc genere per quam utile ediderunt. Rev. Episcopi Ciestrienſis de eo judicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum ejus probè locatum. Materies ad structuram unde collecta. Defectuum excusatio.

SECT. 43.

Centuriatores erroribus obnoxios docet eruditissimus & Reverend. Ciceſtrenſis. Casaubonus agnoscit. Opus ipsum tamen valdè utile esse ostendit idem Reverend. Antistes.

SECT. 44.

Baronii Annales Centuriis pares. Opus planè stupendum. Casauboni de eo iudicium, item Reverend. Præsulis Ciceſtr.

Annales

Annales isti cautè legendi quare. Spondanus Iesuita eorum Epitomator.

SECT. 45.

Priores centurias Magdeburgicas octo compendifecit Lucas Osiander, nec inutiliter. Ab octava ad decimam sextam transilit. Eius res meritò fusius tractat. Ad hanc centuriam pertinet Historia Concilii Tridentini. Istius operis atque etiam Auctoris encomia. Iac. August. Thuanus accurate sua Historiæ res etiam Ecclesiasticas interseruit, ab Ann. 1546. ad An. 1608. inde continuatur Historia ad An. 1618.

PAR-

PARTIS SECVNDÆ Sectiones & Lemmata.

SECT. 1.

Iuvenis uti moralis Philosophiæ auditor ita & Historiarū Lector minùm idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrūq;. Finis & scopus lectionis. Doctissimi Vossii *&* Keckermanni *circa hanc quæstionem sententia distrepantes.*

SECT. 2.

Keckermanni *sententia defenditur. Linguæ absq; præceptis haud* optimè *discuntur. Linguarum atq; actionum longè diversa ratio. Philosophia practica tam legenti Historias quam scribenti requiritur.* Vbertus Folietta, Sebastianus Foxius, Viperanus *ab hac parte stare videntur. Etiam doctissimus* Vossius *argumenta subministrat non infirma.*

SECT. 3.

Tertium doctiss. Vossii *argumentum contra Keckermannum haud satis firmum videtur. Nuda rei gestæ cognitio Lectori cordato non sufficit. Id ex* Ludov. Vive

Vive, Dion. Halicarnaſſęo & ipſo Voſſio probatur. Puerorum & virorum in artibus verſatorum, lectio Hiſtoriarum valdè diverſa.

SECT. 4.

Argumentum à Quintiliano mutuatum expenditur eiq; reſpondetur.

SECT. 5.

Simonis Grynæi ſententia hac ex parte probatur. Quis ſit idoneus Lector fuſius oſtenditur. Philoſophiæ practicæ guſtum ſaltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Hiſtoriæ oculorum. Artium deniq; aliarum cognitio aliqualis neceſſaria.

PAR-

PARTIS TERTIÆ Sectiones & Lemmata.

Sect. 1.

Caput ultimum tractandum proponitur. Concilium Lud. vivis, Circa ea quæ sunt in Historiarum lectione notanda. Augusti Cæsaris mos in legendis Historiis. Quæ reperiantur apud Historicos observanda, & ad quid conducant.

Sect. 2.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philosophica: subtrisq; species quænam contineantur: quomodo singulæ sint disponendæ, & quis inde fructus ostenditur. Locorum Communium formulas multi scripserunt.

Sect. 3.

Modus excerpendi, & in usum transferendi varius indicatur, ex Annæo Seneca.

Sect. 4.

Modus excerpendi exemplis illustratur. Primo Philologicis ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus & obitus notandi

notandi. *Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus, Circa ætatem ejus dissentio. Odium ejus adversus Carthaginem. Urbis Corynthi conditus, Duratio. Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominum ratio antiqua. Civium Rom. discrimen. Observationes Criticæ sub philologicis. Scipio non fautor tantum, sed & auctor (contra Lipsi.) omnis doctrinæ non ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Dispungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur. Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Consules, Exconsules, Exprætores &c. Senatorum distinctio. Patricii, Conscripti, Pedarii unde dicti.*

SECT. 5.

In Philosophicis quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii & aliorum Historicorum. Duplex usus exemplorum. I. Lipsius, Io. à Chokier, & R. Dallingtonus *nostras, Historiarum & exemplorum usum luculenter indicarunt. Specimen unum atq; alterum à nobis subjicitur. Ex* L. Floro, Iustino, Herodoto. Romuli & Remi *Historiam veram supponit Augusti-*

Augustinus. Quis inde usus. Camilli & Fabricii *fides, atq; inde axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejusq; expeditionis successus quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo.* Caligulæ, Neronis, *ac* Valentiniani *exemplis ostenditur malignitas philautiæ, invidiæ ac livoris. Polybius frequens in Historiarum usibus.*

SECT. 6.

Christiani Ethnicorum exemplis utiliter instrui possunt: & non in virtute morali tantum, sed in actibus etiam pietatis ac vitæ Christianæ promoveri. Id docetur ex D. Augustino. D. Hieronymo & aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoq; nonnullis adimpleta. Quos deniq; eleganter expressit D. Ambrosius.

SECT. 7.

Fructus uberiores atq; etiam præstantiores ab Ecclesiæ Historia. Ethnicorum bona opera, splendida peccata. Ethnica Historia secundam tantùm Decalogi tabulam illustrat: Ecclesiastica totam Legem. In illâ virtutum simulachra: in hâc veræ virtutes leguntur. In illâ jucunda quidem cognitu & utilia; in hâc etiam ne-

cessa-

ceſſaria memorantur: inde hortatione ad ſedulam Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lectionem, diſſertatio concluditur.

ANTELOGIVM AD AVDITORES HIST.

Occasio harum Relectionum. item exempla. Scopus publica utilitas. haud temerè tamen publicandæ. Scripturientium huius ævi præsidentia perstringitur. Modestia suadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprimè utilis. & quomodo hoc ævo optabilis. sapientibus gratissimus. Non ostentationis, sed modestiæ potius argumentum. Viva vox. Quo præstet auditio lectioni. Historiæ definitio, finis, divisio, species.

ANNORVM lustra jam facta sunt duo, (spectatiss. Academici) & si rectè calculum pono, menses aliquot amplius; ex quo, de ratione & Methodo legendi Historias,

ſtorias, diſſertatio hoc ipſo é ſuggeſto, non infrequente circumſtante Coronâ, a me habita fuit. Indè paulo poſt, meditationes illas primas, quales-quales ut evulgarem, & publica luce donarem, ex iis qui tunc-auditores fuiſſent nonnulli, importunâ quâdam flagitatione mihi extorſerunt. Eaſdem verò nuper, alii quidam amicorum, & ipſi non ineruditi, ut ſub incudem denuò revocarem, vehementer hortati ſunt. Quod a me ut impetrarent adhuc inſtant, urgent, inculcant: priora exempla ab aliquot retrò annis omnino defeciſſe; haud parum á plurimis iterùm deſiderari: novam editionem rem gratiſſimam, juxta & utiliſſimam ſtudioſæ juventuti fore, idque neutiquam ambigendum. Poſtremò, ſunt inter eos qui hac tempeſtate aurium operam mihi prebere ſæpius dignantur, nonnulli, quos aliquoties impenſius optantes audivi, ut relectiones ſuper eodem ſubiecto publicas inſtituerem, eaſque poſtea (ſi ita viſum foret) cum literata plebe communicarem & in lucem proferrem. Adnui tandem, votis utrorumque, pro viribus facere ſatis: quamvis propriæ voluntati, nedum judicio, idemvix aut ne vix quidem facere poſſim.

Priores

priores igitur meditationes illas, novis cogitationibus auctas, nec non alicubi emendatas, proximis lectionibus, vobis (Auditores) propitiante Deo, repræsentare animus est; ita inquam, novis cogitationibus auctas, & cum curâ emendatas; ne fortassè vestrûm quispiam, vulgatum illud Satyrici mihi obvertat;

Occîdit miseros crambe repetita magistros. *Juven. Sat. 7.*

Et tamen, dum vos cogito; quid si per omnia easdem ipsas, plane nudèque proponerem? quotusquisque vestrûm qui nunc dierum hæc subsellia occupare soletis, non dicam ab ore meo eas auribus exceperit, sed vel scriptis mandatas, uspiam oculis usurpaverit? Nemo hercule; nemo: vel duo, vel nemo; & qui de iis fando inaudiverint, haud multò plures (inter vos) esse auguror. Porrò, ante editas concedamus; dummodò aliquando, alialicubi, aliquanti æstimatas noverimus, cum aliquo fructu etiam a nonnullis lectas, atque ita leviusculâ quâdam commendatione non indignas habitas: cur apud novitios meos quos non ita pridem sortitus sum auditores, pleroscque Historiarum sacris nondum initiatos, easdem

relegere, & retractare, mihi vitio verteretur? nova planè hisce videbuntur, quæ aliis fortasse novata. Neque rem inauditam, aut factum insolens ita faciendo me
Ter. Heaut ausurum arbitremini, *habeo bonorum exemplum, quo exemplo mihi licere id facere, quod illi fecerunt puto.* Obtinuit enim illa
Eiseng. ap. M. Can. olim in tradendis disciplinis laudabilis consuetudo, etiam hodieque obtinet, ut præter quotidianam lectionem, aliquid accuratiùs elaboratum, Magistri relegerent, quo velut adipe selecto, discipulorum animi vegetati, avidiùs ad suam quisque professionem allicerentur. Ita Patrum nostrorum memoria, *Franciscus à Victoria*, suas habuit Relectiones Theologicas: *Melchior Canus* ejus discipulus etiam suas: ambo inter Pontificios magni nominis *Theologi*. Recentiori memoria, *Henningus Arnisæus*, clarissimus Philosophus & Medicus suas Relectiones politicas edidit. Sed & alii plures, diversarum professionum, homines docti, suas lucubrationes simili modo repetitas, in mediũ protulerunt. Verùm hisce tãtis quorsum opus defensoribus? quando certam res ipsa sibi fidem & auctoritatem faciat, promptamque defensionem suppeditet?

quic-

quicquid enim ſemel placuerit, ſi merito id, neque temerè contigiſſe opinemur, eiuſdem haud ingratam repetitionem fere, meritò ſperemus. δὶς καὶ πρὸς τὸ καλὸν vetus eſt verbum. De præclarâ Poeſi etiam *Venuſinus* ille vates.

Iudicis argutum quæ non formidat acumen,
Hæc placuit ſemel, hæc decies repetita placebit. Horat. de Arte Poët.

Sed quod de preclarâ poëſi Venuſinus ſibi ſpondet, oppidò nimis hîc præclarum foret, longèque glorioſius, quàm ut ipſe in votis haberem. Neq; ſanè adeò ſum mihi *Suffenus*, aut ineptè φίλαυτος, ut meas haſce lucubrationes rudes & impolitas, tali fato dignas putem. Iuvandi quidem certè utilitatem mihi ſcopum deſtinavi; eámque, placendi curæ, non hîc modò, ſed in univerſa etiam ſuſcepti muneris executione ſemper prætuli. Quanquam apud rectas mentes, hæc duo ſejungi non oporteat: par enim eſt & æquum, eadem ſemper placere, quæ ſemper prodeſſe poſſunt. Qua propter hæc mecum dum reputo, ne tenuem hanc noſtram opellam, gratam minùs, parumve acceptam mei

nunc-auditores habituri sint, causam subverendi nullus video. Quin & amicorum quoque (illorum, quos supra dixi, velle priores meditationes meas reproduci, & à paucis hactenus visas, omnibus exhiberi) hortatubus ac desideriis obsequendi, non deest voluntas; eóque promptior, quo fidentiùs de juventute Academica, & Historiarum amatoribus, me sic non leviter promeriturum affirment. Quorum judiciis, quasi præ amore non synceris, licet haud planè diffidam; cogito tamen seriò & frequenter, (cum *Plinio Secundo* emendatissimo scriptore) *quam sit magnum, dare aliquid in manus hominum; nec persuadere mihi possum, non & cum multis & sæpè tractandum, quod placere & semper & omnibus cupias.* Hac propter (Academici) me non ita pridem statuisse, dixi, meditationes illas diligenter & accuratè recognoscere, recognitas parte non contemnenda augere, auctas meis demum Auditoribus recitare adeòque exponere; neq; sic tamen prius orbi literato sistere, quàm ab aliis pluribus, edecumati judicii viris, harumque literarum peritis, non improbabiles habitas cognoverim. paucis incompertum opinor, nec me quidem latet.

Lib. 7. ep. 17.

tet, quot & quanta huius atque omnis ævi ingenia abripere ſoleat, ſui ſuſpectus & nimia confidentia. Hanc igitur (Adoleſcentes) ſuadeo, tanquam peſtem fugiamus omnes, & à nobis procul amandemus. Parcè de nobismet ipſis ſentiamus. Noſtro pede ac modulo, noſmet ac noſtra metiamur: nec quidquam de nobis magnificentiùs credamus, quàm cuius revera conſcii ſumus. Modeſtia, modeſtia eſt, quæ omnem decet ætatem; omnemque ducit recto calle ad ſolidam gloriam. Sine ea præcipites ferimur; & pro gloria ludibrium hominibus debemus; pro fama dedecus, ignominiam, contemptumque reportamus. Sed ut pergamus; legiſtis unquam vel audiviſtis illud *Mimographi? Animus vereri qui ſcit, ſcit tutò ingredi*, vel ut alii legunt, *ſcit tutò aggredi?* dubium mihi non eſt quin audiveritis: effatum ἀξίωσεν credite ſed & monitum quantivis pretii, in re militari præſertim: ac reverà nonmagis verũ, in illis militiæ ſagatę (quam vocant) periculis, quam in iſtis noſtræ togatæ & Scholaſticæ palæſtris. Id quidem probè novit (quem modo nominavi) elegantiſſimus *Plinius Secundus*: ideòque ſuo parum fiſus ingenio aliorum

sæpè judicium consiliumque, imò semper requisivit, quoties quid meditatus fuisset quod in publicum prodire vellet. audite ipsum: *Recitaturus* (inquit) *orationculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut verer pauços, ut verum audirem.* Atque alibi *nullum emendandi genus omitto; ac primum quæ scripsi mecum ipse pertracto, deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado adnotanda, notásque eorum si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissimè pluribus recito.* Amo hercule, immo veneror (politissime *Secunde*) hanc tuam cautam modestiam, prudentem hanc ingenii diffidentiam; quam exanussim imitari vehementer ipse cupio; & aliis imitandum fidenter propino. Nec tantùm singularem ejus modestiam (Auditores) & unicam ferè μετεωροφοβίαν vobis hîc commendo; sed ipsum etiam recitandi morem imprimis laudo. O pulchrum valdè morem! ac nostro hoc scripturientiũ ævo magnopere expetendum! scribimus indocti, doctique passim, & effrænata quædam libido chartas commaculandi, ubique dominatur. hinc tot effœta, arida, jejuna; tot cruda semper & inchoata in vulgus trudi solent. O igitur si

Lib. 5. ep. 13.

Lib. 7. ep. 17.

mos

mos ille antiquus recitandi, saltem privatim & inter amicos posset revocari! quã utilis foret *vel sistendis præcocibus quibusdam & diffluentibus ingeniis, vel aliàs dirigendis!* quàm gratum etiam & optabile videretur cordatis hominibus, eruditorum & benevolentium judiciis, sensibusq; scripta ac publicanda, priùs censenda submittere! *vix quenquam enim invenias, quẽ sua non fallant scripta, & auctorem ipsũ* (divi Ambrosii verba) *frequenter prætereant; & sicuti deformes liberi suos, ut plurimùm, delectant parentes, ita etiam indecores sermones, suos plerumque palpant scriptores.* Cordatis itaque hominibus pergratus indubiè foret mos iste, quem secutus est *Plinius*, quemque ego nunc jam, imitator non otiosus, aslectari decrevi. Atqui fortasse (dicet quispiam) ostentatio hæc pleriſq; videbitur, & κενοδοξία inanis gloriolæ ambitiosa quædam cupiditas. immò inquam ego, nihil minus. quin potiùs modestia, prudentia, verecũda sui æstimatio, ἀυθαδίας καὶ ἀλαζονείας fuga & detestatio; ideo enim sua recitat ipse scripta, vel aliis perlegẽda submittit, *utaliorũ judicia noscat, consilia exquirat, verum audiat*, ut si quid eum fugerit admoneatur,

Lipſ. ep. 48. cent 2. ad Bel. ubi multa de Re..tat.

Amb. Ep. l. 6. ep. 40. ad Sabinum.

tur; si quid obscurius dictum fuerit illustretur, si quid non rectè, corrigatur: juxta illud *Theophrasti* γνώσεις ποιοῦσιν ἐπανορθώσεις, recitationes pariunt emendationes. Vultis iterùm *Plinio* aures prebere, & suas recitandi causas juxta & utilitates audire? Sic igitur ad *Aristonem* scribit. Has (inquit) *recitandi causas sequor; primùm quòd ipse qui recitat, aliquanto acriùs scriptis suis auditorum reverentiâ intendit: deindè quòd de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit: multa etiam à multis admonetur: & si non admoneatur, quid quisq; sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio, quæ satis apertis notis, judicium ab humanitate discernunt, atque adeo si cui fortè eorum qui interfuerunt cura fuerit, eadem illa legere, intelligat, me quædam aut commutasse, aut præteriisse, fortassè etiam ex suo judicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi.* Videtis jam (Auditores) quales fuerint Plinianæ recitandi causæ: quotuplicesque inde exurgant utilitates satis manifestum est. Quod si nostri temporis scriptores, eisdem rationibus moti, eundem recitandi morem de industria æmulari satagerent: ecquis eos reprehensione dignos

Lib. 5. ep. 3.

dignos pronunciaret? ecquis ambitiosæ vanitatis reos ageret? quid si *M. Catonis* vitilitigatores passim occurrant? qui nihil quicquam tam rectè ab aliis dictum factumve agnoscant, quod vellicare nō audeant? quid si hariolatores etiam non vereantur esse? ac de aliena mente, tam promptè quam pravè conjicere? eorum malignas præcipitesque conjecturas, prudentes omnes, & cordati viri præterfluere sinunt; rectæque conscientiæ præmio libenter acquiescunt. quin & ultrò fatemur olim id moris fuisse, ambitiosorum quorundam, ac φιλοδόξων hominum, vulgi famam actionum suarum finem statuere, auram popularem captare; grande & insanum plebeculæ *Sophos* aucupari: euge! bellè! facetè! atque ejusmodi nugatorias audientium acclamationes recitando consectari. O ventosi vani, furiles homunciones! o misera gloriolæ mancipia! liberaliora nostris speramus ingenia; pectora magis generosa. Norint id minimè sapientis esse, opinioni ac famæ tantum velificare: ὁ σοφὸς οὐδὲν ἐπιτηδεύει ἢ πράττει τοῦ εὐδοκιμεῖν χάριν dixit Græcorum non ignobilis auctor. alium igitur volumus ut nostri sibi recitandi aut scripta cum aliis communicandi

finem

finem proponant; aliud sequantur consilium; nimirum, ut quæcunque in publicum rei literariæ bonum elucubrare atque evulgare concessum fuerit, diligentiùs emendata, limatiùs expolita, omni denique modo probabilia in manus hominum perveniant. nempe hæc castigatissimi *Novocomensis* unica cura fuit, non *ut dum recitaret, sed dum legeretur, laudari posset.* Et tamen (neque dissimulamus) haud displicet nobis illa *Satyrici* responsio.

Plin. l. 7. ep. 17.

Non ego dum recito, si forte quid aptius exit
Laudari metuam; nec enim mihi cornea fibra est.
Sed rectè finemque extremumq; esse recuso
Euge tuum & belle!

Pers. sat. 1.

Iam verò (Adademici) meipsum quod attinet, si provinciam quam nactus sum, cõmodissimè administrare velim, si in eâ plurimùm prodesse cupiam (cuius rei desiderio flagrare me profiteor) quis veltrùm (nisi planè tyrosit, & horum studiorum omninò rudis) non novit recitandi ac relegendi necessitatem quandam sæpè mihi impositam, pro ratione auditorum meorum

orum qui quotidiè mutant, & succeſſione ac viciſſitudine quotidiè renovantur? præſertim quum acceſſerint novitii, & qui ſuper hoc argumento, quod præ manibus jam tenemus, inſtrui atque informari multum opus, ne dicam neceſſe habeant. At regerit fortaſſis eorum non nemo, dicendo; fruſtrà nos recitationibus moràris; quandoquidem hæc ipſa publici juris facere in animum nuper induxeris: quod ſi feceris, penſiculatiùs & tranquillo in otio, ea legere cuivis licebit. At inquàm, jam anteà dixi, ideò me recitare, ut pleniora & correctiora prodeant. addo aliam rationem, nec inferioris momenti. Præcepta cujuſlibet diſciplinæ, ſicuti omnes concedunt, ab ipſo dictantis ſive docentis ore, fœliciùs imbibuntur, quam è libris hauriuntur: & cur non idem ſentiamus de lectionis Hiſtoricæ regulis? Certè ea fuit Plinii, toties à nobis citati, hac ex parte ſententia, ſiquidem ad *Nepotem* ſuum ſcribens. *Dices, inquit, habeo hîc* Lib. 2. ep. 3. *quos legam non minus diſertos; etiam: at legendi ſemper erit occaſio, audiendi non ſemper, multo magis, ut vulgò dicitur, viva vox afficit. Nam licèt acriora ſint quæ legas, altiùs tamen in animo ſedent, quæ pronunciatio,*

nunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. à nobis etiam stat *D. Hieronymus*, in epistola ad *Paulinum*. *Habet*, inquit, *nescio quid latentis energiæ viva vox; & in aures discipuli, de auctoris ore transfusa, fortiùs sonant.* Ideoque *Fab. Quintilianus*, maximus Artis Rhetoricæ magister, in Oratoris sui gratiam ita præcipit. Præceptor (inquit) *aliquid immò multa quotidiè dicat, quæ secum audita referant discipuli, licèt enim satis exemplorum ad imitandum ex lectione suppeditet, tamen viva illa (ut dicitur) vox, alit plenius, præcipuéq; præceptoris, quem discipuli, si modo rectè sint instituti, & amant & verentur.* Neque aliam fuisse mentem *Marci Tullii* liquidò constat; quippe in perfecto Oratore; *carent (inquit) libri, spiritu illo, propter quem majora eadem illa cum aguntur, quàm cum leguntur, videri solent*, hinc illud: in *Demosthene magna pars Demosthenis abest quod legitur potius quam auditur.* Atque huc optime quadrant *Horatiana* illa quibus facetè, & admodum urbanè deridet Epicureum illum, a quo *Catius* in arte culinaria institutus fuerat.

Lib. 1, c. 2.

Val. Max. l. 8. c. 10.

Lib. 2. Sat. 4.

Docte Cati, per amicitiam Divosq; rogatus *Ducere*

Ducere me auditum, perges quocunq́ memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta,
Non tamen interpres tantundem juveris: adde
Vultum habitumq́ hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos,
Atq́ haurire queam, vitæ præcepta beata.

Hæc quum ita ſe habeant (Auditores) quid deinceps obſtat, quo minus ad opus deſtinatum noſmet alacriter accingamus? quod ſecuri veſtræ benevolentiæ jam nunc facimus, & proximâ lectione opus ipſum aggrediemur. Interim, ne dum nos de ratione & Methodo legendi Hiſtorias diſſertamus, contra *Methodum* peccemus ſi novitiis Auditoribus noſtris (quorum gratia imprimis ſuſceptus eſt hic labor) minus conſtet quaſnam Hiſtorias intelligamus: operæ pretium fore putamus, primo definitionem, inde, diviſionem, Hiſtoriarum præmittere, eaſque breviter

viter explicare, quo maiori cum perſpicuitate munus noſtrum penſumque modò ſuſceptum ad extremum uſque exequamur. Definitio igitur, a nobis olim poſita eſt hujuſmodi, quam hic retinere placet. *Hiſtoria eſt notitia, & explicatio rerum ſingularium, eo fine ſuſcepta, ut earum memoria conſervetur, atque indè univerſalia evidentius confirmentur, quibus ad benè beatèque vivendum inſtruamur.* Dico, *notitia iuxta & explicatio*; quia de Hiſtoria quatenus legendâ nos acturi ſumus; cujus genus, *notitiam atque explicationem* ſtatuimus: pro objecto ſive materia, *res ſingulares* pono: hoc eſt, res geſtas publicas vel privatas, memoriâ hominum dignas. Finem multiplicem aſſigno: ut memoria rerum ſingularium conſervetur; nec non ut ex ſingularibus, præcepta univerſalia eliciantur, & confirmentur: denique ut hiſce inſtructiores fiamus ad benè beatèque vivendum. Hinc enim eſt quod M. *Tullius* Hiſtoriam *vitæ Magiſtram* dixerit. Atque huc ſpectant lactea *Titi Livii* verba in præfatione ad Hiſtoriam ſuam. *Hoc illud eſt præcipuè in cognitione rerum ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri*

illustri posita monumento intueri: indè tibi, tuæq; Reipub. quod imitêre capias: indè fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.

Secundum hanc nostram definitionem, subjiciamus quoque divisiones, minimè subtiles, aut argutas (neque enim hujus loci esse putamus) sed populariores, & magis communes. Ab antiquis scio, uti etiam à recentioribus nonnullis, Historia distribuitur in *Divinam*, quæ de Deo, rebúsque divinis tractat; *Naturalem*, quæ de rebus naturæ earumque causis agit; & *Humanã*, quæ hominis actiones, vitam in societate agentis explicat. Hanc postremam solummodo respicit nostra definitio; & hanc distinguimus, in *Politicam*, & *Ecclesiasticã*. Atque harum utramque, in *Universalem*, ac *particularem* Historiam. *Politica* Historia, quam etiam civilem dicimus, est quæ imperiorum, Rerum publicarum, civitatum initiã, constitutiones, incrementa, conversiones, res denique gestas exponit: *Ecclesiastica*, quæ præcipuè res Ecclesiæ tractat, etsi *Monarchiarum* & regnorum negotia interponat. *Universalis*, sive Politica sit, sive Ecclesiastica, est quæ universorum, vel etiam multorum, maximèque illustri-

um populorum, Rerumque publicarum, aut ecclesiarum res gestas per omnia sæcula complectitur. *Particularis*, quæ unius populi, civitatis, vel Reipub. aut unius particularis ecclesiæ actiones, sive res gestas comprehendit. De hisce omnibus distinctè, & suo ordine legendis, nostra *Methodus* instituenda est. Alia porrò Historiarum divisio est, quæ nostræ considerationi sese offert, & à junioribus præsertim notatu digna est: hæc à circumstantiis & Methodo narrandi, sive explicandi ducitur. Siquidem Historiæ, aliæ dicuntur *Chronica*, eæ scilicet quæ tempus in quo res quælibet gesta sit denotant. Aliæ *Vitæ* appellantur, quæ personas singularium quorundam virorum, eorumque res gestas, juxta & mores discriptos complectuntur. Aliæ denique *Relationes* indigitantur; quibus id operæ imprimis datur, ut actiones hominum memoratu dignæ, & quævis Rerumpub. negotia utcunque fideliter, & perspicuè narrentur. Quod primum membrum attinet; omnes Historiæ, tempus in quo res gestæ fuerint, adnotare aut solent, aut debent: cœca enim est quælibet narratio, similisque fabulæ, sine temporis notatione: & tamen

omnes

omnes eadem temporum intervalla haud quaquam obſervant; nec eundem in rebus narrandis ordinem tenent. Hinc Chronici generis, varias ſpecies eſſe dicimus. *Annales*, *Faſtos*, *Ephemerides* ſive *Diaria*, *Menologias*, *Bimeſtria*, *Trimeſtria*, *Semeſtria*, *Decades*, *Centurias*, *Commentarios*. De quibus omnibus, inter *Præmetia* Hiſtorica fuſiùs diſputavimus. *Chronici* generis Scriptores, ſunt *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Dionyſius Halicar.* *Juſtinus*, *T. Livius*, *Sabellicus*, & hujuſmodi. Βιογράφοι ſeu *Vitarum* Scriptores, perſonas (uti dictum eſt) repræſentandas ſibi proponunt, ad eaſque (quod notandum eſſet) maxima ex parte concurrunt mixti generis actiones; publicæ, privatæ, civiles, domeſticæ &c. in hoc cenſu reponuntur *Suetonius*, *Plutarchus*, *Cor. Tacitus*, *Dion Caſſius*, *Æmilius Probus*, *atq; alii*. Διηγηματογράφοι ſive *Relationum* Scriptores; ſunt Hiſtorici, qui rerum memorabilium narrationes integras, rerum geſtarum & negotiorum omnis generis relationes plenas perpetuáſque inſtituunt; quales ſunt *Xenophontis* Κύρου ἀνάβασις. Sive *expeditio Cyri*. *Saluſtii Catilinaria*. *Halicarnaſſæi Legatio-*

nes, & hujuſmodi. De quibus omnibus legendis, ſequenti diſſertatione (propitiante Deo) audietis.

Dixi *Octob.* 17. 1635.

DE

DE RATIONE ET METHODO Legendi Hiſtorias.

PARS PRIMA.

Sect. I.

Ad fructuoſam Hiſtoriarum Lectionem tria requiruntur: Indè tres hujus diſſertationis partes proponuntur.

VT fructuoſa magis fiat Hiſtoriarum Lectio, largumque ſecum ferat operæ ſuæ precium, tria mihi videntur ſtudioſo cuique inſigniter neceſſaria. Primò, ut rectus idemque conſtans ſervetur ordo; ne confuſè, vagè, deſultoriè legat. Secundò, perſpicax adſit & intelligens judicium; ut quæcunque legerit, dextrè capiat, & quæ ſint elegenda probè diſcernat. Tertiò ſedula & accurata adhibeatur induſtria; ut electa cujuſcunque generis velut annona, in horrea quædam diſpoſitè recondantur. Tria igitur quaſi

capita, præsentis nostræ dissertationis statuere animus est. Qnorum *primum*; Auctores præcipuè legendos, continebit, eorumque ordinem quo sint legendi indicabit. *Secundum* quis sit idoneus historiarum lector habendus, docebit. *Tertium*; fructus colligendi perspicuam monstrabit viam: nec non, modum & rationem eos tanquam in cellâ quadam promptuariâ dispensandi explicabit.

SECT. 2.

Historicorum series qualis instituenda. Quomodo ordinanda. Temporum intervalla tria observanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclysmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἀδηλονμυθικὸν. Olympiades. intervallum Historicum.

QVod *primum* attinet, Auctorum series & catena ejusmodi instituatur, quæ temporum intervalla, *Summorumq́ Imperiorum* successiones ἀκριβῶς, & ad amussim imitetur. Temporum autem intervalla, quatenus Historiam & rerum gestarum memoriam respiciunt, ex

ex *Varrone* notat *Censorinus* tria. Primum, ab hominum principio ad *Cataclysmum* priorem, quod propter ignorantiam (inquit) ἄδηλον vocatur. Secundum, a *Cataclysmo* priore, ad *Olympiadem* primam, quod, quia in eo multa fabulosè referuntur, μυθικὸν nominatur. Tertium à Primâ *Olympiade* ad nos (ubi intelligit *Cæsares* & tempus deinceps) quod dicitur ἱστορικὸν, quia res in eo gestæ veris Historiis continentur. Hæc temporum intervalla (uti videtis) quibusdam *Epochis* distinguuntur. *Epocha* verò, illustre quoddam temporis principium dicitur, à quo reliqua tempora numeramus. Et duplices quidem observamus *Epochas*. *Ecclesiasticas* & *Politicas*. Illæ in *Sacris Scripturis* & *Historiis Ecclesiasticis* usurpantur, quales sunt: Ab *Orbe condito*, sive à Creatione: à *Cataclysmo* sive Diluvio: *à Turre Babilonicâ* vel a linguarum confusione: à migratione ex *Ægypto*; & hujusmodi. Hæ autem sequentes in *profanis* Historiis & Auctoribus *Ethnicis* legi solent. Ex: grat. Ab *Excidio Trojano*: ab *Olympiade* prima: ab *Expeditione Cyri*: à Transitu *Xerxis*: &c. Ita hoc in loco *Censorini*: ab hominum principio sive ab Initio *Mundi*,

De die Natali, c. 21.

di ad *Cataclysmum*. Et notandum est quod dicit *Cataclysmum* priorem: *Cataclysmi* enim sive Diluvia tria magna in Historiis memorantur. Primum erat Diluvium universale, tempore *Noachi Patriarchæ*; de quo in *Sacro Codice* scribit *Moses*, quod in Annum Mundi 1656. incidit. Secundum erat *Ogygium* in *Achaia*, quod totam ferè provinciam vastavit: & quia *Ogygii* (qui tunc *Elusina* conditor & Rex) temporibus effusum est, nomen loco & tempori dedit, juxta *Orosium*. Hoc in annum M. 2185, incidit: florente tunc *Iacobo Patriarcha*. Tertium erat *Deucaleoneum*, *à Deucaleone* sic dictum; cujus tempore *aquarum illuvies* (*Orosii* verba) *majorem partem populorum Thessaliæ absumpsit, paucis per refugia montium liberatis; maxime in monte Parnasso, in cujus circuitu Deucaleon tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugientes susceptos, per gemina Parnassi juga, fovit aluitq;*: à quo propterea Genus humanum reparatum ferunt. Hoc diluvium incidit in annum Mundi, 2437. Tempore *Cecropis*, *Athenienſium* Regis; & quasi annos ter quinos ante *Israelitarum* Egressum ex *Egypto*.

Oros. l. 1. c. 7.

Lib. 1. c. 9.

* *Cronologiam sequimur Scaligerianam, quod semel in universum monitum velim.*

Augustin. de C. D. l. 18. c. 10. v. Iustin. l. 2. c. 6.

Iam

Iam verò primum illud intervallum, quod *Varroni* (doctissimo licèt) ἄδηλον videbatur, Nobis *Christianis* εὔδηλον potiùs, & ex sacra pagina meridiano Sole clarius est: Annosque novimus continere mille sexcentos quinquaginta & sex. Quorum Historiam, primis sex capitib. *Geneseos*, à *Mose* breviſſimo compendio descriptam habemus. Neque alibi per omnia quæ extant literarum monumenta, aut quæ reperiri possunt, occurrit certi quicquam, de rebus, ante *Diluvium* gestis ullibi legendum.

Secundum intervallum à *Diluvio* primo, ad primam *Olympiadem* (hoc est, ad primum illud certamen quod quarto quoque anno, in honorem *Iovis Olympii* à *Græcis* celebrabatur; (& in annum quartum, aut quintum supra triceſimum, *Vzziæ* Regis *Iudæorum* incidit) annos complectitur, mille quingentos octodecim, nimirum ab Anno M. 1656. ad ann. M. 3174. *Mythycum* autem fabulosumque à *Varrone* dicitur hoc intervallum, idque non sine ratione, quandoquidem hûc poeticarum fabularum argumenta pleraque referri solent. Et licèt in poematis *Græcis*, nec non in Historicorum

* *Olympiadas*, πεντετηρικὰς ἀγῶνας. *Hercules instituit: Iphitus instauravit. An M. 3174. & ab hoc anno numerantur Olympiades sive quaternorum annorum circuitus.*

non-

nonnullis, de rebus paulò antiquioribus. *De bello Trojano*, expeditione *Argonautica*, de *Perseo*, *Oedipo*, *Hercule*, *Theseo* &c. Narrationes quædam extant, quas *Ovidius* in suo *Chronico* pleraſque complexus est: tamen verè, ut *Africanus* inquit, omnia plena sunt confusionis & dissonantiæ & certâ annorum distinctione carent, nec de toto illo intermedio 400^rum annorum tempore, quod inter excidium *Trojæ* & *Olympiadem* primam interjectum est, quicquam ἀξιόλογον in *Græcorum* monumentis proditum est. Multo minus de rebus ante tempora *Trojana* gestis. Hinc *Justinus Martyr* ἐκ τῶν ἀγνοεῖν ὑμᾶς οἰομένων, ὅτι οὐδὲν Ἕλλησι πρὸ τῆς ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱστόρηται. &c. *Neq; hoc vos ignorare decet, nihil à Græcis ante Olympiadas accuratè scriptum esse. Et Eusebius.* μέχρις μὲν τῶν ὀλυμπιάδων &c. *Vsq; ad Olympiadas nihil certo perscriptum est à Græcis: sed omnia sunt confusa, neq; ante id tempus usquam consentiunt.* Nihilominus, totius hujus fabulosi intervalli certam nos Christiani habemus Historiam, & (quod Ecclesiam spectat) amplam satis & luculentam. à *Mose* ac *Prophetis*, divinis illis *Sancti Spiritus* amanuensibus,

v. Scal. Animad. in Euseb. p. 66.

In Oratione ad Græcos.

De præpar. Evang. cap. 10.

bus, literis consecratam: cui etiam de *Gentium Nationumq́* imperijs, & de rebus ab ijs gestis, haud pauca immiscentur; quorum ad veritatem dubiosa illa & incerta narrationum, quæ de ijsdem temporibus in profanis pleriſque historicis habentur, examinanda censemus.

Denique *Tertium* intervallum, (quod solum volunt historicum esse & *Varro* & *Censorinus*) ab *Olimpiade* prima ad *Censorini* ætatem, annos supra mille & quatuordecim comprehendit: ad quos refertur historiæ veteris profanæ totum illud, quicquid hodieque extat integrum, & certâ temporum notatione distinctum.

* *Scripsit Censorinus circa ann. Chri. 240. ab V. C. 991. uti ipse cap. 21.*

SECT. 3.

Summorum Imperiorum series & successio. Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Persarum unicum Imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata. Summorum appellatio, frustra Bodino cavillata. Romanum, omnium maximum Imperium.

QVapropter, cum intra duo posteriora temporum intervalla (*Mythicum*

cum videlicet, & *Historicum*,) quatuor summa, & (in quantum sciri possit) in genere humano præcipua, successivè inciderint *Imperia*; quibus terrarum orbis pars maxima paruisse dicitur, & sub quibus eorum pleraque quæ in tota historia continentur, gesta fuisse memorantur. placétne ut quænam summorum istorum *Imperiorum* fuerit series, qualisque successio proponamus? Id pro nobis faciet, nescio quis *Æmylius Sura*, apud *Velleium Paterculum*. *Assyrij* (inquit ille) *Principes omnium gentium, rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persæ, deinde Macedones, exinde duobus Regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam devictis, summa Imperii ad populum Rom. pervenit.* Hanc ipsam *Summorum Imperiorum* successionem, fatali quadam necessitate, eo ordine dispositam, *Arrianus Nicomediensis* asserere videtur. ἐκρῆν ἤδη καὶ Περσας πρὸς Μακεδόνων ἀφαιρεθῆναι τῆς Ασίας τὴν ἀρχὴν καθαπεροῦν Μέδοι μὲν πρὸς Περσῶν &c. h. e. *oportebat Asiæ Imperium Persis à Macedonibus adimi, quemadmodum Persæ Medis, ac prius Medi Assiriis ademerant.*

Lib. 1. cap. 6.

Lib. 2. de. expedit. Alexand.

Plane

Planè idem *Claudianus* poeta, *De laudibus Stilic. l. 3.*

----Sic Medus ademit
Assyrio, Medoq; tulit moderamina
Perses.
Subiecit Persen Macedo; cessurus
& ipse
Romanis, hæc auguriis firmata Sibillæ.

Eandem omninò successionem *Imperiorum Dionys. Halicarnassæus* memorat in proœmio *Antiquitatum Romanarum*, ubi collationem singulorum instituit, & reliquis omnibus *Romanum* longè præfert. Verùm hic obiter notemus quod licet *Æmilius Sura*, *Arrianus*, *Halicarnassæus*, aliique satis multi *Auctores* vetusti, inter Summa, *Medorum* distinctè numerant *Imperium*; nos tamen *Medos* & *Persas* unicum constituisse *Imperium*, è sacris literis docemur: tunc præsertim, ubi summo dominatu *Assyrios* privâssent: ideoque quatuor tantum numero fuisse *Monarchias* illustres, & maximè notabiles, *Ecclesiæ* veteri cum primis infestas vulgò observatum est. Quas visione quatuor *Bestiarum*, *Danieli Prophetæ*; quatuor quadrigarum *Zechariæ*; Regi *Nabuchodonosori* ingentis *Colossi* imagine, quadruplici materia constante repræsen-

* Isai. 21. Dan. 6. 9. Ester. 1. 3. &c. 1. Dan. 7. 17. 2. zech. 6. 2 3. Dan. 2. 37. 38.

ſentatas, ſacra volumina teſtantur. Ita enim & *Patres* antiqui, & recentiores etiam plærique interpetes, iſtas prophetias intelligunt. Recentiores autem ut miſſos faciamus, ex antiquioribus, tres tantùm nobis ſufficient ad probandum, quod jam olim à multis ſæculis receptum fuerit, quatuor *Monarchias* prædictis tribus *Viſionibus* deſignari. *Iſidorus Peluſiota*, ante annos mille ducentos, quatuor *Beſtiarum Viſionem*, ad hanc mentem interpretatus eſt. τοῦ θεσπεσίου Δανιήλ ἡ περιβόητος ὅρασις &c. *Divini viri Danielis, illa celebris atq́ hominum ſermone pervulgata viſio, Aſſyriorum & Medorum ac Macedonum regnum, ut uniuſmodi atq́ ex una quodq́ natione conflatum, uni belluæ comparavit; aliud nimirum Vrſæ, aliud Leænæ, aliud Pardo. Quarta autem viſio, hoc eſt horrenda bellua (utpote ingentem ſtuporem afferens) ferreis dentibus ſepta, æreiſq́ unguibus armata, devorans & comminuens, & conculcans, nec ad ullius animantis ſimilitudinem accedens, Romanorum Imperium perſpicuè deſignabat; utpote ex omnibus nationibus & tribubus compactum, omniq́ robore ac gloria in ſeipſo præditum: neq́ enim uno nomine exprimendum*

lib. 1. ep. 218.

mendum vidit propheta principatum illum, qui potentia ſuæ iugum, in omnes extendit, atq; Dominicæ incarnationis tempore in infinitum imperium proceſſit. Hactenus *Peluſiota* de quatuor *Beſtiis*. Iam *Zechariæ* quadrigas *Beatus Hieronymus*, *Peluſiotâ* paullo antiquior, huc etiam refert. *In quadriga prima* (inquit) *Equi rufi erant, cruenti & ſanguinarii, & Babilonica crudelitate terribiles. In quadriga ſecunda equi nigri regnum Medorum atq; Perſarum &c. In quadriga tertia equi albi Macedones, ſub quorum rege Antiocho, Maccabæorum victoriam legimus. In quadriga quarta equi varii fortes; ſcimus enim Romanorum Reges, alios in gentem Iudæam fuiſſe clementes*, ut *Caium Cæſarem; Auguſtum, & Claudium; alios perſecutores atq; terribiles; ut Caligulam, Neronem, Veſpaſianum. Hæc* B. *Hieronymus* de *Zechariæ* quadrigis. Denique ſtupendus ille *Nabuchodonoſoris Coloſſus*, explicatione *Danielis* ipſius, quatuor regna ſignificat. Beatus autem *Sulpitius* diſertim applicat, & quatuor iſtas quas diximus *Monarchias* prænunciatas fuiſſe nominatim affirmat. *Secundum prophetæ interpretationem* (inquit) *imago viſa*

Hieron in Zechar. 6. 2.

Sacræ Hiſt. lib. 2.

mundi

mundi figuram gerit. Caput aureum Chaldæorum Imperium est. Siquidem id primum & opulentissimum fuisse accepimus. Pectus & Brachia argentea, secundum regnum annunciant. Cyrus enim, victis Chaldæis atq; Medis, Imperium ad Persas contulit: in ventre æreo tertium regnum portendi pronunciatur: idq; impletum videmus: siquidem Alexander ereptum Persis Imperium, Macedoniæ vindicavit. Crura ferrea Imperium quartum, idq; Romanum intelligitur; præ omnibus ante regnis validissimum: pedes verò partim ferrei partim fictiles, dividendum esse Romanum regnum, ita ut nunquam inter se cocant præfigurant. Quod æquè impletum est. in B *Sulpitius.* Hæc aliquantò longiùs produximus, à quibus tamen supersedisse poteramus, nisi hanc opellam à nobis expressisset *Johannis Bodini* viri impensè docti argutatio; qua decantatam illam regnorum antiquioris mundi divisionem in quatuor *Monarchias, nupera auctoritate, & insulsa Neotericorum quorundam opinione niti* astruit. Nobis verò ex supradictis, contra liquidò paret; *Summa* quatuor *Imperia*, antiquitùs observata, & designata fuisse. Quorum priora duo,

* *Methodi cap. 7.*

in

in *Asia* successivè floruerunt, ideoque *Asiatica* dicta: duo reliqua, suo ordine in *Europa* eademq; ratione *Europea* nuncupata. Has appellationes, nec non *Imperiorum* distinctiones probare, suaque auctoritate confirmare, nobis videtur ipse etiam *Velleius* loco supra citato. *Insequenti tempore* (inquit) *Imperium Asiaticum* Lib. 1. c. 6. *ab Assyriis, qui id obtinuerant annis mille septingentis, translatum est ad Medos, &c.* Verum, inquam, haud tanti quidem est, ut de appellatione, sive etiam de distinctione *Imperiorum* prolixiùs litigemus. Breviter ergo, dicimus longè testatissimum illud esse, apud omnem etiam antiquitatem notissimum, adeò latè olim per totam *Asiam* dominatos fuisse *Assyrios & Chaldæos*; postea *Medos* & *Persas*, ut *Summa* tenuisse totius orbis (qua tunc habitabatur) *Imperia*, jure meritoque dicantur: idem etiam de *Græcis* suo tempore, atque indè multo magis de *Romanis* affirmari potest: a quibus non *Asiæ* modo, & *Europæ* sed & *Africæ* quoque partem, si non maximam, certè potiorem subjugatam, ex Historiis novimus. Vnde *Megalopolitanus* Ρωμαῖοι γε μὲν ὄντινα μέρη, σχεδὸν δὲ πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκουμένην ὑπή-

κοον ἀνῆκε &c. *Romani non partibus solummodo aliquot, sed universo ferè terrarum orbe, in jus ditionemq; suam coacto, Imperium suum in tantam evexêrunt fastigium, ut prædicare quidem illius fœlicitatem præsens ætas meritò queat: superare verò illud nulla unquam sæcula sint valitura.*

SECT. 4.

Assyrio-Chaldaici Imperii institutio ac duratio. Item Medo-Persici, indè Græcanici. Romani Imperii initium ante Iul. Cæsarem. Indè ad Carolum M. quot anni intercesserint. Deniq; ad Carolum V.

VT progrediamur igitur, primum illud Imperium *Assyrio-Chaldaicum* (sic enim lubet appellare) a *Nemrodo* (qui etiam à nonnullis *Belus* dicebatur) institutum est. A.M. 1717. aut circa. Durationis erat longissimæ, utique annos plus minus mille septingentos complectens; nam per totum quasi intervallum secundum *Censorini*; & porrò ad annum usque ducentesimum tricesimum

simum octavum tertii intervalli excurrit illud Imperium; haud quidem semper integrum, sed fractum nonnunquam, atque imminutum; sicuti a doctissimo *Josepho Scaligero* notatum est. Amplitudo enim ejus, initio quidem immensa fuit, postea per subditarum nationum defectiones, in multas quasi lacinias divulsum est, Regibus Assyriorum in luxum solutis, & quidvis potius quam arma, & salutem regni sui meditantibus. Verum a prima ejus origine, ad captam a *Cyro Babylonem*, quo tempore ad *Medos* & *Persas* transferebatur, intercesserunt anni paulo minus septingenti supra mille. Nam licet *Assyrios* Imperium tenuisse annos ter centenos tantum supra mille, autumet *Justinus*; *Georgius Monachus*, ter centenos sexaginta; *Diodorus Siculus* quadringentos. Omnes tamen intelligendos auguror, de spacio quo regnabant posteri *Nemrodis* & *Nini*, qui illius Imperii fundamenta jecerunt circa A. M. 1717. præsertim *Nini* a quo *Sardanapalus* (testante *Velleio*) tertio & tricesimo loco (ita ut semper successor regni paterni foret filius) ultimus regnabat. *Nini* vero familiam excepit *Phul Belochus* & ejus

Scalig. Can. Isagog. l. 3. p. 315.

Vell. Pat. l. 1. cap. 6. A. M. 3076.

posteritas: indè *Merodach Baladan* ejusque progenies, usque ad interitum *Baltazaris* qui regum *Babilonicorum* extremus, urbe a *Cyro* capta periit. Ita quidem *Funccius*, *Reinerus Reineccius*, *Viginerius*, atque alii ex sacra Scriptura ferè, colligere videntur. Verum *Iosephus Scaliger*, *Dionys. Petavius*, *Jac. Capellus*, atque alii ex *Berofo*, *Megasthene*, ac *Ptolomæo*, interitum *Baltazaris* prævertisse *Babylonis* expugnationem per *Cyrum*, annos circa septendecim contendunt. *Baltazar* enim conspiratione suorum, quos ob pravam indolem a se alienos fecerat, interfectus est. Olymp. 55. cui successit *Nabonidus* quidam, origine *Medus* (*a Daniele*, *Darius Medus* appellatus) idque communi sententia conjuratorum. Hic autem decimo septimo imperii sui anno ab *Cyro perfarum* Rege bello superatus, ac *Babylone* exutus, vitâ & *Carmania* præfecturâ donatur: atque sic Imperium ad *Persas* translatum; anno videlicet 2° *Olympiadis* 60, & anno M. 3412. haud igitur difficile videtur ex præmissis demonstrare *Monarchiam Assyrio-Chaldaicam* a prima sua inchoatione, ad hunc quem posuimus Epilogis-

mum

mum duraſſe, paullò minus annis mille ſeptingentis. Quod inſuper ex iis confirmari poteſt, quæ retuliſſe perhibetur *Calliſthenes*, *Ariſtotelis* diſcipulus. Is enim *Alexandrum M.* in expeditione *Aſiatica* ſecutus, rogatu Magiſtri ſui, capta *Babylone*, diligentèr a *Babylonicæ* antiquitatis peritis, aſtrorum obſervationes, & Regum primæ illius & antiquiſſimæ *Monarchiæ* ſucceſſiones, nec non annorum numerum inquiſivit. Quaſcunque autem nanciſci potuit *Babiloniorum*, antiquitates καὶ πηλικαῦτα ἀστρονομικὰ, in *Græciam* tranſmiſit, quas mille nongentos & tres annos complexas fuiſſe teſtatur alicubi *Simplicius*.

Secunda *Monarchia Medo-Perſica* indigitata, a capta *Babylone* per *Cyrum*, ad eandem ab *Alexandro Macedone* occupatam (*Dario Codommano*, Rege decimo & ultimo *Perſarum* victo) non ultra decem annos ſupra ducentos continuaſſe dicitur. *Alexander* enim *Babylonem* intravit anno 3° Olympiadis 112. anno M. 3620.

Tertia verò *Monarchia*, *Græca* vocata, & ab *Alexandro* M. poſt *Darium* victum, inchoata, uſque ad *Perſeum* *Philippi* Se-

cundi *Macedonici* filium a *Paullo Æmylio* debellatum, & *Macedoniam* in provinciam redactam perdurâſſe æſtimatur: quod ſpacium, annos paullo plus centum ſexaginta comprehendit. *Perſeus* enim a *L. Æmylio Paulo* victus, captus, ac triumphatus eſt, an. ab. V. C. 586. an. M. 3782. atque circa id tempus, ad immenſam illam magnitudinem ſuam, a *Polybio* in tantum prædicatum accreverat *Imperium Romanum*: quod poſteà latius adhuc ſeſe extendit: verum ab hoc tempore quarta *Monarchia* facta eſt. Siquidem huc ejus initium diſertis verbis refert *Æmylius* ille *Sura*, (quem ex *Paterculo* ſupra citavimus:) *duobus* inquiens *regibus Philippo & Antiocho devictis, ſumma Imperii ad populum R. pervenit*. Quod eiſdem ferè verbis affirmat etiam *Polybius*. *Regno Macedonico everſo, Romani orbem terrarum ſuo Imperio* ſubiecerunt. πάσαν τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς ἐποίησαν. Immò uti ex eodem *Polybio* colligere eſt, certatim ſeſe addixerunt populi eorum obſequio, ab iiſque pacis inter ſe, ac belli arbitria ſumpſerunt. Quod *Florus* itidem noſter confirmat: *Quippe jam gentium reges, duces, populi, nationes, præſidia ſibi*

Lib. 1.

Lib. 3. p. 159. & 160.

Lib. 2. c. 7.

sibi ab hac urbe petebant. Iterum *Polyb.* *Hoc tempore in confesso apud omnes erat, atq; adeo confessionem hanc necessitas omnibus exprimebat, parendum porro esse Romanis, & illorum jussa capessenda*. Denique huc ipse propheta *Daniel*, *Monarchiæ* quartæ initium refert, si rectè opinetur doctissimus *Melanchthon*, qui hunc in modum loquitur. *Cum Daniel quartam Monarchiam nominat & pingit, non tantùm a Julio & Augusto eam orditur, sed complectitur tempus, quo urbs Roma, summum Imperium tenuit, etiam ante bella civilia*. Quapropter si hinc initium durationis hujus *Monarchiæ* putemus; ad *Jul. Cæsarem* anni numerantur, 118. indè ad *Constantinũ* M. 356. post ad *Augustulum*, qui ab *Odoacro* rege *Herulorum* coactus est sese abdicare, reperiuntur anni supra 170. inde deniq; ad *Carolũ* M. 325. sic ut ab eversione regni *Macedonici* ad *Carolum* M. intersint anni. 978. inde ad *Carolum V.* sequuntur anni, 720. ita à victo *Perseo* ad *Carol. V.* numerantur an. 1688.

Lib. 3. p. 160.

Chron. *l.* 3. p. 146.

SECT. 5

Quatuor isthæc imperia quare dicebantur Summa.

NOn me latet, alias multas reſpub, & dynaſtias, alia regna atque imperia, hinc illinc, per orbem terrarum, ſuperiorum etiam trium *Summorum Imperiorum* tempore floruiſſe; imprimis autem dum Prima & Secunda vigebat *Monarchia*: e.g. *Ægytiorum*, *Sicyoniorum*, *Spartanorum*, *Æthiopum*, aliorum; de quibus frequens mentio apud Antiquos habetur; horumque nonnullos latè aliquando rerum potitos legimus;

Lucan. l. 10. *Venit ad occaſũ, mũdiq; extrema Seſoſtris,*
Et Pharios currus regũ cervicibus egit.

Lib. 1. Ita cecinit *Lucanus*. Et *Iuſtinus*, *Vexorẽ* tradit regẽ *Ægipti*, ad *Pontũ* uſq; produxiſſe imperiũ. *Strabo* etiam *Tearchonẽ Æthiopem* uſque in *Europam* cum exercitu proceſſiſſe teſtis eſt. Denique, Rerum dominos aliquando *Æthiopes* fuiſſe, claros & potentes, uſque ad *Trojana* tempora,

Lib. 6. c. 29. *Memnone* regnante, ſcribit *Plinius*. Præcæteris tamen omnibus, prædictas quatuor *Monarchias* longè eminuiſſe, notius eſt, quàm ut probationi diutiùs immoremur. Namque id ſemper meminiſſe oportet, haud ita à nobis quatuor *Summa Imperia Monarchias* vocatas, quaſi omnes omnino regiones & gentes comple-

Æ-

cherentur, sed quòd magnam orbis terrarum partem tenuerint, tantamque habuerint potentiam, ut cæteros reges compescere, iisque leges imponere facili labore possent. Siquidem *idcirco voluit Deus Monarchias constitui,* (*Melanchthonis* verba) *ut homines legibus, judiciis, & disciplina probabili regerentur.* Chron. l. 2. p. 16.

SECT. 6.

Historiarum lectio undè auspicanda. Epitoma iustæ non penitùs damnanda. Synopseis Historiarum. Chronologi. Alia etiam compendia nominatim commendantur. Qui denique Auctores præcipuè circa universalem Historiam sint consulendi. Rantzius inter præcipuos. Sed Historia Biblica omnium prima & primo ediscenda.

QVapropter, si quis *Monarchiarum* sive *Imperiorum* istorum, adeoque totius mundi Historias, cum uberiori fructu percurrere cupiat; priusquam illud immensum pelagus ingrediatur, compendium aliquod (suadeo) degustet; & à succincta aliqua *Chronologia*, aut brevi aliqua Historiarum *Synopsi* incipiat. Inde enim

enim series temporum, *imperiorum* successiones, generis humani præcipuas mutationes, insimul discere poterit. Inde exemplar ideamque τῆς ὁπωσοῦν ἱστορίας, totius universalis Historiæ, uno quasi intuitu contemplandam facili negotio (si volnerit) comparabit. Id *Ludovici Vivis* consilium. *A principio* (inquit) *legendus aliquis, qui ab ultimis temporibus ad nostram memoriam, aut ei proximam historiam tenore uno contexat, ut summa quadam proponantur omnia.* Namque revera, licèt negari non possit, quod vulgo dici solet, compendia nonnunquam dispendia fuisse; Auctoribusque præstantissimis clademque atque interitum attulisse: *Epitomas* tamen cum abbreviationibus justis, si viâ quadam planâ & ad incedendum expeditâ, rationem proficiendi demonstrent, haud prorsus contemnimus. Quinimò sicut infantes modicè manu aliena ducti, passibus incertis ambulare discunt: Ita in re Historicâ, ab epitomis & abbreviationibus, juvenibus ordiendum esse omnino persuasum habeamus; donec probè jactis fundamentis, processu temporis fontes ipsi, cum fructu & utilitate ab iis frequentari, adeoque exhauriri possint.

Lib. 5. de Trad. Discip.

Frankenb. l. 1. Inst. H.

Pro-

Proderit igitur. Haud parum vel *Synopſin Reineri* legiſſe, vel *Sleidani* compendium de quatuor *Summis Imperiis*, eleganti, concinno, rotundo orationis genere ſcriptum; (ita de eo *Reineccius*) & quod ex eorum numero ſtatuere nos oportet, de quibus Poeta; Victurus genium debet habere liber. Vel denique *Melanthonis Chronicon*; *quod qui non deguſtaverit*, (ſi Stephano cuidam Prætorio auſcultemus) is verè bardus eſt. Quippe inquit, *eruditiſſima & elegantiſſima Epitome eſt omnium ferè Hiſtoriarum totius mundi*. Alia etiam nec inferioris notæ ſcripta, Lectori noſtro Hiſtoriæ ſtudioſo, commendari jure, meritoque poſſunt. Quale eſt *Reineri Reineccii* Syntagma de Familiis, quæ in *Monarchiis* Rerum potitæ ſunt, opus quidem laboriosum, & exquiſitum; cujus ceu χειραγωγία per amœnos Hiſtoriarum campos, facilius multò, jucundiùs, fœliciuſque iter ſuum inſtituere poterit. Sed & *Iacobi Capelli*, (viri multæ eruditionis, & harum literarum callentiſſimi,) *Hiſtoriam Sacram* & *Exoticam*, accuratâ quidem diligentiâ ad temporum rationem concinnatâ, meritâ ſuâ laude neutiquam privandam

Epiſt. ad Henr. Melbomium.

Lib. de formandis ſtud. p. 37.

vandam censeo: dignam videlicet lectione perquam seriâ, & in ipsis studii Historici primordiis; quam utinam ad hæc nostra tempora produxisset, nam in Nativitate *Augusti* definit. Verum eodem in genere singularem navavit operam nuperrimè, *Dionysius Petavius*, è *Societate Jesu*, qui *Temporum Rationarium* dedit, in quo, ætatum omnium, Sacra profanaque Historia, Chronologicis probationibus munita, summatim traditur, ab Orbe condito ad Annum Christi. 1632. Inter Chronologos autem celebriores si cupiat affluescere paulisper, (quod ut faciat etiam plurimùm interierit) præter *Capellam* & *Petavium*, quos in eodem censu pono, *Funccium* adire poterit, *Buntingum*, *Bucholcerum*, *Helvicum*, aut denique *Sethum Calvisium*, qui nuperâ suæ *Chronologiæ* editione, operosam adeo diligentiam adhibuit, ut nihil quicquam omiserit, quo verum Historiarum tempus exquisitè doceatur. Quòd si post *Chronologos* diutiùs adhuc & plenius in *Universali Historiâ* libeat versari; *Justinus* legi potest: qui sub *Antoninis* floruisse putatur; neque *eo quisquam alius inter Latinos tot Imperiorum tempora*

AVC. 691.

Voss. de Hist. l. 2. c. 1.

po-

politiùs aut elegantiùs perstrinxit. Indè *Herodotus*, tum *Diodorus Siculus*, postea *Polybius*: de quibus plura mox erunt dicenda. Hos autem sequi possunt nonnulli ex recentioribus: quos inter, principem locum obtinere meretur *Gualterus Raulæus* nostras, Eques auratus, vir clari nominis, & ob singularem fortitudinem ac prudentiam meliori fato dignus. Is universalem Historiam ab initio Mundi usque *Macedonici* Imperii sive tertiæ *Monarchiæ* occasum ex probatissimis Auctoribus coagmentavit; nostræ quidem gentis idiomate vernaculo, sed accurato admodùm judicio, methodo perspicuâ, Stylo elegante ac virili. Quin & omnis ævi res gestas, ante aliquot annos digerere aggressus est, vir incomparabilis *Gerardus Johannes Vossius*; illud opus videre, & unà vobiscum frui (Auditores) utinam daretur? quid enim aliud quam eximium, & supra ingeniorum, non hujus tantum seculi, sed superiorum etiam multorum aleam positum, a tanto antiquitatis & Historiarum condo promo expectandum? utcunque tamen hosce universos præcedat *Historia Biblica*, quæ omnium antiquissima est, atque ἀναντίρρη-

v. Epist. ded. lib. de Ar. Hist.

τως verissima, Atque huc tendit, gravis admodùm & seria *Caroli Sigonii* moris vulgati in studio antiquitatis instituendo reprehensio, juxta & monitio. *Vt in plerisq; aliis rebus instituendis* (inquit) *sic in jaciendis ad rerum veterum temporumque præteritorum cognitionem fundamentis, nescio quo modo pravæ cujusdam consuetudinis æstu abrepti vehementèr erramus, ab iis ferme lustrandis monumentis exordientes, quæ falsorum Deorum traditiones & commentitias fictorum Heroum actiones a Græcis acutissimis hominibus sed planè veritatis ignaris proditas complectuntur. Quibus neque ad aliquem prudentiæ usum, neq; ad ullum pietatis fructum excolimur. Cum si quid in nobis sensus, ne dicam sanitatis inesset, ab iis potius quæ sacris continentur Hebræorum literis, initium ducere deberemus. Nam si prima rerum principia quærimus, non altius repetere, quam ab ipso mundi hominumq; quod ibi tractatur opificio possumus; si vera, nihil tam verum existit, quam quod Dei ipsius viventis ore prolatum est; si gravia, quid magnificentius iis inveniri monumentis potest, in quibus sancta Dei mandata, salutaria*

pro-

promissa, certa oracula, cæteraq; his adnexa salutis nostræ adminicula concludunturè porrò autem unde aut virtutum exempla præstantiora ad persequendum, aut vitiorum detestationes acriores ad declinandum, aut actiones insigniores ad memorandum, quam ab ipsis Hebræorum commentariis peti possunt? in quibus solis apertè docetur, quantum humanum genus, aut religione colendâ summo præsentis Dei auxilio sublevetur, aut ea negligendâ acri ejusdem iracundia conteratur.

SECT. 7.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia. De Beroso, Ctesia, Megasthene, eorumq; suppositiiis Scriptis. Ad Iosephum potius in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna lectura aliundè sarcienda. Præsertim ex Iosepho & Historia prophetica. Diogenes Laertius laudatur.

IAm verò si ad partes per *Imperia* summa descendere placeat, & Historias eorum separatim suo ordine persequi; Res *Assyrio-Chaldaicas* qui narrant,

rant, *Berosum* habemus; *Ctesiam*; *Megasthenem*: habemus dixi? immò (quod maxime dolent Historiarum cultores) non habemus. Fragmenta quædam *Ctesia*, fortasse non notha, atque ista de rebus tantùm *Persicis*, nam *Assyriaca* protinus interierunt, habemus; paucas *Megasthenis* lacinias, & adulteratas quasdam *Berosi* rapsodias, a *Viterbiensi Monacho*, institore subdolo suppositas; quibus parum fidei adhibendum censent, viri longè doctissimi. Etenim de *Ctesia Iosephi Scaligeri* maximi philologi tale est judicium, nimirum, *ineptum esse Græculum, & modo Herodoto adversetur, nihil pensi habere: multa ab eo humanitùs, multa etiam consultò per ζηλοτυπίαν peccari, atq; id non obscurè cognosci ex Photii parietinis*. Floruit temporibus *Cyri* junioris, & ab *Artaxerxe*, prælio captus, ei medicinam fecit. *Megasthenis* quoque fidem detrahit ipse *Strabo*, etiam genuino illi, quem toties citat: quanto magis viri eruditi, fictitio isti *Annii*, *Metasthenis* ignoranter dicto? ille autem cum *Seleuco Nicatore* vixit, teste *Clemente Alexandrino*, iste figmentum planè *Annianum*. Ejusdem furfuris *Berosum* illum esse

Scalig. de em. Temp. in notis.

Strabo l. 14.

lib. 2.

Strom l. 1.

esse qui circumfertur autumant plerique doctorum. Audite *Ludov. Vivem. libellus* (inquit ille) *circumfertur: Berosi Babylonii Antiquitates; sed commentum est, quod indoctis & otiosis hominibus mirè allubescit. Cujusmodi sunt, Xenophontis Æquivoca, tum Archilochi, Catonis, Sempronii, & Fabii Pictoris fragmenta, quæ eodem sunt libro ab Annio Viterbiensi conferruminata, commentisq; reddita magis ridicula. Non quin insint quædam in illis vera, nam alioqui frontem non haberet narratio, sed ipsum Historiæ corpus commentitium est, nec illius cuius titulum mentitur.* Hactenus doctissimus Vives. Atque idcirco tum ipse tum alii, nos ad *Iosephum; Iustinum Trogi Epitomatorem; & Diodori Siculi Antiquitates* mandant. Et meritò quidem ad *Diodori Siculi Antiquitates* (si extarent integræ) quas veterum nonnulli ἁπλῶς βιβλιοθήκην vel etiam βιβλιοθήκας nominare non dubitarunt. Siquidem ipse sua Præfatione nos docet, qualem seculorum priscorum memoriam libris suis consignasset. Ejus n. Hæc sunt verba. *Ex libris nostris* (inquit) *primi quidem sex, continent res ante Troianum bellum gestas, eaq; quæ fabulis de*

Lib. 5. de Trad. disc.

Lib. 1. p. 5. edit. Rhodom.

seculo istho prodita fuerunt horumq; priorum tres Barbarorum, proximè sequentes Græcorum Antiquitates continent. In sequentibus undecim, res ubiq; locorum gestas, a bello Troiano usq; ad Alexandri interitum descripsimus. Ita *Siceliota*. Verum quinque illi qui sequebantur post quintum (quem βίβλον ὑποστατικὸν ipse indigitat, quia in eo de *Insulis* tractat) immensa rei Historicæ jacturâ periêre. Nam in illis erat memoria totius vetustatis regnorũ Orientis: quæ multum *Historiæ Sacræ*, (*Veteris* nimirum *Instrumenti* libris) allucere possent: uti notat doctissimus ille *Ios. Scaliger*. hanc tam deplorandam jacturam æquiore animo ferendam censeremus, si præter illos supra nominatos, supereſſent, *Theopompus*, *Euphorus*, *Callisthenes*, *Timæus*, atque alii, ex quibus sua assiduo labore congesserat *Diodorus*. De quibus videte eruditissimum *Vossium*. lib de H. Gr. Habet quidem fateor *Siceliota* suos reprehensores, propter libros illos priores, quos diximus hîc in primis legendos; eosque inter, *Ludov. Vivem* qui miratur *Plinium* dicere potuisse, *Diodorum, primum apud Græcos nugari desiisse*, cum nihil (in-

Ad Euseb. an. 1967.

Lib. 2. de caus. corr. art. & lib. 5. de trad. disc.

(inquit) *sit eo nugacius*. Sed eruditum illum *Censorem* dicimus non satis animadvertisse *Diodorum* non diffiteri, istorum temporum Historiam fabulis multis esse permistam; easque aliter atque aliter apud *Veteres* traditas: sed contentum esse referre, quæ veritati maximè consentanea putaret: ac ne sic quidem haberi ea vult pro usquequaque veris: sed satius putat, quomodocunque res priscas nosse, quàm eas penitùs ignorare: Sicuti vir acerrimi judicii summæque eruditionis, *Gerardus Joh. Vossius* observavit; quem videte. In defectu igitur Auctorum quos nominavimus, & ad sarciendam utcunque jacturam factam inter *Siceliotæ* libros priores, advocanda sunt subsidia, ab *Eusebii Chronico*, ubi prisca multa digito designata, videbimus: à *Plutarchi Theseo*, *Licurgo*, & *Solone*: a descriptione *Veteris Græciæ* per *Pausaniam*: ab *Orosii* libro primo. Præsertim verò ab *Historiâ Propheticâ*, (in quâ solâ, pleraque eorum, quæ certæ ac indubitatæ fidei de *Assyriis* & *Caldæis*, (post interitum *Sardanapali*) haberi possunt, reperiuntur; etiam usque ad initium *Monarchiæ Medo Persicæ*, & paullò ulteriùs.

Lib. 2. de Hist. Græc. 2.

neque alibi uſpiam ferè apud *Antiquos* de Rep. *Judaica* (ſi *Ioſephum* excipiamus) quidquam legere conceditur. Is reverâ, ubi vetus *Teſtamentum* deſinit, reliqua gentis *Iudaicæ*, uſque ad ann. decimum tertium principatus *Domitiani Cæſaris*; ætatis verò ſuæ quinquageſimum ſextum, in *Archæologia* deducit. Sed de *Ioſepho* ſuo loco. A *Diogenis Laertii* vitis quoque hauriri poſſunt multa ſcitu digniſſima, quæ primæ *Monarchiæ* Hiſtoriam locupletare poſſunt. Præſertim Hiſtoriam centuriæ poſtremæ; quâ floruerunt Septem *Græciæ* Sapientes, nec non *Pythagoras* ille μεϑόντος, aliique *Philoſophi* multi, quorum vitas deſcripſit Laertius, aureo libello illo (ſicuti H. Stephanus,) opere utiliſſimo & auro contra non caro, ſicuti doctiſſimus *Voſſius* affirmare non dubitat. l. 2. de Hiſt. Gr. c. 13.

SECT. 8.

Herodotus undè ſuam inchoaverit Hiſtoriam, ubiq; deſierit. Ejus laus; quo tempore floruerit. Secundæ Monarchiæ initium. Argumenta ſingulorum librorum Herodoti recenſentur. Muſarum no-

nomina cur eis imposita. Contra Lud. Vivem excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior vel etiam illustrior fieri possit ejus Historia.

HIstoriam propheticam immediatè sequitur *Herodotus*; *Ethnicæ* patet Historiæ: idque divina cùm bonitate, tum providentia factum, ut ferè in eo ipso quasi momento, quo desinit *Prophetica Historia*, *Halicarnassensis Herodotus* ordiatur suam. Nam cum *Prophetæ* ea quæ *Spiritui* Sto digniora essent visa, in sacris suis scriptis ab ineunte Mundo, ad *Cyrum* usque enarrassent; *Herodotus* à *Gyge Lydorum* Rege (*Hezechiæ* & *Manassi Judæorum* Regibus συγχρόνως) auspicatus, circa ann. M. 3238. quasi annos centum & quinquaginta ante *Cyri* regnum in *Persia*; mox ad *Cyrum* Magnum illum *Medo-persici* Imperii fundatorem devenit. Atque ita *Medorum* & *Persarum* Historiam, stylo sine salebris, sedati amnis instar fluente, (uti *Cic.* in *Oratore* loquitur) usque ad turpem illam atque ignominosam *Xerxis* è *Græcia* fugam deduxit. Ea autem contigit, anno 2°. Olymp. 75. an. M. 3471. quo tempore etiam He-

rodotus floruit, & usque ad initium belli Peloponnesiaci vixit. Id *Dionysius*, ejus popularis hisce verbis docet. ὁ δ' Ἁλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος γνησιώτερος ὀλίγῳ πρότερον ἦν Περσικῶν, παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν. Nimirum ab anno primo Olymp. 74. ad primum belli Peloponnesiaci. h.e. Olymp. 87. annum secundum: (ita enim ejus ætatem putat magnus *Scaliger*) & intervallum, Olympiadum præcisè xiii. facit. h.e. annorum 52. quot inquit *vixit dulcissima* τῆς Ἰλιάδος μοῦσα. Atq; ita pergit *Scaliger* in ejus præconio: *Vetustissimus omnium Solutæ orationis Scriptorum, qui hodiè extant: scrinium originum Græcarum & barbararũ, Auctor a doctis nunquam deponendus, a semidoctis, & pædagogis, & simiolis nunquam tractandus*. Cæterùm utcunque diutiùs vixerit *Herodotus*, Historiam suam non ultrà *Xerxis* tempora propagavit. Continuam autem ducentorum triginta quat. ann. seriem, libris novem complexus est; quos *novem Musarum* nominibus distinxit. Vultis singulorum librorum argumenta? dabo quam brevissima. Libro primo, præter ea quæ de *Lydorum* regno Regibusque a *Gyge* ad *Crœsum*, de vete-

Animad. in Euseb. Chron. p. 97.

Clio.

re

re *Ionia*, de moribus *Persarum*, *Babyloniorum* ac nonnullis aliis narrat; *Cyri* principis *Monarchæ* Medo-*Persicæ* nataleis exponit: indè miraculosam ejus conservationem, porrò educationem & res gestas elegantèr describit. Libro Secundo, *Ægyptum* universam graphicè depingit, *Ægyptiorum* mores prodit, regumque seriem commemorat. Tertio *Cambysis* Historiam contexit; indè *Magi*, *Smerdim Cyri* simulantis, atque ita menses septem regnantis, dolum interitumque explicat. Tum *Darii Hystaspidæ* electionem subjungit; mox provinciarum *Imperii Persici* enumerationem instituit: *Babylonis* denique a *Dario* receptionem adnectit, operâ nimirum fidelissimâ *Zopyri*, in cujus laudibus concludit. Quartus liber *Scythiæ* descriptionem satis accuratam exhibet, nec non infælicem *Darii* contra *Scythas* expeditionem. Ibidem etiam *Myniarum* legimus Historiam urbemque *Cyrenem* ab eisdem in *Lybiâ* conditam, regionis insuper illius gentes prolixè descriptas. Liber Quintus, *Persarum* legationem ad *Amyntam Macedoniæ* regem continet, nec non *Sisamnis* injusti judicis justam vin-

Euterpe.

Thalia.

Melpomene

Terpsicore.

dictam *Aristagoræ* Milesii seditionem & exitum: statum denique *civitatis Atticæ Lacedæmoniorum* & *Corinthiorum*, qualis tempore *Darii Hystaspidæ* fuerit, ostendit. Sextus Histiæi seditiosi supplicium tradit: Regum *Laconicorum* originem indicat: *Darii* apparatum & bellum adversus *Græcos* exponit, pugnamque ad *Marathonem* quâ *Miltiades Persas* fortiter profligavit. Septimus deliberationem luculentissimam de bello suscipiendo adversus *Græcos* à *Xerxe* habitam deindè, famosissimam ejus expeditionem in *Græciam* & prælium ad *Thermopylas* complectitur. Octavus prælium ad *Salaminam* Insulam describit. Nonus præter *Lycidæ* cujusdam pœnas, duas narrat pugnas, uno eodemque die pugnatas: ad *Plateas* primam, diluculo diei: alteram ad *Mycalen Asiæ* promontorium, eamque vesperi: quibus utrisque *Persæ* devicti, & è *Græcia* penitus ejecti fuere. Atque hisce novem libris, præter *Medorum* ac *Persarum* Historiam, *Lydorum*, *Ionum*, *Liciorum*, *Ægyptiorum*, *Myniarum*, *Græcorum*, *Macedonum*, aliarumque nationum res gestas, mores, religiones, intertextas reperietis; tanta

Erato.

Polymnia.

Urania.

Calliope.

ser-

ſermonis puritate, elegantia, ſuavitate, ut ipſæ Muſæ, à veteribus fingantur ore *Herodoti* locutæ eſſe: eamque ob cauſam libris hiſce *Muſarum* Nomina ab aliis (non ab ipſo Auctore) impoſita nonnulli opinantur. Doctiſſimus tamen *Voſſius* (quod hic notare placuit) aliter ſentit, *Eaq; ratione* (inquit) *opus ſuum novem Muſarum nominibus inſcripſit, quâ tres Æſchinis orationes ob numerum, ſimulq; gratiam ſermonis, Gratias dixere: & novem ejus Epiſtolas Muſas vocarunt à Muſarum numero, teſte Photio,* tmem. 61. ſatis autem liquere aſſerit, idem vir doctiſſimus, *non ita nuncupari Herodoti libros, ut mendacia titulo ipſo excuſentur, quod cenſuit Ludovicus Vives; nempe quaſi in ipſo operis ingreſſu commoneri nos opus fuerit, quædam in eo ad animos oblectandos, aliquanto licentius dici, quod Muſis permittitur.* Nam licet quædam narrationes recitet *Herodotus* fabulis non abſimiles, totum tamen Hiſtoriæ corpus, ſingulari fide, & diligenti veritatis ſtudio coagmentatum eſt. De aliis verò narrationibus plerunque præfatur ipſe, ſe eas non quòd veras eſſe exiſtimet, ſed ut ab aliis acceperit, recitare. ἐγὼ δὲ (inquit)

Lib. de Scr. Græc. 1. c. 3.

(quit ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα: πείθεσθαι γε μὲν οὐ παντάπασιν ὀφείλω. i. *Ego quæ fando cognovi, exponere narratione mea debeo omnia, credere autem vera esse omnia non debeo: quod in tota* Historia *meminisse lectorem volo*. Iam temporum istorum Historiam de quibus scripsit *Herodotus*, non nihil amplificare possumus aut confirmare, lectione *Iustini*, lib. 2. 3. & 7. lectione etiam vitarum, ducum istorum celebrium, *Aristidis*, *Themistoclis*, *Cimonis*, Miltiadis, & *Pausaniæ*, *a Plutarcho & C. Nepote* descriptarum. Adjicere porrò licet *Philosophorum* συγχρόνων vitas a *Laertio*, videlicet, *Anaximandri*, *Zenonis*, *Empedoclis*, Heracliti, *Democriti*, & aliorum ejusdem ævi.

SECT. 9.

De Thucydide. Ejus elogia. Vndè & quousq; deducat Historiam *suam, quam octo libris complexus est. Eorum argumenta breviter & singulatìm explicantur: quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucidide scripserint indicatur*

He-

HErodoto succedit *Thucydides*, dicendi artificio, juxtà & fide clariss. Historicus. Cujus elogia a doctissimis viris posita, hic etiam repetere non gravabor; indè enim fortassis Historiarum studiosi ad seriam ejus lectionem acrius accendentur. M.T. *Cicero* sic: *Thucydides* (inquit) *omnes dicendi artificio, mea sententia facile vicit, ut verborum propè numerum, sententiarum numero consequatur: ita porrò verbis aptus, & pressus ut nescias utrum res oratione, an verba sententiis illustrentur.* De Orat. l 2. *Fabius Quintilianus*, sic: *Densus & brevis & semper instans sibi Thucydides: dulcis & candidus & fusus Herodotus: ille concitatis hic remissis affectibus melior: ille concionibus, hic sermonibus: ille vi, hic voluptate.* De Instit. Orat. l. 10. c. 1. Recentiorum etiam audiamus judicium. Justus Lipsius ita de eo loquitur. *Thucydides* (inquit) *res, nec multas nec magnas nimis scripsit, sed palmam fortassè præripit omnibus, qui multas & magnas. Elocutione totâ gravis, & brevis; densus sententiis, sanus iudiciis, occultè ubiq; instruens, actionesq; vitamq; dirigens, orationibus & excursibus pene divinis; quem quo sæpius legas, plus auferas, & nunquam* In not. ad polit. l. 1. c. 9.

tamen

ramen dimittat te ſine ſiti. Iſaacus Caſaubonus. *Magnus & vir & Scriptor Thucydides; qui agerendis rebus, ad eaſdem ſtylo perſequendas quum ſeſe contuliſſet, Hiſtoriæ ad uſum ſcriptæ mortalium, credo primus exemplum poſt futuris mirandum potius quam imitandum dedit.* Chriſtophorus Colerus. *Thucycides Hiſtoriam conſummavit, cum Herodotus prior exornaſſet. Volve, volve, & in ſinu geſta illum theſaurum. Bellum Peloponneſiacum deſcripſit, vidit, & partim etiam attigit. & tu illud apud eum non legere, ſed ſpectare videare. Præterea apud eundem tantum verborum graviſſimarum, quantum ſententiarum reperias. Res explicat prudenter, ſeverè, graviter. Vndè planum fit quantum homini politico conferre poſſit qui de bello & pace deliberant, hunc arctiſſimo ſibi nexu devinciant conſiliarium, & omne punctum ferat Thucydides.* Is igitur (ut pergamus) a *Xerxis* è *Græcia* diſceſſu, (ubi deſinit *Herodotus*) uſque ad viceſimum primum *Belli Peloponneſiaci*, annorum ferè ſeptuaginta Hiſtoriam, octo libris definivit. Etſi enim bellum ſuo tempore geſtum, inter *Athenienſes* & *Peloponneſios*, (cuius & ipſe

Præfat. ad Polyb.

Epiſt. de ſtud. politico.

se pars magna fuit) ex professo describendum susceperat; libro tamen primo, sub ipso ingressu, *veteris Graciæ* statum, ab *Argonautarum* usque & belli *Trojani* temporibus reperit; magnitudinemque *Peloponnesiaci* cum anteactis bellis conferens, ejusque causas, prætextus, & occasiones exponens, annorum quinquaginta, (qui inter *Xerxis* fugam & hujus belli initium intercessere) Historiam, a proposito nonnihil digrediens præmittit. Horum verò quinquaginta annorum, si lector plenam & perfectam desideret Historiam, priusquam ulterius progrediatur in *Thucydide*; adjungat hoc in loco *Plutarchi*, vel etiam *Cornel. Nepotis Themistoclem*, *Aristidem*, *Pausaniam* & *Cimonem*. *Diodori Siculi* lib. 11. & 12. *Justini* etiam l. 2. & 3. huc facere possunt. Tum demùm pergat in *Thucydide*, qui libro secundo bellum ipsum narrare aggreditur, ejus initii tempus primo limine designans, ordinemque totius operis exponens, nec non quæ fuerint primæ belli faces, & à quibus pugna primum inita ostendit. Indè sequitur Regis *Laconici* ad suos hortatio: *Periclea* auctoritatis juxta & Eloquentiæ prædicatio.

catio: horrendæ peſtis *Attica* deſcriptio. Poſt hæc *Phormionis*, *Athenienſium* ducis præſtantiam, victoriaſque navales celebrat. Tum *Potideæ* deditionem, *Plateenſium* obſidionem, *Thracum* denique adverſus *Perdiccam Macedonem* caſſam expeditionem commemorat. Atque ita trium primorum annorum Hiſtoriam nobis exhibet. Libro tertio trium immediatè ſequentium annorum res geſtæ continentur: *Mitylenæorum* ſcilicet, ac reliquorum *Leſbiorum* ad *Lacedæmonios* defectio: quibus in poteſtatem denuò ab *Athenienſibus* redactis, illuſtris admodùm de eorum ſupplicio habetur deliberatio. *Pachetis Attici* ducis crudelitas notatur. Vrbs *Platea* capta & ſolo æquata. *Corcyræorum* ſeditio deſcripta. Belli *Siculi* ſemina. *Demoſthenis* adverſus *Ætolos* infauſta pugna: adverſus *Ambraciotas* magis proſpera. Libro quarto *Pylus* communita, obſeſſa, defenſa; & *Nobilitas Spartana*, ibidem victa & capta legitur. Res a *Braſidâ* inſigni *Lacedæmoniorum* duce fæliciter in *Thracia* geſtæ narrantur; atque hæc trium etiam annorum hiſtoriam conficiunt. Quintus indè liber, ſeptem ferè annorum res geſtas com-

pre-

prehendit: nimirum *Brasidæ* ducis *Spartani*, & *Cleonis Attici* prælium ad *Amphipolim Thraciæ* urbem, ubi interîêre ambo, pœnasque inquietudinis suæ meritas pertulêre. Tum varia utrinque fœdera, infirma omnia, & inconstantia. *Meliorum* stolidam & amentem pertinaciam, cujus denique tristis narratur eventus. Libro Sexto Auctor, primò *Siciliæ Antiquæ* descriptionem, historiasque veteres nonnullas repetit. Tum prætextus belli *Siculi*, & pulchras quasdam circa illud, proponit deliberationes: dissuadente *Niciâ*, *Alcibiade* verò impellente atque incitante. Ad hæc portenta nonnulla quæ expeditionem *Siculam* antecessere memorat. Denique *Alcibiadis* ad *Lacedæmonios* defectionem, & res nonnullas in *Sicilia* gestas post *Atticæ* Classis appulsum recensèt, quæ anno decimo septimo hujus belli acciderunt. Libro Septimo *Micalessus Beotiæ* civitas capitur a *Thracibus*, qui ibidem immaniter sæviunt: indè bellum *Siculum* persequitur Auctor, quod quidem Atheniensibus oppidò infæliciter cessit, easque ingenti admodum clade mulctavit; ducibus *Demosthene* & *Niciâ* captis, atque invito

invito *Gylippo*, cui seſe dediderant, interfectis. Hæc autem annis decimo octavo & decimo nono belli *Peloponneſiaci* geſta ſunt. Libro denique octavo, poſt cladem *Athenis* nunciatam, ſequitur defectio fœderatorum *Athenienſiũ* ad *Lacedæmonios* hoſtes: fœdus etiam inter *Perſici* regis *Satrapas* & *Spartanos*. Poſthæc *Democratia Athenienſium* mutatur in Statum *quadringinta virorum*; qui paullo poſt iterum diſſolvitur: *Alcibiades* ad claſſem *Atticam* revocatur. Poſtremo claſſem *Laconicam* & ducem *Mindarum* *Thraſybulus* ac *Thraſylus* *Athenienſes* poſt dubium certamen ad *Abydum* vicerunt. Atque hæc victoria contigit, anno 2° Olymp. 92. anno hujus belli, 21°, tempore æſtivo, quo deſinit *Thucydidis* Hiſtoria, ann. M. 3539. Cum *Thucydide* legendi ſunt, *Plutarchi* & *Cornelii Nepotis*, *Pericles*, *Alcibiades*, *Chabrias*, *Thraſybulus*, *Nicias*. Item *Diodori Siculi* lib. 13us *Juſtini* 4. & 5. denique *Oroſii* lib. 1. c. 14. 15. ex quibus plenior aliquanto fiet Hiſtoria, & locupletior.

SECT. 10.

De Xenophonte. Laudes ejus & elogia

quando

quando & quo ordine legẽdus. Quadraginta octo annorum Historiam dedit. Quam ex Plutarcho, Justino, Diodoro Siculo amplificare licet.

THucydidem Historiæ filum continuat *Xenophon*, *Attica Musa*, & *Apes Attica*, ob melleam dicendi suavitatem nuncupatus. Cujus etiam voce *Musas* quasi locutas vulgò ferri solitum testatur *Cicero* in *Oratore*. Luculentum *Xenophontis* elogium extat apud *Dionem Chrysostomum*, in oratione de dicendi exercitio, ubi mirè ad ejus lectionem adhortatur: atque inter alia ait, vel ejus solius lectionem sufficere posse homini politico. Neque inter ejus laudes minima hæc est quam refert *Diogenes Laertius*, in ejus vita circa finem. *Fertur* (inquit) *Xenophon Thucydidis libros ẽatenus latentes quum subducere posset, ipse primus in ejus viri gloriam, in lucem dedisse.* Quo suo facto quantam sibi ab omnibus sive eloquentiæ, sive Historiæ *Græcæ* studiosis mereatur gratiam, nemo non intelligit. Hisce paria, ei recentiores etiam Critici, tribuunt elogia. *Xenophon*, (inquit *Lipsius*) *in Historia suavis quidẽ & fidus:* certè

Laert. & Suid. in ejus vita.

In not. ad 1. polit. cap. 9.

certè circumspectus Scriptor: è quo tamen haurias magis prudentiam civilem, quam ut eam propinet. Et tamen *Christop. Colerus. Prudentia certè in libris Xenophontis ante cæteras virtutes palmam obtinet: elucet eximiè ex Cyri institutione, & expeditione illa in Artaxerxem, in qua etiam patefecit, quantus ipse imperator esset.* Regibus itaque & principibus ἔνοπτρον: Imperatoribus, ut *Alexandro Homerus*, ἰδεῶν sit *Xenophon. Tergemina Xenophontis gloria* (inquit *Vossius*) *nam de facundia viri nihil dicam; fuit & Philosophus, & Historicus, & bello dux bonus* &c. Reverà, Hic a Philosophia profectus, princeps Historias scribere aggressus est. Elegantes illos de pædiâ sive Institutione *Cyri* libros missos faciemus, quòd superiora spectent tempora (de quibus *Herodotus*) neque ad Historiæ fidem, sed ad Imperii justi effigiem concinnati dicantur. Ἑλληνικῶν sive Rerum *Græcarum* sui temporis Historias composuit, septem libris: quorum Primus & Secundus, immediatè post *Thucydidem* legendi: reliquum enim belli *Peloponnesiaci* complectuntur. Ac ubi desinit *Thucydides*, indè (quasi narrationis telam pertexens)

Epist. de stud. politico.

Floruit max. ann. 40 Olymp. 94. Laert. A. M. 3550

Ol-

orditur *Xenophon*; quæque porrò inter *Athenienſes* ac *Lacedæmonios* geſta fuerint, poſt illam anno 2° Olymp. 92. juxta Abydum Thraſybuli de Mindaro victoriam navalem, (de qua ſupra dictum) uſque ad *Athenas* à *Lyſandro* captas, anno 4 Olym. 93. luculenter exponit. Quædam etiam *Medo-perſica* hiſce libris interſerit: nimirum quomodo *Medi* à *Dario* rege *Perſarum* defeciſſent, ſeque denuò ejus imperio ſubmiſerint: quomodo *Cyrus* minor *Darii* filius, ad patrem valetudine laborantem, in *Aſiam* ſuperiorem abierit, datis, in uſum belli, contra *Athenienſes Lyſandro* pecuniis. Quomodo denique vivendi finem fecerit *Darius Nothus*, regnique ſucceſſionem *Artaxerxes Mnemon*, ejus filius natu major, conſecutus ſit. Extremò demum libro Secundo, *Triginta Tyranni*, qui per biennium *Athenis* enormiter graſſati eſſent, à Thraſybulo ſublati ſunt. Pax etiam, atque ἀμνηστία ſive injuriarum oblivio, inter *Athenienſes* jurejurando ſancita. Atque ita Bello *Peloponneſiaco* finis impoſitus: quod bellum *Thucydides* ἀξιολογώτατον vocat τῶν προγεγενημένων, & μακρότατον: Ac verè quidem: in annum enim viceſi-

mum ſeptimum, ſive etiam octavum, uti ex *Xenophonte* liquet, protractum eſt. Hæc, inquam, *Xenophon* duobus primis Ἑλληνικῶν libris; quibus abſolutis, Ἀναβάσεως ſeptem libros, hoc eſt de *Cyri Junioris* expeditione, ſive de *Aſcenſu* ejus in *Aſiam* ſuperiorem, contra *Artaxerxem Mnemonem* fratrem ſuum natu majorem, ab eodem *Xenophonte* ſcriptos interponat Lector. Quibus memoriæ proditum habemus, quo pacto *Cyrus* copias *Græcas* collegerit: & cum ijs adverſus fratrem adſcenderit: tum quî pugna commiſſa fuerit, & ipſe perierit: indè quâ ratione duces Græcorum (poſt pugnam) contra fidem datam occiſi fuerint. Denique ut ipſe *Xenophon*, *Cyri* in hac expeditione ſequutus ſigna, poſt ejus mortem, dux à militibus *Græcis* electus, eos à penitiſſima quidem *Perſide*, quotidiè contra *Barbaros*, aut alias difficultates dimicans, in patriam reduxerit; ann. 1°. Olym. 95. His jam expeditis, redeat Lector ad Ἑλληνικῶν libros, quibus rerum cum Perſicarum, tum Græcarum narrationes luculentæ continuantur, uſque ad pugnam *Mantinenſem*, quâ *Thebani Lacedæmonios* vicerunt, ſub ductu *Epaminondæ*: qui dum

dum non ducis tantum, verum etiam fortissimi militis officio fungitur, graviter vulneratus, paullo post occubuit; & cum eo vires quoque reip. *Thebanorum* ceciderunt. Anno 2. Olym. 104. sic ut quadraginta & octo annorum Historiam, facundam quidem, nec revera minus rerum fœcundam, nobis suppeditaverit *Grylli* filius. Hanc tamen ampliorem & locupletiorem efficere poterit Lector si (uti inter legendum *Thucydidem*, *Plutarchi Periclem*, *Niciam*, *Alcibiadem*) ita cum *Xenophonte* adiunxerit *Plutarchi & Nepotis Lysandrum*, *Agesilaum*, *Artaxerxem*, *Thrasibulum*, *Chabriam*, *Cononem*, *Datamen*. Namque hi omnes, intra illud temporis intervallum, de quo *Thucydides* & *Xenophon* scribunt, floruere: & eorundem temporum Historiæ, materiam minimè contemnendam suffecêre. *Iustini* quoque 4. 5. & 6. huc advocari possunt: etiam 13. 14. 15. libb. *Diodori Siculi*. Quem auctorem proximo in loco diligenter legendum propono.

SECT. II.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium.

Historiam scripturus varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Historiam lib. 15. circa finem. Indè Philippi Maced. res gestas narrat l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ institutionem describit.

Floruit Diod. Siculus temporibus I. Cæs. & Augusti. Olymp. 183.

NAm licèt aliquot annorum centurias antiquitate *Xenophonti* cedat, in hâc nostrâ tamen Auctorum serie, succedat velim immediatè *Diodorus Siculus*; non unus de multis, sed celeberrimus Scriptor, & cui antiquitatis cognitione, vix habet Græcia quem conferat. Quod quidem iudicium, Theologi cuiusdam nostratis valdè eruditi, abundè confirmari potest, elogio illo quo præsul admodùm Reverendus & harum immo omnis generis literarum pertissimus, super hoc Auctore usus est. *Laudatissimus cum primis* (inquit) *Auctor, Diod. Siculus, qui summa fide, labore immenso, curâ & solertia singulari, Historicas construxit Bibliothecas, (quemadmodum loquitur Iustinus Martyr) suas & aliorum, in hoc ipso genere παγγναρίας, humanarum actionum buccinam, sed ut ipse illas nomina-*

Cicest. Episc. in præf. ad Apparatū.

vit,

vit, commune quoddam χρηματιστήριον, & ἀκίνδυνον τῆς συμφέροντος θήραν. Rectè dixit, *immenso labore*, doctissimus Præsul; nempè triginta annos (uti de se fatetur Auctor) huic scribendæ Historiæ impendit, variis, interim regionibus discendi gratia peragratis, periculisque ut fit obitis & superatis. Rectè & Ipse, κοινὸν χρηματιστήριον. Apud hunc enim varias antiquitates, *Ægyptiacas*, *Assyriacas*, *Libycas*, *Persicas*, *Græcas*, aliarumque nationum, res gestas ante bellum *Trojanum*, sumatim prioribus * quinque libris explicatas habemus; sicuti jã supra notavimus. Insequentes quinque libri, à quinto videlicet ad undecimum, periêre. Ab initio verò libri undecimi, ad decimum sextum, eorum temporum Historia, de quibus *Thucydides* & *Xenophon* (uti supra iam dictum est) scripsêre, continetur. Extremo autem decimo quinto, Historiam *Xenophonteam* continuare, & quasi pertexere haud temerè dici potest. Ipse enim in fine ann. 2. Olymp. 104. ita expresse loquitur. *Hoc anno* (inquit) *Xenophon Athenienſis, Græcorum Historiam cum Epaminondæ interitu* concludit. Atque indè pergit *Siceleota*, ad annum 3. eiusdem

* *Priores editiones latinæ sex libros numerant, erroris ansam præbuit libri primi divisio in partes duas ab Auctore ipso institutæ, unde interpres latinus, & Volaterranus atque alii decepti fuerunt, qui sex libros ex illis quinque conficiunt.*

Olympiadis, quo bellum *Artaxerxis* cum rebellibus *Persis*, & cum *Ægyptio*, perstringit: ibidem etiam reliqua *Agesilai* facinora exponit. Nec non utriusque mortem, *Agesilai* scilicet & *Artaxerxis*, (cui in regno *Persarum* successit *Ochus*) denarrat. A. M. 3588. Libro decimo sexto, *Philippi Macedonis Amyntæ* filii res gestas recenset ab ingressu in regnum, ad vitæ usque exitum. Eodemque libro, alia quæ per cognitas terræ partes accidêre commemorat. Istius libri decimi sexti Historiam illustrare atque amplificare possunt, *Corn. Nepotis Chabrias, Dion, Iphicrates, Timotheus, Phocion*, & *Timoleon*; horum ducum præstantissimorum gesta, hæc tempora admodum clara reddidêre: ab Olympiade CV^a. ad Olympiadem Cxi^am, a cuius anno 2° incipit *Diodori* liber decimus septimus, *Alexandri* Magni egregia narrare facinora; & quomodo is *Monarchiam Tertiam* instituerit docere. Vz. Olym. 112.

SECT. 12.

Alexandri M. res gestas varii scriptores executi sunt. Arrianus & Q. Curti-

us.

us. Eorum elogia. Quo tempore floruerint. Successores Alexandri prosequitur Diodorus. Cui utiles suppetias alii Auctores ferre possunt.

MAgni autem illius *Monarchæ* res gestas, alii tam *Græci* quam *Latini* uberiùs exposuerunt. Nimirum *Plutarchus* in *Alexandri* vita, nec non duobus aliis libris de *Alexandri* fortunâ peculiariter scriptis. Et *Arrianus Nicomediensis*, septem libris, eleganti ac planè *Xenophonteo* dicendi genere compositis. Septem libris dico, quia octavum illum qui vulgo circumfertur, de *Alexandri* expeditione *Indicâ*, singularem esse librum constat ex *Photio*; tum ex fine libri septimi: quemadmodum notavit doctissimus *Vossius*. Hi duo Græce: Latinè verò *Justinus* libb. 10. & 11. Q. etiam *Curtius Rufus*, Scriptor valdè bonus & argutus, sed ἀχίρωλος vel hominum, vel temporum, vel utrorumque iniquitate factus. *Arrianus* & *Quintus Curtius, floridus uterq;* (inquit *Colerus*) *sed nitidior Curtius & quovis melle dulcior: lectorem citiùs defatigatum quam satiatum dimittat: sententiæ passim directa & obliquæ, qui-*

plutarchi elogia vide infra ¶ 16.

Lib. 2. de Hist. Gr. cap. 11.

Epist. de studio politico.

quibus mirè illustretur vita humana. Idem de *Curtio I. Lipsii* iudicium. *Historicus* (inquit), *me judice probus, legitimusq;, si quisquam fuit. Mira in sermone ejus felicitas, in narrationibus lepos. Astrictus idem & profluens, subtilis & clarus, sine curâ illâ accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus suprà quam dixerim facundus. Acidalius.* Q. Curtius rerũ Alexandri M. Latinus super omnes Græcos diligens, verus, candidus & prorsus integerrimus scriptor si integrũ haberemus. Sub *Vespasiano* floruisse *Curtium* & Historiam suam edidisse prolixa disputatione probabiliter ostendit doctissimus *Vossius*. Neque suo privandus est elogio *Arrianus*; qui inter Historicos *Græcos* tantæ in scribendo integritatis esse perhibetur, ut φιλαληθὴς, veritatis consectator, studiosusque cognominatus sit, atque ita etiammum honestetur in libris *Celii Rhodogini*. Fuit autem Philosophus ex *Nicomedia* oriundus, atque *Adriano*, ac *Antonino*, imperantibus *Romæ*, clarus, novus *Xenophon* cognomento indigitatus; uti testatur *Catanæus* in Commentariis ad *Plinii* Epistolas. Hi, inquam, de Magno *Alexandro* fusius scripserunt.

præf. ad l. 4.

Lib. de Hist. Lat. 1. c. 28.

Lib. 1. c. ultimo.

Lib. 1. ep. 2.

Eius

Eius ſucceſſorum Hiſtoriam proſequitur idem *Diodorus Siculus* libris, 18, 19. & 20. ab Olympiadis CXIV anno ſecundo, ad finem Olimpiadis CXIX. A. M. 3650. Cuius interualli Hiſtoriam pleniorem adhuc reddere poterit Lector, ſi admittere placeat *Iuſtini* libros, 13. 14. & 15. *Plutarchi Demetrium*, atque *Eumenem*. Et quia *Siceliotæ* noſtri poſteriores viginti libri, quibus Hiſtoriam uniuerſalem uſque ad expeditionem *Julii Cæſaris* in *Britanniam* (h.e. uſque ad Olympiadem CLXXX^am^) continuaſſet, periêre, Velim ut hiſtoriæ ſtudioſus, *Iuſtinum* adhuc non dimittat, ſed reliquos eius percurrat libros, uſque ad viceſimum nonum; quibus ſubiungat *Plutarchi Pyrrhum*, *Aratum*, *Agidem*, *Cleomenem* & *Philopœmena*. Nec non Eclogas illas, ſive *Excerpta* ex *Diodori* lib. ſex, qui viceſimum ſequuntur, & in editione *Laurentii Rhodomanni* extant. In illis haud pauca de *Agathocle Siciliæ* Tyranno; de rebus in *Sicilia* geſtis; de *Pyrrho* ibidem belligerante, de primo bello *Punico*, notatu non indigna reperiet. Neque multum puto a rectâ methodo legendi Hiſtorias deviabit, ſi a *Juſtino* nequicquam nunc recedat, donec libros re-

reliquos usque ad penultimum absolverit.

SECT. 13.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum historiam scripserit. Quomodo animum ad scribendum appulerit. Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Ejus Historiæ pars maxima periit, aut in fragmenta dissipatur. Librorum superstitum contenta.

SIn autem; post *Diodorum Siculum*, *Polybius* legendus accedat: prudens Scriptor si quis alius. Eorum temporum res gestas literis consignandas sibi proponit, quibus & cæpisse & consummata fuisse traduntur Romani Imperii incrementa. Quod ut fælicius ac certius effectum daret, itinera quoque longinqua, & pericula haud mediocria suscepit; in peragrandis Africâ, Hispaniis, Galliis, ipsisque Alpibus; indè Historiam suam composuit universalem, annorum quinquaginta triū. Qualis autem quantusque vir fuerit, ex eo promptum est conjicere, quod tot statuas ei erexerint Græci: ad

Pa-

Palantium, Mantineam, Tegeam, Megalopolim & alias Arcadiæ urbes. Quarum inscriptiones (inquit *Pausanias*) testabantur; Alia, *vagatum enim fuisse, per terras & maria omnia; amicum & socium Romanorum fuisse, quos etiam iratos Græcis placavit.* Alia, *Græciam nihil ab initio offensuram fuisse, si Polybii consilijs paruisset: jam verò graviter affectæ unum illum præsidio fuisse.* Quid quod ipse *Pausanias* testetur, tantum eum fuisse politicum, ut quæcunque monitu ejus gesserit Romanus Imp. omnia benè ei evenisse: in quibus verò minus se ejus viri dicto audientem præbuit, in iis offendisse. Tantũ etiam, ut civitates planè omnes quæ se *Achæis* contribuissent, eum Rerum suarũ publicarũ Auctorem, legumque latorem habuerint. hinc non dubitamus, quin meritissimò à doctis viris amplissima elogia Historiæ ejus sint tributa. Exempli gratia; *à Ioh. Bodino. Polybius non modo æqualis ubiq; & sui similis; sed etiam intelligens, gravis, in laudibus parcus, in reprehensionibus acerbus, ac veluti prudens legislator & bonus Imperator. Multa de re militari urbanâq; disciplinâ, multa de Historici officio disputat.* Neque differt ab hisce

Pausan. in Arcad.

Lib. 8.

Methodi, cap. 4.

Ius

Inter not. ad 1. lib. Polit. c. 9.

Iustus Lipsius. Diffusior in ejus laude. *Polybius, iudicio & prudentia Thucydidi haud dispar, curâ & stylo solutior; qui excedit, abrumpit, diffundit, & sæpè non tam narrat, quàm ex professo docet. Sed recta & salutaria ubiq; eius monita, & quem ego, hoc magis Principibus commendatum velim, quòd anxia in eum inquisitione non opus; sed sensus suos aperit, & revelat ipse* &c: Verum *Polybii* excellentiam, & in quantum aliis præstet Historicis, luculenter demonstravit eruditissimus *Casaubonus*, in præfatione suâ ad *Polybium*. Scripsit libros quadraginta, quorum solos quinque priores, sua integritate conspicuos habemus: reliquorum fragmenta tantum & excerpta quædam, multo labore, & singulari industria dicti *Clarissimi Casauboni* in unum collecta, & quatenus licuit, suo nitori restituta. Primis duobus libris quos Apparatus, sive preparationis libellos nuncupat, Reip. *Romanæ* tempora strictim attingit, a captâ *Roma* per *Gallos*, duce *Brenno*, ad primum extra *Italiam* cum classe transitum: & paulò uberius, a primâ trajectione in *Siciliam*, quando bellum *Punicum* primo est conflatum, ad *Punici* Secundi annum pri-

Olymp. 98. V. C. 365. Olymp 128. V. C. 489. Olymp. 140. V. C. 534. AM. 3731

mum

mum. Quas ille res cum *Græcanicis*, aliorumque populorum, ratione temporum congruentibus, in illa duorum librorum præparatione comparat. In quibus (verba sunt ipsius doctissimi *Casauboni*) *multa studiosi invenient, nusquam alibi tam benè descripta: Quædam omninò apud alium nullum, neq; Græcum, neq; Latinum invenienda.* Tres qui deindè sequuntur, propter subjecti magnitudinem, varietatem ingentem, accuratam ejus tractationem, doctrinæ denique, quà civilis, quà bellicæ, uberrimam copiam, ut magni duces ac viri politici, eos diligentissimè frequentissimeque versent, meritò merentur. Reliqui libri (quorum frusta quædam & fragmenta superstant) pari accuratione compositi, Historiam continuabant ad finem belli *Macedonici Secundi* cum *Perseo*, & ad ultimam regni *Macedonici* eversionem. Ita ut jam constet Historiarum studiosis, me in hac lectionis Historicæ dispositione atque ordine, viam eoùsque monstrâsse, quò digitum intenderat (ille quem suprà nominavi, nescio quis) *Æmylius Sura*. Nempe ad illud ævi, quo populi Romani magnitudo in tantum creverat, ut penes eos sum-

ſummum totius ferè orbis Imperium fuiſſe non immeritò dicere poſſimus. Id autem eo anno adimpletum autumamus, quo Macedonia in provinciam redacta eſt, uti ſuprà probavimus. Nimirum, An. ab VC. 587. A.M. 3784.

SECT. 14.

De quarta Monarchia Romanorum. Ad eius Hiſtoriam tranſitio. Vtriuſq; laudes. Hiſtoricorum Romanorum fata deplorantur.

QVapropter quum inter eminentia illa quatuor, & *Summa* Mundi *Imperia*, de quibus loquuti ſumus, *Romanorum* iſtud maxime eminuiſſe conſtet: quumque eorum reſpub. (uti prudenter obſervat, ex *Polybio*, eruditiſſimus *Caſaubonus*) ſi qua unquam alia, omnes temporum diverſitates, ſecundum naturæ communis leges, ſit experta; noſtro Hiſtoriarum Lectori plurimùm expediet, retro hîc tempora aliquantù ſpectare, & ipſa *Romanorum* primordia (quæ durante adhuc prima *Monarchia* contigerunt) repetere; atque indè ad incrementa deſcendere;

dere; postea ipsorum ad interitum inclinationem contemplari: recto temporum atque Auctorum ordine diligenter observato, atque ita demum, ad exitum hujus intervalli perveniet, quod nobis tertio loco definivit ex Varrone *Censorinus*. Et revera ut Lector noster Historiarum studiosus magis prompto, attentoque magis animo, huc sese applicet, *Iust. Lipsium*, virum inter philologos haud immeritò magnũ & de Historia *Romana* optimè meritum, seriò invitantem audiat. *In* Cent. 3.
„ *Roman* (inquit) *Historia, ubertim rerũ* misc. ep.
„ *& eventuum eorumq; insignium; & quæ* 61.
„ *plures Scriptores illustrarunt. O magnum,*
„ *O pulchrum imperiũ! & addo diuturnũ.*
„ *Ideoq; non mirum, si viris factisq; bre-*
„ *via illa & fugacia Græcorum superavit.*
„ Græci præceptis valent (*ait quispiam*)
„ Romani exemplis. *Et hercules ita est:*
„ *non fuit gens, puto non erit, quæ plura,*
„ *vel in militia, vel in pace, laudis & vir-*
„ *tutis suppeditabit. Itaq; ad hanc (mi*
„ *adolescens) ad hanc segetem veni, mani-*
„ *pulos frugum collige, & in usum tuum* Livius in
„ *reconde.* Et meritò quidem (*Iuste Lipsi*) proem. libri
Nam quod olim T. *Livius*, *Aut me amor* 1.
negotii suscepti fallit, aut nulla unquam

Respub. nec maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. Et M. T. Cicero *Quæ tanta gravitas, quæ tanta cõstantia, magnitudo animi, probitas, fides? quæ tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut sit cum maioribus nostris comparanda?* Firmat omnia *Val.* Maximus. *Nostra urbs omni genere mirificorum exemplorum, totum Orbem terrarum replevit.* Atque hinc sanè *Romanorum* Historicorum fata lugendi, justa nimis emergit occasio. Nam ut parentes levius ferunt, non natos sibi liberos, quam posteà denatos: sic nobis fortassè, si de principum illorum Historicorum scriptis nunquam audissemus, dolor nullus advenisset. Nunc cum fragmenta intuemur, & titulos pulcherrimorum operum videre contingit, angimur desiderio, & torquemur animitùs; quòd magna pars eorum penitùs interierit; quòd reliqua, aut vetustate corrupta, aut temporũ invidiâ fœdè mutilata, aut sciolorum manibus interpolata, pessimèque tractata fuerit: id quod neminem antiquitatis indagatorẽ fugere queat. *Trogus*, optimus Auctor, & quem disertissimis viris in *Probo* annumerat *Vopiscus*, desideratur totus, nisi quod ejus operis

Cic. Tuscul. qu. l. 1.

Lib. 2. c. 7. 6.

E-

Epitomâ habemus satis elegantem; ex qua tamen de integro *Trogi* opere judicare, desipere esse affirmat doctissimus *Bongarsius*. *Salustii* optima periit Historia. De T. *Livio* minimum supereſt. Non multum de *Tacito*. Dimidiatus extat *Ammianus*. Eandem passi sunt temporum injuriam *Græci* rerum *Romanarum* Scriptores; (quemadmodum supra quoque notavimus) *Polybius*, *Diodorus*, *Dionysius*, *Dion Cassius*: qui si extarent integri, perfectam haberemus Rerum *Romanarum* memoriam, ab V. C. ad annum paullò minus milleſimum. Sed contenti simus hoc *Catone*; divina factum providentia est, ut ex ijs quæ adhuc supersunt reliquiis, Historiæ Romanæ corpus concinnari possit venustum satis; cuius imaginem, ab Auctore nostro *L. Annæo Floro*, brevi quadam tabella graphicè depictam reperietis.

In Annot ad Justinū.

SECT. 15.

Romanæ Historiæ cursus unde auspicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo judicia. Non est idem cum Livii Epitomaste. Ejus hallucina-

tiones excuſantur. Ejus ſcribendi Methodus. Vnde errores veroſimiliter irrepſerint. Sigonii & Onuphrii Faſti Conſulares, item Pighii Annales, laudantur.

HAnc igitur tabellam, *Hiſtoriæ Romanæ* ſtudioſum, oculis atque animo intentis perluſtrare, intueri, contemplari, primo loco hortantur viri doctiſſimi, & rei Hiſtoricæ peritiſſimi. Nec immeritò; cum ſit rerum *Romanarum* Compendium (ſi quid in *Iuſto Lipſio* ſit judicii) compoſitè, diſertè, eleganter Scriptum. Neque ibi ſiſtit ejus cenſura: addit porrò: *ſubtilitas quidem & brevitas ſæpè mira; & ſententiarum quædam gemmulæ, cum indicio inſertæ, & veritate.* Nec divertit ab hâc cenſurâ, quem ſupra ſæpius advocavi, *Chriſtoph. Colerus*, I. C^tus^, vir inſigniter doctus. Ejus verba ſunt: *Nihilo me-hercule iniucundiùs terſiſſimum illum libellum legas, quam Apellis tabulas intueare; ita compoſitus, ita elegans eſt. Miror iudicium quod ubiq; cum ſubtilitate & brevitate ſententiarum, in tanto rerum acervo & varietate inſerit.* Horum utrique præivit, jam olim Auctorum cenſor

Eleſt. l. 2, cap. 5.

Epiſt. de ſtud. politico.

ſor prædoctus *L. Vives*, in libro de tradendis diſciplinis, ubi palam affirmat, eo opuſculo nihil poſſe fingi, in ſuo genere vel acutius, vel lepidius. In eo tamen fruſtrà eſſe, tum ipſe *Vives*, tum alii viri docti putantur, qui *Florum* hunc noſtrum eundem eſſe cenſent, cum *T. Livii* Epitomaſte, qui ſingulorum ferè *Livii* librorum argumenta reliquit: multo magis illi, qui *Florum* noſtrum *Livianæ* Hiſtoriæ Epitomen, hoc ſuo compendio dare voluiſſe opinantur: ſiquidem nec *Livianam* obſervat Methodum, & a *T. Livio* ſæpè diſcedit. Atqui ut huic *Floro* detrahant nonnulli, latæ eum culpæ reum eſſe objiciunt; tempora confundendo; id quod prius geſtum eſt poſterius commemorando; *Imperatorũ*, nomina & munia frequenter aut perturbando, aut permiſcendo: ſic ut non poſſit non ſæpius hallucinari, qui hunc ducem ſequi velit. Haud ibo infitias, hujuſmodi errores, apud hunc Auctorem nonnunquam reperiri: nec dicam utrum per incogitantiam, an per negligentiam, an denique per inſcitiam admiſſi fuerint. In quibuſdam tamen, excuſari eum poſſe, mea fert opinio. Nam quòd temporum confuſionem objiciunt, *Lib. 5. p. 356.*

ſciant; quod narrationes ſuas per capita & ſpecies inſtituat, potius quam per tempora: homogenea ab heterogeniis, & contrà, ſegregans: bella à conjurationibus; civiles diſcordias à militaribus expeditionibus diſtinctè exponens. Vtcunque quod de *Paulo Diacono* magnus quidam *Philologus*, id ego de *L. Annæo Floro* lubens uſurpaverim; Nemo Chronologorum tam fatuus fuerit, ut exactam Faſtorum ſeriem a *L. Floro* petat, ceu calculatore jurato. Deindè quod nominum & munierum perturbationem attinet; ejuſmodi ſphalmata, quis neſcit librariorum incuriâ nonnunquam, nonnunquam veterum notarum imperitiâ, irrepere ſolita? præſertim in nominibus Imperatorum, ac magiſtratuum Rom. Nec non in annorum numeris tranſcribendis. Nec me latet quid *Andræas Schottus* vir impenſè doctus, alicubi conqueſtus eſt: *Nominum affinitas* (inquit) *vecumq; cognatio, dici non poteſt quantas in Hiſtoria Romana Reipub. familiiſq; ipſius diiudicandis, tenebras ſemper offuderit; & quantum hodieq; faceſſat hominibus Antiquitatis ſtudioſis, veterum Scriptorum interpretibus.* Itaque duces hac ex parte lon-

Obſerv. Hiſt. l. 3c. 34.

longè certiores sibi adsciscere Lector noster, si velit, potest, (& ut velit suadeo) *Caroli Sigonii* vel *Onuphrii Fastos Consulares & Triumphos:* nam in ijs Historiam *Romanam*, brevitèr & ordine adumbratam reperiet. Vel etiam *Stephani Vinandi Pighii Annales Magistratuum*, & *Provinciarum S.P.Q.R.* Extra quos nullum aptiorem commentarium, non ad *Florum* nostrum modò, sed ad ipsum *T. Livium* etiam, ad *Dionys. Halicarnassæum*, *Dionem*, omnesque adeo *Romanarum* rerum Scriptores, nec sperari, nec optari quidem posse, affirmat eruditissimus ille Iesuita *Schottus*, modò nominatus. Denique quum in pulcherrimo alicujus puellæ corpore, ob cæteras eximiæ formæ dotes, si quid fortè nævi occurrat inspectanti, facilè condonetur; cur non pauculos quosdam errores, in tam concinno alioquin utilique opere, non promptè Auctori ignoscamus?

SECT. 16.

In lectione Romanæ Historiæ quo ordine pergendum. Dionysius Halycarnass. laudatur. Historia ejus, quot annorum seriem

riem contineat. Cur ei principem locum tribuamus, ratio redditur, & ex I. Bodino confirmatur.

POst imaginem verò & umbram attentiùs inspectam, corpus ipsum *Romanæ* Historiæ, per suas partes, lustrare & explorare pergat: quod hoc Auctorum ordine, si me audiat, faciet. *Dionysius Halicarnassæus*, omnium confessione, Scriptor gravissimus, & in *Romanis* Antiquitatibus pervestigandis, describendisque accuratissimus perhibetur. Eum igitur agmen ducere volo. Quippe ut liquidò liqueret undè genus suum hauserint *Romani*, ea primum quæ de *Aborigínum* populo, & priscis *Italiæ* gentibus, non ex fabulis tantùm & vulgi rumoribus inaudiverat, sed ex libris etiam *Portii Catonis*, *Fabii Max.* *Valerii Antiatis*, aliorumque plurium didicerat, refert: mox pertexit Historiam viginti libris, usque ad primum bellum *Punicum*; quod cœpit anno 3° vel 4° Olymp. 128. anno V.C. 488. Verum ex istis viginti libris, quos teste *Photio* reliquit, undecim tantum ad nos pervenerunt, in quibus annorum trecentum & duodecim Historiam, multa fi-

de

de & cura deſcriptam habemus. Nec temerè primus huic *Dionyſio* tribuitur locus in hac noſtra Auctorum catena; facem enim lucidiſſimam prælucebit philiſtorico noſtro, ſine quâ fieri non poteſt, quin frequenter hæreat, cæcutiatque & in nocte denſiſſimâ ambulet, dum *Latinas* tantum verſat Hiſtorias. Vultis rationem? multiplicem nobis ſuppeditabit *Johannes Bodinus*, Methodi Cap. 4. ubi de hoc Auctore ſententiam ſuam profert hiſce verbis. *Dionyſius Halicarnaſſæus, præter moderatum dicendi genus, & Atticam puritatem, Antiquitates Romanas ab ipſius Urbis origine, tantâ diligentiâ conſcripſit, ut Græcos omnes & Latinos ſuperâſſe videatur. Nam quæ Latini quaſi pervulgata neglexerunt, puta Sacrificia, ludos, triumphos, Magiſtratuum inſignia, tum univerſam Romanorum in gubernanda Rep. diſciplinam, cenſum, auſpicia, Comitia, totiuſq; populi difficilem in claſſes ac tribus partitionem, poſtremò Senatus auctoritatem, juſſa plebis, magiſtratuum imperia, populi poteſtatem, unus omnium accuratiſſimè tradidiſſe mihi videtur. Quæ ut planius intelligerentur, Græcorum leges ac ritus, cum Romanis inſtitutis compa-*

rat,

rat, ut cum jura Clientelarum, quæ Romulus instituit (quanquam ea quoq; Gallorum communia fuisse tradit Cæsar) ab Atheniensibus & Thessalis altius reperit. Ac Romanorum Dictatorem parem potestatem habuisse atq; Harmostem Lacedæmoniorum, Archum Thessalorum; Æzymneten Mytelenæorum. Leges autem Romuli, Numæ, Servii, una cum antiqua Romanorum origine, sine hoc Auctore, penitùs interiissent: quæ Latini quasi pervulgata negligenter omiserunt. Atq; id ferè omnibus Historicis contigisse videmus, ut quæ vulgo cognita sunt, Reipub. instituta prætermittant; quasi exteris æquè ac civibus nota, vel etiam immutabilia fore iudicarent. Hactenus *Bodinus*. Quantus autem vir fuerit *Dionysius Halicar.* Si quis scire porrò desideret, quantæque sint ejus Historiæ utilitates, legat operas varias *Henrici Stephani*, Historiæ Halicar. adiectas. Vixit sub *Augusto Cæsare*, ita ipse in præfat. *Varroni* domesticum fuisse & familiarem, & ex eius fontibus optima quæque hausisse vult *Iohannes Bodinus*. lib. 3. de Rep. c. 3.

SECT. 17.

T.

T. Livius abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros scripserit. Eorum divisio unde. Quo ordine legendi. Quomodo eorum Historia vel amplificanda, vel in defectu supplenda. Plutarchi laudes & Elogia.

POst hunc *Dionysium*, sequatur Latinæ princeps Historiæ, *T. Livius*: Eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis: (id ei eulogium tribuitur apud *Tacitum* à *Cremutio Cordo*) quod prolixiùs confirmat *Quintilianus*, ubi eum cum *Herodoto* componit. *Non indignetur* (inquit) *sibi Herodotus æquari T. Livium, cum in narrando mirâ jucunditate, clarissimiq; candore, tum in concionibus suprà quam enarrari potest eloquentiâ, ita dicuntur omnia, cum in rebus, tum personis accommodata. Sed affectus quidem præcipuè eos qui sunt dulciores (ut parvissimè dicam) nemo Historicorum commendavit magis; ideoq; immortalem illam Salustii velocitatem, diversis virtutibus consecutus est.* Annal. 4. Lib. 10. cap. 1.

Neque hisce inferius (licet recentius) est *Casauboni* viri clarissimi atque eruditissimi de eo testimonium: *magnus (Deus bone!) Auctor T. Livius; lactea quâdam* In præfat. ad Polyb.

dam ubertate dictionis divinitùs facundus, amans virtutum, Osor vitiorum, rectus iudicii, rerum togæ, rerum sagi (etsi non eo usu neq; experientia, egregiè tamen) peritus: deniq;, si quid iudico, hoc solum ingenium (de Historicis loquor) Pop. Romanus par imperio suo habuit. Solidæ sunt hæ laudes, & satis prolixæ quibus ornatur *T. Livius*; neque tamen mihi possum temperare, quin huc etiam adscribam Iohannis *Alarienſis Episcopi* de eo censuram; quam adeo miratur *Lud. Vives*; Et reverà spero me quoque sic facturum rem studiosis utilem juxta & gratam: siquidem virtutes ostendet quas in Historia sequamur, & quæ fugiamus vitia: sive hæc ille in *T. Livio* observârit, sive in ratione Historiæ componendæ, sive in collatione amborum. *Non illum (inquit) varietas confusum, non simplicitas Historiæ fastidientem reddit. In tenui quod persæpè accidit atq; humili rerum materia, non est exanguis, aridus & ieiunus: in copia vero ac magnitudine, non turgescens ac vastus; plenus citra tumorem; æquabilis ac lenis citra molliciem, nec luxuriosè effluens, nec nimiâ sterilitate tabescens. In asperis rebus non salebrosus,*

De ratio. dicen. l3. p.194. 1. de Hister.

neq; languens; in mollibus, non violentâ & coactâ oratione subsultans; non ita tamen copiosus ut nimius; neq; ita suavis ut lascivus; nec adeò levis ut remissus: non sic tristis ut horridus; neq; ita simplex, ut nudus; aut adeo comptus, ut affectatâ compositione calamistris videatur inustus: par verbis materia, par sententia rebus. In re gestâ exprimendâ, gravis atq; magnificus, & tamen succinctus ac prorius. In narratione naturalis, & semper spectatus, ordinem minime confundens, & rerum eventa non præcurrens; minimè in gratiam adulator, aut reprehendendo parcus in Veniam, non amarulentus in noxam. Ipsi quoq; Senatui, ordini illi orbis terræ moderatori venerando, Populoq; Rom. terrarum principi, si vel temeritate præcipites, vel errore Lapsi, vel quacunq; forent ratione supra modum iustumq; evecti, nequaquam parcens. Res etiam adversariorum debitâ commendatione non defraudans, ut modò narrator tantum, modò censor esse videatur: atq; ita severus & tetricus, ut ne Censoribus quidem gravissimis, quibus nihil Romæ sanctius fuit, ubi facto usus fuerit, unquam ignoverit. At verò inconcionibus, ante omnia verborum parcus,

sen-

sententiarum dives, multo est verbis, quam sensu restrictior atq; concisior, in qua parte non cæteros Scriptores tantum, sed sepsum quoq; longe antevellit. Hæc ille de Livio inquit *Lud. Vives*, atque adeo de Historico optimo. Sub *Augusto* suam edidit Historiam; quarto *Tiberii* anno mortem obiit. Libros scripsit centum & quadraginta, (quos in *Decades*, non ipse, sed fastidiosa legentium scindit ignavia; (*Petrarchæ* opinione). Verum ex his triginta quinque soli supersunt. Quorum tres quidem priores, multa habent cum *Dionysio* communia; tanta tamen sermonis suavitate atque elegantia descripta, ut repetitionis Lectorem pigere nequaquam possit. Reliquis Septem libris primæ decadis, Historiam continuat Auctor, ad Annum V. C. 461. Iam verò, priusquam ulterius progrediatur Lector noster, quamvis locupletissimam fortasis primorum temporum *Romanorum* ex *Dionysio Halicarnassæo*, & ex prædictis *T. Livii* libris Historiam nactus jam fuerit; hoc in loco tamen haud inutiliter legi possunt, *Plutarchi Romulus*; *Numa Pompilius*; *Valer. Poplicola*; *Coriolanus* & *Camillus*. Haud inutiliter

Varlarum, Epist. 22.

dixi

dixi? ecquid ejus Auctoris sine magno emolumento & operæ pretio legi potest? presertim si lector serius accedat, perspicax & judicandi peritus? Thesauros sapientiæ, doctrinæ, Historiæ, in *Plutarcho* reperire est. Immò sunt qui ejus monumenta (*Parallela* dico majora, & *Moralia*) omnium veterum Historiæ Scriptorum, omnium denique qui præclarè, rectè, ac sapienter aliquid aut fecerunt aut dixerunt, (seu Græcos seu Latinos putemus) *Bibliothecas* esse affirmarunt. Vt non immeritò *Theodorus Gaza*, interrogatus aliquando, quemnam Auctorem sibi reliquum fieri vellet, si cæteris omnibus carendum esset; Vnum *Plutarchum* responderit. Hac propter eum toties Historiarum studiosis, suprà & deinceps, commendamus; atque per partes legendum, sed suo quasque tempore præcipimus. Per partes (inquam) quia (uti *Lipsius* non propriè Historiam sed particulas Historiæ scripsit, & *ablegit illustrium virorum vitas*. Et tamē inibi (si *Coleri* judicio stemus) omnibus numeris leges Historiæ absolvit, magis quam *Suetonius* aut alius talis. Vtcunque, dignus herculè, si quis alius (opinione *Lipsii*) prin-

In not. ad polit. Lib. 1. c. 9.

Epist. de stud. polit.

principe Scriptor, qui judicium mirificè formet, & diffusâ ac planâ quadam scribendi viâ ad virtutem ubiq; & prudentiam ducit.

SECT. 18.

T. Livii Decas Secunda, h.e. à libro 10. ad 21. tota interiit. Quomodo, & undè ea Historia suppleri possit. Appianus Alexandrinus. De eo quid censeant viri doctissimi.

SEd ut pergamus quo cœpimus erat in T. *Livio.* à libro ejus decimo ad vicesimum primum, tota Decas secunda desideratur. Historia scilicet annorum septuaginta, ab anno videlicet V.C. 461. ad annum V.C. 531. intra quod temporis intervallum, (præter alia notatu apprimè digna) incidisse dicuntur, Bellum *Tarentinum* cum *Pyrrho Epyrota*; Bellum *Punicum* Primum; Bellum *Ligusticum, Illyricum, & Gallicum.* Huic igitur defectui supplendo, inserviunt *Epitomatis* illius (Auctoris nostri cognominis) argumenta. Ad consummandam verò istorum temporum Historiam, adscisc-

endi

dus est *Plutarchi Pyrrhus*, nec non *Justini* liber decimus septimus, inde decimus octavus. Denique vicesimus secundus, & vicesimus tertius. Hisce adjungenda quatuordecim capita libri quarti *Orosii*. Et quatuor prima capita Libri tertii *Historiæ Miscellæ Diaconi*. Præcipuè verò *Polybii* lib. 1us & 2us. Vbi de bello *Punico* primo, licet plenam non habeamus Historiam, plura tamen quam apud omnes *Latinos* qui extant, inveniemus. Idem de bellis quæ *Romani* gesserunt cum *Gallis* in *Italia* degentibus, censendum. Hùc etiam possunt advocari, *Fabius Maximus Plutarchi*, & M. *Marcellus*; qui fortiter inprimis & fœliciter contra *Ligures* & *Gallos Cisalpinos* pugnavêre: sicuti postea fecerunt bello *Punico Secundo* adversùs *Carthaginenses*. Siquidem ille, primus *Annibalem* miorâ fregit; hic eum posse vinci primus docuit, uti scribit Auctor de *Viris Illust.* postremò, *Iohannes Zonaras*, qui res Romanas ab urbe conditâ; ad *Constantinum magnum* breviter perstrinxit, tomo Secundo *Annalium*, potest fortassis adminiculi hûc aliquid conferre, ad lacunam illam in Historiâ *Livianâ* explendam: nonnihil etiam *Appianus* Cap. 45.

Biblioth. cod. 57.

pianus Alexandrinus in *Punicis* & *Illyricis*, Scriptor ex censurâ *Photii*, quoad ejus fieri potuit, veritatis amans. Militaris disciplinæ (si quis alius) enarrator: sed unus est ex omnibus Historicis, qui Romanorum provincias, opes, exercitus, totiusque Imperii descriptionem ad intuendum velut in subjecta tabula proponit. Vti observavit *Iohannes Bodinus*. In eorum tamen antiquitate sæpissimè offendit, inquit idem *Bodinus*. Et *Iosephus Scaliger* in *Animadversionibus Eusebianis* cum in Historia *vel admodum infantem fuisse* autumat, vel *multa ejus Syriacis esse adsuta*. Quin & doctissimus *Vossius*, cum *Polybio* multum debere, ac *Plutarchum* ad verbum exscribere solitum, affirmat. Reverà *Franc. Balduinus* aliquot *Plutarchi* in *Crasso* paginas, de bello *Parthico*, in libris quoque *Appiani* repetitas legi fatetur. Verum id esse factum suspicatur, non ab ipso *Appiano*, qui *Plutarcho* fuit æqualis; sed a librariis, ut supplerent aliquam in *Appiani* comentariis lacunam.

Methodi 2. Cap. 4.

Balduinus. l. 1. de Inst. Hist. p. 87.

SECT. 19.

Ad reliquos viginti quinq; libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Historiam quinam alii Auctores confirmare aut illustrare possint. Decades novem posteriores cum dimidia prorsus desiderantur. Unde resarcienda earum jactura. Salustii Historia laudatur. Item Cæsaris Commentarij: ab eruditis prisci ævi, juxta & modernis.

HIsce utcunque subsidiis auctus, Lector noster, Historiæ studiosus, ad librum XXI. *T. Livii* procedat, (h.e. ad *Decadem Tertiam.*) Indè continentèr pergat omnes reliquos, quotquot supersunt, diligenter ordine percurrere (duas videlicet *Decades* & dimidiatam) in quibus, Historiã minimè interciſam, annorũ quinquaginta & sex, videre potest, usque ad annum VC. 587; sed & una cum istis *T. Livii* viginti quinque libris, (totidem enim, post primam *Decadem* commune naufragium evaserunt) præter illos *Plutarchi* suprà nominatos, *Fabium* & *Marcellum*, conjungat, *Hannibalem*, *Scipionem Africanum*, *T. Quinctium Flamininum*, *Paullum Æmylium*, *Catonem Majorem*, sive *Censorium* vocatum. Horum enim

quilibet intra ſpatium prædictum floruit, eorumque ſingulares Hiſtorias, & unà rerum *Romanarum* ſucceſſus, *Plutarchus* literis aliquanto fuſiùs, nec minus luculenter conſignavit. A libro 45° *T. Livii*, novem *Decades* cum dimidia, (quatuordecim enim ſcripſerat) h.e. nonaginta & quinque libri, communi (inquam) illo & deplorando naufragio periêre: Hiſtoria nimirum annorum, 157. uſque ad mortem *Druſi Neronis*, *Auguſti Cæſaris* privigni, qui bellum *Germanicum* ultrà *Rhenum* adminiſtrans, fato eſt functus. A. V. C. 744. Horum librorum periochæ, ab *Epitomatore* ſupra nominato collectæ extant: quibus amplificandis, poſt *Majorem Catonem Plutarchi*, ſequantur legendi duo *Gracchi*, *Marius*, *Scylla*, *Cato Minor* ſive *Vticenſis*, *Sertorius*, *Lucullus*, *Pompeius M. M. Craſſus*. *Cicero*. *Antonius* & *M. Brutus*, ſuo quiſque tempore. Hos inter *Saluſtii* Bellum *Jugurthinum* ponat Lector. *Catilinarium* adjungat, & *Cæſaris* Comentarios. Quos Auctores etiã inter principes Hiſtoricos numeravit Antiquitas. *Saluſtium Quintilianus Thucydidi* opponere non veretur. *Tacitum* eum Rerum *Romanarũ* Auctorem florentiſſimum

Lib. 10. c. 1.

Hiſtor. 3.

tissimum nuncupat. *A Martiale Epigrammatista, Crispus Romanæ primus in Historia*, dicitur. Indè *Colerus ad Stanislaum Zelenium*. Cogita (inquit) *in Sallustio omnia fuisse, quæ in perfectum Historicum cadunt, vel antiquorum testimonio.* Et postea: *Bellum Catilinarium memoriter tenes: sed frustra nisi consideras profundam illius viri Reipub. scientiam, quam ille vel breviculo illo libello prodidit. Non minori arte Bellum Iugurthinum confecit. Duæ illæ Epistolæ de Repub. Ordinanda ad Cæsarem, nonne Cœlo delapsæ videntur?* Iustus Lipsius. *Salustium, si mei arbitrii sit, in hoc lustro, principem Senatus Historici legere non dubitem*. Iam verò *Cæsaris* Commentarios quis non laude dignissimos, & diligenter à juventute legendos unquam censuit? *Cicero* valdè probandos affirmavit. *Aulus Hirtius* etiam admirandos. *Adeò probantur* (inquit) *omnium judicio, ut prærepta, non præbita facultas scriptoribus videatur. Cujus tamen rei* (pergit) *maior nostra, quam reliquorum est admiratio. Cæteri enim, quam benè atq; emendatè, nos etiam quam facilè, atq; celeriter, eos perscripserit, scimus.* Quid Critici

Lib. 14. Epist de stud. politico.

Epist. ad maximi l. Imp.

Cic in Bruto. In præf. l. 8. de Bello Gall.

hodierni? haud minoris æstimant. Clarissimus Vossius. *Scriptor est purus & elegans, inq; verborum structurâ accuratus, ac omnino placidi instar fluminis procurrens: interea* Πολιτικὸς, *ac gravis in sententiis: quo Xenophontem exsuperat: cæteroquin ei non dissimilis multum.* Et postea; *sane ex eo haurire est maximarum & utilissimarum rerum copiam: quam qui verborum elegantiâ contenti negligunt, minus etiam pueris sapiunt, qui nanquam se ita arboris frondibus oblectabunt, ut egregios ejus fructus contemnant.* Librum de Bello *Africano* sive sit *Cæsaris* sive *Oppii* sive *Hirtii*, reliquis omnibus præfert *Colerus*. Ita non *sanguine & colore tantùm, sed robore ac nervis ea commentatio* (inquit) *præstat: habent certè principes, & militares viri, quod legant & imitentur, aut mirentur potiùs. Quis enim Cæsarem imitetur?* A *Colero*, & *Vossio*. *Lipsius* de *Cæsare* nonnihil diversum sentit. Sic n. scribit. *Ex iis qui superant Historicis* C. *Cæsar laudatur imprimis. Sit ut disertus narrator, libens assentio: est n. eius viri pura oratio, sine fuco & calamistris ornata, vel Romanis vel Atticis Musis dignissima. Sin ut perfectus Historicus,*

Lib. 1. de Histor. Lat. Cap. 13.

Epist. de stud. polit.

Epist. ad Maximil. Imp.

dis-

dubitare me dicam, cum & nonnulli fidem ejus in Historia Civili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν *totum ei desit. Itaq; ipse Cæsar cæteroqui minimè sui contemptor commentarios inscripsit, non Historias: & hoc ipso laudem veram meruit, quod falsam contempsit.*

SECT. 20.

De Dione Cassio & ejus Historia. Quot libros scripserit. Eorum quot perierint & quantâ jactura. Inter optimos Scriptores quam merito censendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non dissimulantur. Ad Cæsarianorum temporum Scriptores transitur.

POssunt etiam post *Lucullum Plutarchi, Dionis Cassii* sive *Cocceii* (inter nobileis Historicos meritò numerati) *Reliquiæ* hûc accersiri. A *Quinti Metelli* rebus in *Creta* gestis, Anno V. C. 686. incipiunt. Dein *Pompeii* egregia facinora exponunt, à bello pyratico auspicando; atque ita *Romanam* continuant Historiam ad mortem *Claudii Cæsaris*, An. V. C.

Phot. Biblioth. cod. 71.

806. Scripſit quidem *Dion* Hiſtoriarum libros octoginta, inchoando ab *Æneæ* in *Italiam* adventu, & *Albæ* urbe, ac *Romæ* conditâ. Vndè continentèr pergebat; & in ejus, qui *Heliogabalus* eſt cognominatus, cæde finivit. Sed primi triginta quatuor libri periere: ſequentes viginti quinque extant; qui indè ſequebantur, pariter intercidêrunt. Quanta autem fuerit iſtorum quinquaginta quinque librorum iactura, ex iis quæ de eo refert *Johannes Bodinus*, æquo cuivis rerum æſtimatori, facile eſt coniicere. *Cum enim* (inquit) *Dio totum vitæ ſuæ temptus, in repub. gerenda conſumpſerit, ac per omnes honorum gradus, bis ad conſulatum evectus, deindè proconſul factus, provincias ſumma cum ſua laude gubernârit, magnam deniq; bonarum artium ſcientiam, cum uſu conjunxerit, quis dubitet eum inter optimos Scriptores cenſere? Profectò Comitiorum, ac magiſtratuum Romanorum totiuſq; publici juris diſciplinam, accuratè collegit. Principum verò conſecrationes, & ἀποθεώσεις unus tradidit, & ea quæ Tacitus Imperii Arcana vocat, penè ſolus evulgavit. Fuit enim publici conſilii diligens indagator.* Aut ſi cõpendioſa magis viâ uti

Methodi Cap. 4.

ve-

velit noſter Lector, reliquamque Hiſtoriam qua *T. Livius* deficit, uno quaſi filo pertextam legere; *Velleius Paterculus*, non ineptè poteſt admitti: *explicator veteris Hiſtoriæ luculentus, & preſſus, & efficax imprimis.* Ita de eo *Aldus Manutius. Probus & fidus, donec ad Cæſarum res venias, ubi haud uſquequaq; verus: adulatione enim multa celat, aut velat; immo & palâm aliter narrat: diſertus tamen ubiq;, & eloquentia quadam facili, ac profluente.* Ita Iuſt. Lipſius. Eius dicendi genere nihil purius, ac ſuavius fluere poteſt: Antiquitates Romanorum ab ultimo principio, tantâ brevitate ac perſpicuitate (ſiquidem integer extaret) comprehendit, ut nemini ſecundus eſſe videatur. *Laudes etiam illuſtrium virorum, egregia quadam oratione, & magno viro digna commendare ſolet:* ita *Iohannes Bodinus.* Duobus libris eius, compendium hiſtoriæ *Romanæ* conſtare vulgo receptum eſt. Primoris libri fruſta tantum (uti loquitur *Rhenanus*) ſuperſunt; à nono tamen capite, editionis *Gruterianæ*, ſi Lector incipiat, Hiſtoriam à *Perſeo Macedonum* rege devicto, ad *Tiberiani* Imperii annum decimum ſextum, continua

In Scholiis ad Vell.

In animav. ad Vell. pater.

Cap. 4. Meth.

tinuatam reperiet. Cum *Velleio Plutarchi* vitas, illas quas supra indicavi, suo ordine, & cum libuerit, ad ampliandam Historiam conjungat, & sic denique ad *Cæsariorum* temporum *Scriptores* accedat.

SECT. 21.

Historia Cæsarum à Suetonio & Tacito primo petenda. De utroq; præclara doctissimorum virorum testimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Cassio.

EOs inter, à *Suetonio Tranquillo* incipiat, emendatissimo & candidissimo Scriptore: id ei Elogium à *Vopisco*, *in Firmo. c. 1.* Floruit sub *Trajano*, & *Adriano* Imperatoribus. Huic etiam ab epistolis fuit: *Spartia. in Adriano. c. 11.* *Plinio Secundo* valdè charus: nec immeritò; *probissimum honestissimum, eruditissimumq; virum* cum appellat in Epistola quadam ad *Trajanum*. Vndè recentiorum *Criticorum* de eo testimonia verissima esse conjicio. Quale est illud *Lud. Vivis*. *Græcorum* (inquit) & *Latinorum Scriptorum diligentissimus atq; incorruptissimus* *lib. 10 ep. 95.* *Lib 5. de Trad. disc.*

tissimus: *Res duodecim Cæsarum videtur mihi integerrimè exponere, qui in optimis principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacet: in pessimis verò etiam colores virtutum non dissimulat. Vivem* sequitur *Colerus* ferè, quoad rem, sed & de stylo addit. *Oratio ejus brevis & nervosa est. Nemo ritus publicos diligentiùs miscuit. Emendatissimus & candidissimus est, nemini obnoxius. Quis enim ingenia & mores principum liberiùs unquam? Aulici & Politici non exiguum fructum ex hoc, & simul exemplum capiant fugiendæ adulationis ab ipso Suetonio.* Cum *Suetonio Tranquillo*, *Tacitum* admittere potest Lector noster; magni & acerrimi ingenii Historicum, qui de temporibus ijsdem cum *Suetonio* scribit. Novæ cujusdam gravis, concisæ, & sententiosæ eloquentiæ genere, eximiè præditum, aiunt Critici. De usu tamen ac utilitate ejus Auctoris variant, imò fortean pugnant doctissimorum virorum judicia. *Justus Lipsius* Criticorum Coryphæus. *Vtilem magnumq; scriptorem* (*Deus bone!*) *& quem in manibus eorum esse expediat, in quorum manu gubernaculum & reipub. clavus.* Iterum, *Acer Scriptor* (*dii boni!*) &

Epist. de stud. politico

epist ad Ord. Batav.

Ad maximi l. 2. Imp.

& prudens; & quem ſi unquam in manibus hominum verſari utile fuit, his certè temporibus, & hac ſcenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Romanis victorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non vatum prodigia, aut Etruſca portenta recenſet, & quæ alia ſunt oblectandi magis quam inſtruendi Lectoris: hic mihi quiſque principum Aulas, principum interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſideret, & obvia in pleriſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſis pares exitus animo præcipiat. Invenies ſub tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſeculo mala, nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes maieſtatis, unicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quovis bello ſæviorem. Triſtia ex iis pleraque fateor, & legentibus mœſta: ſed ſingulis noſtrûm à Thraſeâ iam moriente dictum putemus, ſpecta juvenis, & omen quidem dii prohibeant, cæterum in ea tempora natus es, ut firmare animum expediat conſtantibus exemplis. *Accedit genus ipſum ſermonis minime ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris, & neſcio*

unde

unde ex abdito erutis ſententiis, quas vel veritate vel brevitate vicem oraculi poſſit accipere. Denique: *mirabilis omnino Scriptor, & qui ſerio hoc ipſum agit quod non agit. Nec enim Hiſtoria ſolum eſt, ſed hortus & ſeminarium præceptorum.* Lipſii judicium planè ſequitur *Colerus*. Ita enim ſcribit; *Nos cenſuram Lipſii una cum Tacito æſtimamus. Tu Aulam & Palatia cogitas? Et cogitas ſerio? Amabo te diſce prius, ex Tacito Aulicorum fortunam; & ingenium principum parumper inſpice. Sit tibi ad latus Cornelius, verus ille comes Palatinus. Nec eſt quod te moveant Centauri nonnulli aut rupicones, qui hæc talia antiqua nimis, & noſtris moribus aliena cavillantur. Non inquam ita eſt. Eadem fabula nunc luditur, quæ olim: eadem virtutes & vitia repreſentantur. Tantùm perſonæ mutatæ ſunt: ſed quæ doctum & prudentem ſpectatorem deſiderent.* A *Lipſii* & *Coleri* ſententia, hac ex parte, longè abit Iſaacus Caſaubonus, virtute atque eruditione juxta admirandus. Is enim, ubi alios Hiſtoricos cum *Polybio* ſuo comparat, de *Tacito* affirmat, ſi à fortuna non eſſet deſtitutus, quæ ei dignam ſua facultate materiam negavit, quemvis è

Not. ad lib. 1. polit.

Epiſtola de ſtud. politico.

Prin-

Principibus, sive *Romanorum* sive etiam *Græcorum* Historicorum, videtur potuisse provocare: *sed ejusmodi tempora constat* (inquit) *ab eo præsertim in Annalibus esse descripta, quibus nulla unquam fuerunt turpissimis vitiis fœdiora; neque aut virtutum steriliora, aut virtutibus inimiciora.* Mox utriusque, *Polybii* ac *Taciti* materias particulatius at summatim recensens, tandem sic concludit. *Tacitum igitur, facilè nos quidem excusamus: illos excusari non posse iudicamus, qui unicum hunc Historicum, omnibus aliis anteponunt: Vnum* Tacitum *Politicis hominibus assidue terendum pronunciant: Vnum esse unde principes, & principum Consiliarii documenta regendæ Reipub. petere debeant. Cujus absurditatem sententiæ, si vellemus exagitare, facile probaremus, qui ita sentiunt, eos tyrannidis principes hodiernos accusare, vel palam tyrannidis institutæ videri velle eos docere. Quid enim, præsertim iuveni, lectione illorum Annalium esse queat perniciosius? Vt bona exempla si sæpè ob oculos versentur, proficiunt, etiam non sentientibus nobis, sic mala nocent; paulatim namq; descendunt in animos, & vim præceptorum obtinet,*

fre-

frequenter legere aut frequenter audire. Iam verò ut pergamus. Vtrumque, *Suetonium* & *Tacitum*, rectiùs intelliget Lector noster, & majori claritate percurret, post *Dionem* supra nominatum; ita *Colerus* expressè suadet. *Tacitũ tu & Suetonium vis rectiùs intelligere. Dionem obducito. Illud scire te velim, unam illam Mæcenatis orationem ad Augustum insignem ac politicam, reliquorum omnium instar esse. Est & Agrippæ illa satis splendida. In cæteris rebus ac narrationibus* ἑλληνισμοῦ *suspicionem non effugit.* Epist. de stud polit. p. 109.

SECT. 22.

Quomodò ad alios Historiæ Augustæ Scriptores transeundum. vz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non levitèr æstimandos Auctores. Iusti Lipsii de iis judicium, item Casauboni. Herodianus suo loco cum superioribus legendus. Quousq́, in Historia processerint isti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi.

HIs expeditis, si *Nervæ Cocceii* & *Trajani*, duorum insignium boni-

tate

tate principum, vitas, ex *Aurelio Victore*, *Xiphilino*, aut alio quopiam ἐκ τῶν βιογράφων adnectat, immediatè & recto ordine sequetur *Spartiani Adrianus*, *Capitolini Antoninus* cæterique Imperatores, quorum vitæ ac res gestæ, à sex illis *Historiæ Augustæ* Scriptoribus, non tam disertè quam verè in literas referuntur, quos accuratè emendatos atque illustratos, *Isaacus Casaubonus*, novissimi hujus sæculi immortale decus, & *Claud. Salmasius*, rerum literarumque veterum usque ad miraculum doctus, haud ita pridem nobis dederunt. Hosce Auctores, licèt exili quidem ac levidensi testimonio prosequatur *Caspar Barthius* alicubi, & ipso ævo *Theodosiano* vel etiam *Justinianæo* latinitatem in plerisque deformiorem pronunciet: nolim quisquam, utilitatis parum ex eorum lectione comparari posse putet. *Justo Lipsio* potius auscultet, atque etiam *Casaubono*. Quorum ille breviter sic. *Alius Scriptor in aliam rem utilis. Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum Historicis, eloquentiæ non multum, rerum & morum veterum immensam copiam est haurire.* Iste verò fusius & pleniore elo-

Advers. l. 26. c. 16. c.

Epistol. quæst. l. 5. ep. 2.

elogio. *Horum Auctorum lectio, cum omnibus & Historiæ & morum antiquorum studiosis, necessaria, nedum utilis; tum vel maximè iis, qui cognitione juris civilis Romanorum delectantur. Quam multa enim toto sparsim opere invenias, quæ ad jurisprudentiæ studia propriè pertineant? quam multis locis aut novum jus aliquod introductum, aut vetus antiquatum observatur? ut taceam, quod absq; his Scriptoribus fuisset, plurimos prudentes, quorum extant in pandectis & nomina & fragmenta, ignoraremus: taceam item dictionis genus, in multis commune cum antiquis jurisconsultis. Quid? Tot principum pulcherrimas epistolas, tot gravissima Senatus consulta, tot alia publica monumenta, è Scriniis Augustorum, Actis Senatus & Populi, aut nescio undè ex abdito eruta, quanti censemus facienda? aut quem mihi dabis ex omni veterum Auctorum numero, cui propter similem vel fidem, vel diligentiam tantum debeamus. Nec prætermiserim eruditas illas, neq; longè petitas, sed è re natas digressiones, quibus hi libri, tanquam segmentis purpuræ veri luminis, variis locis sunt ornati.* Ita *Casaubonus*. Hi vero Auctores annorum plus minus cen-

In Prolegum. ad Histor. Aug.

tum ſexaginta ſeptem (niſi me fallant Chronologi) Hiſtoriam Lectori noſtro ſuppeditabunt. Certè ſeptuaginta, atque eo ampliùs fuiſſe docebunt, qui horum temporum decurſu, ſeu jure ſive injuriâ, vel *Imperatorum*, vel ſaltem *Cæſarum* ſint adepti nomina: quorum etiam nonnullorum vitas & res geſtas, politiſſimus ac judicii non vulgaris Auctor *Herodianus*, diſertè & elegantèr octo libris deſcripſit. Eum igitur ſi cum ſuperioribus *Biographis*, ſuo tempore conjungat Lector noſter; *Commodi* Imperatoris, aliorumque ſeptem, qui eum ſunt ſecuti, uſque ad *Gordianos*, Hiſtoriam pleniorem, longèque illuſtriorem habiturus eſt. Siquidem in eo Scriptore, negotiorum perſonarumque varietatem multam, multam rerum novitatem deprehendet; crebra in utramque partem fortunæ, ceu vacillantis, exempla habebit; conſilia admirabilia & conſiliorum inopinatos eventus obſervabit. Graves pro tempore ſententias, & plenam ubique dignitatis, plenam ſuavitatis orationem comperiet. Denique *copioſam quandam ad inſtruendos mores ſupellectilem* (ita *Politianus*) *inibi inveniet; & tanquam ſpeculum hu-*

Polit in præf. ad Pont. Max. Innocent. 8.

ma-

manitatis agnoscet, in quod inspicere omnis vita poterit, unde ea capere atq; haurire documenta queat, per quæ vel publicis vel privatis rationibus consulatur. Legat igitur censeo, sive Græcè sive Latinè hunc Auctorem; nam haud scio uter majorem laudem mereatur *Herodianus* ne, quem in lingua sua, ubere venâ fluere non negaverim: an *Politianus*, qui *Herodiani* scripta, tantâ fœlicitate interpretatus est, ut non transtulisse, sed ipse composuisse videri possit. Vtcunque, sex illi priores *Biographi*, quorum ultimus est *Vopiscus*, sed eruditus admodùm & præ cæteris accuratus, Lectorem ultrà annum V.C. millesimum tricesimum sextum deducet; ad mortem scilicet *Carini Cæsaris*, qui cum *Numeriano* post *Carum* imperâsse, aut imperium affectâsse perhibetur. Fatendum est in hac serie quam nobis exhibent Auctores isti sex χειρόγραφοι, superiùs nominati, hiatum quendam esse inter *Gordianum* Tertium & *Valerianum* Imperatorem. *Gordiano* enim, non successit immediatè *Valerianus*; sed duo *Philippi*; ijs *Decij*; deindè *Vibius Gallus*, cum filio *Volusiano*; tum *Æmplianus Libycus*, quem immediatè *Valerianus*

In Not. ad Trebell. poll.

rianus excepit. Alios plures recenſet clariſſimus Caſaubonus, uſque ad quindecem, Auguſtos vel Cæſares, intra novem vel ad ſummum decem annorum ſpatium, de quibus apud hos Scriptores nulla jam extat mentio. Huic itaque defectui ſupplementum quæratur ab *Aurelio Victore*, Auctore neque indiſerto nec inarguto; quem, *virum ſobrietatis gratiâ multilaudatum*, dicit *Ammianus Marcellinus*: & *Caſaubonus*, opuſculum ejus de vitis *Auguſtorum, elegantiſſimum* appellat. Vel à *Pomponio Læto*, *Antiquitatis & bonarum literarum* (ut in eâ ætate) *conſultiſſimo*; ac *inter præclara ſui ſeculi ingenia conſpicuo*; qui *Romanæ* Hiſtoriæ compendium, ab interitu *Gordiani* Junioris paullò ultra *Heraclii* mortem non ineptè concinnavit.

Lib. 21. c. 16.

In Not. ad Hiſt. Auguſtam.

Polit. Miſcellan. c. 73

Paul. Iovius. Elog. 40.

SECT. 23.

Poſt Conſtantium Chlorum, uti & paullo antè, Hiſtoria nonnihil perturbata videtur: præſertim apud Latinos Scriptores. Euſebius, Zoſimus, Zonaras, explicatiorem reddere poſſunt. De Zoſimo & Zonara eorumq; ſcriptis item de

Jor-

Iornande. Ammianus Marcellinus hic locum habet. Lipſii & Baldnini Icti de eo cenſuræ.

SEd quoniam temporum iſtorum uſque ad Conſtanſtini M. liberos, Hiſtoria ſatis eſt perplexa, & tenebris involuta, præſertim ſi Latinos tantum Scriptores conſulamus; non erit operæ diſpendium, à Græcis, *Euſebio*, *Zoſimo*, *Zonara*, alioye aliquo Auctore ſuppetias petere, tam ad Imperatorum ſupradictorum, quam ad ſequentium *Dioclesiani*, *Conſtantii Chlori*, *Galerii* & *Canſtantini M.* Hiſtorias illuſtrandas. Namque hac ætate floruit *Euſebius*, nempe ſub ipſo *Conſtantino* ac filiis ejus; & ob πολυμαθίαν καὶ πολυϊστορίαν valdè celebris fuit. De quo plura erunt dicenda, quum ad Scriptores Eccleſiaſticos ventum erit. *Zoſimus* Imperii declinationem deſcripſit, ab *Octaviano Cæſare* exorſus, ad urbem à *Gothis*, *Alarico* duce, captã, libris ſex. Quorum primo *Cæſares* priores, uſque ad *Dioclesianum* brevitèr percurrit; reliquos paulò fuſiùs & explicatiùs depingit, libris quinque poſterioribus. Vixit tempore *Theodoſii* Iunioris. Dictio ejus brevis, per-

spicua, pura & suavis. Ita de eo *Photius*. Homo fuit quidem Paganus, atque indè principes *Christianos* frequentèr sugillat; propter quod tamen, ei fidem, non temerè idcircò abrogandam censet *Leunclavius*: immò addit insuper; *Si quis eum sepositò animi adfectu legerit, experietur hanc ipsius Historiam (ferè totam ex illarum rerum narratione contextam, quæ ab aliis memoriæ proditæ non sunt) ad cognoscendum jucundam, ad usum in vitâ civili sanè idoneam & fructuosam esse. Henricus* etiam *Stephanus*, eum *veritatis & eruendæ è tenebris, & in lucem proferendæ valdè studiosum fuisse* persuasum habet. *Johannes* quidem *Zonaras*, Historiam κατὰ στοιχεῖον scripsit, ab initio mundi ad sui ævi Imperatoris *Alexii Comneni* obitum. Eam in tres tomos dispertivit. Tomo primo res *Orientales* inprimis ab orbe condito, ad excidium usque *Hierosolymitanum* summatim recensentur. Tomo Secundo Historia *Romana*, ab V. C. usque ad *Constantinum M.* brevitèr perstringitur. Tertius denique Tomus, *Christianorum* Imperatorum res gestas complectitur à *Constantino M.* ad *Alexii Comneni mortem*. Ex his igitur vel omnibus,

Civ. Ann. Chr. 410.

In præfat. ad Sambucum.

Epist. ad Phil. Sydneium.

An. Ch. 1118.

vel

vel aliquibus, Imperatorum ſupra memoratorum Hiſtoria, explanatior juxta & uberior fieri poteſt. Præſertim, ſi dum ea quæ ſub *Gallieno* proximiſque Romanorum Principibus à *Gothis* geſta ordine apud *Zoſimum* legantur, *Iornandes* advocetur, qui bona fide ſingula fuiſſe narrata teſtis idoneus oſtendet. *Perpulchrè enim conveniunt* (*Leunclavii* verba ſunt) *quæ ab utriſq; de Gothis commemorantur; nec aliud ferè diſcrimen eſt, quam quod à Iornande pleraq; paullò plenius enarrantur, non omiſſis rerum circumſtantiis; quas non perindè Zoſimo ac Iornandi cognitas fuiſſe minime mirum videri debet. Gothus enim erat vel Alanica natione Gothis affini oriundus Iornandes. Et rectiùs haud dubiè res ille patrias tenebat, & Gothicos Scriptores Græcis atq; Romanis, ut ipſemet fatetur, adjunxerat.* Hinc rectà *Amm. Marcellinum* adeat Lector; fidei ac judicii apud rigidiſſimos cenſores ſatis clarum: ſua confeſſione Styli militaris, ac ſcabroſi. *Rem militarem ut miles, diligentiſſimè perſequitur. Et deſcriptiunculis non rarò divertit, nec rarò ſententias miſcet.* Ita de eo *I. Lipſius.* Et *Balduinus: Homo quidem militaris, ſed tam literatus miles,* Præfat. ad Zoſimum.

tamq; veterum literarum ſtudioſus, ut nihil non perveſtiget. Vno verbo dicam, diligentiſſimus Scriptor eſt. Eſt quidem ſcabra eius (hominis nempè Conſtantinopolitani) oratio Latina: ſed rebus eſt doctis referta, & variam, multiplicem, reconditamq; lectionem includit; & verò Hiſtoriam quam alius non expoſuerit, copioſè explicat. Hæc & plura de eo *Balduinus.* Scripſit libros XXXI: à principatu *Cæſaris Nervæ* exorſus, aduſque *Valentis* (in cujus Aulâ floruit) interitum: ſed ex his XIII communi naufragio peſſum iverunt. In ijs qui ſuperſunt, incipiens à *Gallo Cæſare* circa Ann. Chr. 353. res *Conſtantii Cæſaris, Iuliani, Joviani, Valentiniani & Valentis,* quarum ipſe magnam partem inſpector erat ennarratè deſcribit. Hic igitur ad Ann. V. C. 1128. Ann. ſcilicet à Chriſto Nato 378. Lectorem perducet.

SECT. 24.

Hiſtoria Miſcella Diaconi, item Iornandes de Rebus Geticis, necnon Procopius & Agathias ſuum hic locum habere poſſunt. Vel ſi placeat Zonaræ Tomus Tertius. Quem ſequatur Nicetas Choniates,

niates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut si prolixum nimis id videatur; post Zosimam, Blondus Forlivienſis legi poteſt. Vel aliter post Vopiſcum Sigonii Hiſtoria Occidentalis admitti poteſt. Indè ad 7. vel 8. lib. primæ Decadis Blondi pergat Lector.

POſt *Ammianum*, ſi *Pauli Diaconi* Hiſtoriam *Miſcellam* accerſat Lector; eique comitem adjungat, (quem ſupra in ſubſidium *Zoſimo* aſſignavimus) *Jornandem*, de Regnorum ac Temporum ſucceſſione, nec non de Rebus *Geticis*; non inclinationem modo, quam à *Zoſimo* didicit, ſed etiam interitum ipſum *Romani* Imperii animadvertet. Et ne rerum fortè à ſuperioribus memoratarum moleſta nimis & tædio plena ſit repetitio: incipiat à 12° libro Hiſtoriæ *Miſcellæ*, qui à *Valentiniano* auſpicatur, & reliquos indè percurrat; quibus Hiſtoria uſque *Michaelis Curopolatæ* tonſuram continuatur. h.e. ad ann. Chr. 812. *Jornandem* etiam, ubi tempora & res geſtæ requirere videbuntur, adhibeat. Is enim de *Getarum* origine, nec non de rebus ab ijs circa illa tempora geſtis (uti ſuprà innuimus)

Hi-

Historiam non contemnendam scripsit. *Procopius* etiam, qui de Bellis, *Persico*, *Gothico*, & *Vandalico*, *Iustiniani* auspiciis, ductu *Belisarii* gestis, septem libros composuit, hoc in loco opportunè & non sine fructu legi potest. Siquidem in ejus libris (si *Volaterrano* credamus) *tanta est rerum cognitio, ut quemvis curiosum alere; tot etiam* (*ut solet in hujusmodi bellis*) *ducum vertigines, Stratagemata, consilia ordinandi, captandi, refellendi, tergiversandi, mitigandi, ut quemvis ignavum prudentem planè hominem, ac publicis & privatis actionibus idoneum reddere valeant.* *Magnum Scriptorem* cum vocat eruditissimus *Casaubonus*. Et *Iohannes Bodinus, inter selectos eum recensere* nullus dubitat. *Procopium* sequatur *Agathias* floridus & non *contemnendæ prudentiæ* Scriptor. Quod si *Zonaræ* (cujus itidem supra mentionem fecimus) Tomum tertium perlegere & sequi placeat; *Nicetas Choniates* proximum locum vendicat, tum *Nicephorus Gregoras*, qui quidem Auctores, narrationis quasi filum alter ab altero excipientes, Historiam, præsertim *Orientis* Imperii usque ad *Andronici Palæologi* posterioris mortem, hoc est, ad

Notis ad Spartianū. Meth. c. 4. Gruterus disiurs.

Ann.

Ann.Chr.1341. pertexunt. Nec fraudabimus hosce Auctores suis elogiis; quibus etiam à viris apprimè doctis honestantur. *Illi* (inquit *Christophorus Colerus*) *qui ab oriente procedunt, floridum quoddam dicendi genus consectantur, & nimio sæpè mundo studentes ab immundo propius absunt. Gregoras ad prudentiam civilem unicus est fateor, & sententiarum uber quoddam. Zonaras Reipub. satis gnarus facere: & proficiant ex eo legum studiosi. Choniates ab ineptiis sæpè non abstinet: piè tamen multa, & aliquando de causis publicorum malorum non imprudentèr disserit.* Verum de his etiam infrà, loco fortassè magis idoneo.

Si autem totidem Auctorum lectione φιλοΐστωρ noster defatigari videatur, & iter suum nonnihil cupiat in compendium contrahere. Post *Dionem*, aut *Suetonium*, *Zosimum* sibi adsumat: is (uti jam monuimus) Imperii declinationem ex professo contemplandam proponit: ita ipse de se testatur: Historiamque ab *Octaviano Cæsare*, ad urbem à *Gothis* captam, perpetua serie continuat. Hinc ad id tempus quo *Carolus Magnus* diadema Imperiale obtinuerat, (quod hîc notatu indignum non est)

A.V.C. 1162. *A.Chr.* 416.

est) per quadringentos ferè annos, Vrbs *Roma*, & tota *Italia*, quæ multis seculis, formidini & terrori, exteris gentibus fuerat, calamitatum aut præsentium sensu, aut impendentium metu perculsa, nunquam quievit. Ab eo igitur tempore, quo Vrbem victor ingressus est *Alaricus*, & desiit *Zosimi* Historia, pergit *Blondus Forlivienſis*, *Gothorum*, *Vandalorum*, *Longobardorum*, aliarumque nationum facta narrare, Historiamque mille triginta annorum pertexit. Nempè ad Annum Salutis Christianæ, 1440. aut si Lectori visum fuerit, ubi *Vopiscum* expediverit, haudquicquam à rectâ studii Historici Methodo deviabit, si *Caroli Sigonii* Historiam de *Occidentali Imperio* admittat.

Epist. præl. Eam (uti profitetur ipse) primo singulari diligentia & accuratione collegit; deindè quam verissimè, in maxima rerum obscuritate, temporum vetustate, scriptorum dissentione potuit, literis consignatam posteritati commendavit. Incipit ab Anno Chr. 284. quo anno *Carinus* à *Diocletiano* ad *Murtium* victus occubuit. Desinit in morte *Iustiniani*, qui obijt Imperii sui anno 39. Chr. 565. *Posthæc* (inquit) *ipso prorsus extincto Imperio, Res Ro-*

Romana in multa regna est distributa, Francorum & Burgundionum in Gallia, Gothorum in Hispania, Anglonum & Scotorum in Britannia, Longobardorum & Normannorum in Italia: Itemq; Sarracenorum in Africa. Atque à *Sigonio* ad *Blondum* (si libuerit) procedat Lector, & à 7° vel 8°, primæ Decadis libro, incipiat, & sic ad finem usque pergat.

SECT. 25.

Breviorem adhuc Historiæ cursum ab initio Cæsarum ad hoc usq; seculum Lectori suppeditabunt, Iohannes Cuspinianus, Paulus Iovius & Augustus Thuanus.

QVod si breviorem adhuc Lector desideret Historiæ cursum, nec multorum Auctorum lectione delassari sustinebit; Historiam *Cæsaream* scripsit *Johannes Cuspinianus*, sollers antiquitatis indagator: à *Julio Cæsare*, usque ad *Maximiliani* I, mortem, luculentum sanè opus, & omnium Lectione dignissimum: utpote quo, dum vitas omnium ordine

Im-

Imperatorum deſcribat, non tantum, inſignia eorum exempla dicta & facta, quicquid in illis honeſtum eſſet vel ſecus proponit: Sed uniuerſam etiam temporum ſeriem (ſuprà mille quingentos & viginti annos) integram connexamque, non interciſam aut mutulatam, poſteritati reliquit. Ab eo ferè tempore orditur *Paulus Iouius* & Hiſtoriam non *Caſaream* ſed univerſalem, ſplendide ſatis, ac ornatè, per quinquaginta annorum ſpacium continuat. Sed parùm fidus in aliquibus putatur, & ad gratiam non pauca ſcripſiſſe perhibetur; in tantum, ut *Gorræus Pariſienſis*, ſe quas finxiſſet *Amadiſi* fabulas, non minus veras ac probabiles, quam *Iouii* ſcripta fore, confiſum affirmaverit. *Laudandus* tamen (ſi *iuſtum Lipſium* audiamus) *legenduſq; ob multiplicem & variam rerum ſeriem, quas redegit compoſitè & dilucidè in unum Hiſtoriæ corpus*. Eũ excipit *Præſes* ille celeberrimus, *Iacobus Auguſtus Thuanus*, qui inter Hiſtoricos poſtremæ hujus ætatis facilè principatum obtinuit; Hiſtoriamque rerum per totum orbem geſtarum, ab anno Chr. incarnati. 1545. ad annum uſque 1608. ſtylo perquam luculento propagavit.

Bodinus Meth. p pen. H. 51. Melch. Canus p. 538 Paulus Iouius in quâ libet parte nimius odio & amore, gratia & ſimultate. Et quoniam pecuniam amabat, in Hiſtoria quoq; ſcribenda pecuniæ ſervus fuit.

SECT.

SECT. 25.

Particularium Historiarum Scriptores quidam lectu dignissimi recensentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cominæus. Quorum egregia memorantur elogia. Meterannus, Chromerus. Bembus.

NOn sum nescius, multos esse alios Auctores, qui nationum quarundam particularium, & personarum singularium etiam gesta, stylo sunt persecuti; non antiquos modo sed & recentiores quoque suo tempore lectu dignissimos; hos inter *Franciscus Guicciardinus* occurrit qui de rebus suo tempore in Italia gestis tractat. *Prudens perituſq; Scriptor, & qui tales Lectores suos facit,* (inquit *Lipsius*) *liber est & verax; ab affectibus immunis, si tamen ab odio, quod retegere non semel videtur, in Ducem Urbinatem.* Largus est etiam *Johannes Bodinus* in *Guicciardini* laudibus, nec sine suo justo merito. Siquidem *in scribenda Historia, judicio gravissimorum virorum; suos æquales (atq; haud scio an veteres quoq; Historicos) superavit. Nam ubi quid in deliberationem*

In Notis ad Polit. l. 6. 9

Cap. 4. Methodi.

nem cadit quod inexplicabile videatur, illic admirabilem in differendo ſubtilitatem oſtentat, & graves ubiq; ſententias veluti ſat accommodatè perſpergit, & paulò poſt *mirum in eo ſtudium veritatis inquirendæ; nihil enim temerè; ſed omnia neceſſariis argumentis confirmat. Fertur enim Epiſtolas, decreta, fœdera, conciones, ex ipſis fontibus hauſiſſe & expreſſiſſe. Deniq; fuit & rerum & locorum, & perſonarum tam diligens inveſtigator, ut omnes Italiæ urbes, municipia, caſtra, fluvios, quodq; maximum duco, publica monumenta penitùs inſpexiſſe videatur.* Eadem proavorum noſtrorum ætate floruit *Paulus Æmylius Veronenſis*, qui orſus à primis *Galliæ* regibus, mille ampliùs annorum *Gallicam Hiſtoriam*, laconica tamen brevitate perſcripſit. Huic inclyto quidem operi annos impendiſſe triginta dicitur; eoque magnum ſibi nomen paravit. Omninò Scriptor eſt *elegans & diſertus*, opinione doctiſſimi *Gerardi Johannis Voſſii*. Elogio etiam valdè præclaro eum donat *I. Lipſius*, hiſce verbis. *Ille* (inquit) *ut rem dicam, penè unus inter novos, veram & veterem Hiſtoriæ viam vidit; eam firmo pede calcavit. Genus ſcribendi ejus doctum,*

l. lib. 3 de H. Græ. c. 12.

In Not. ad 1. lib. polit. c. 9.

ctum nervosum, pressum; ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens desigenſq; aliquid in animo serii Lectoris. Sententias & dicta sæpè miscet, paria antiquis. Rerum ipsarum sedulus scrutator, severus judex; nec legi nostro ævo, qui magis liber ab affectu. Paulò ante hunc *Paulum Æmylium*, *Philippus Comminæus* de rebus à *Ludovico* XI *Gallorum* Rege gestis, ita laudabiliter scripsit, ut *I. Lipsius* nihil vereatur eum componere cum quovis Antiquorum. *Incredibile est* (inquit) *quam ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum eruat, & subindè instruat nos salutaribus rariſq; præceptis. Et id diffusè Polybiano quodam exemplo.* De *Comineo* & ejus Historia, testimonium haud illaudabile posteritati reliquit celeberrimus ille *Præses Parisiensis*, *Iac. Augustus Thuanus*. *In Historia* (inquit) *Ludovici undecimi, à Philippo Comminæo prudentissimo equite scripta, ut multa prudentiæ præcepta, tradi non inficias ierim, ita plura minus ingenui, atq; adeò parum regii animi exempla reperiri minime negari potest.* Historiam Belgicam scripsit *Emmanuel Meteranus*; *Polonorum* Historiam *Chromerus*: *Venetorum Petrus Bembus*: alii

Ibidem

Lib. Hist. Thuanus. 21 p. 578.

Quid Lipsius de Bembi Hist. censeat, vide ep. 57 cent. 2. Misc.

alias particulares Hiſtorias lectu digniſſimas ſcriptis conſignârunt: ſed mihi animus non eſt ſingulas recenſere, aut quis unus omnes poteſt? nedum legere. Id verò operam dedi, ut auditoribus meis, præſertim junioribus, Hiſtoricorum claſſem quandam, recto ordine diſpoſitam proponerem, undè temporum viciſſitudines ac varietates, rerumque per terrarum orbem geſtarum ſeries, uſque ad hoc noſtrum ſeculum diſtinctè haberi poſſint.

SECT. 27.

Ad Hiſtoriam Britannicam tranſitio. Quomodò ad eam legendam Lector ſe accingat. Quo ordine in ea pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta primò legenda. Georgii Lilii Chronicon. Hiſtoriæ Britannicæ compendium.

NÈ tamen exoticas dum ſcrutamur *Hiſtorias*, noſtratium rudes prorſus, aut negligentes exiſtimemur: lubet ſuperiori Catalogo, mantiſſæ loco, attexere Rerum *Britannicarum* Scriptores nonnullos; atque unà ordinem, quo eos arbi-

trà-

tramur legendos, quasi digito commonstrare. Indè enim gratiam, paulò fortassis ampliorem, ab nostra juventute Academica lucraturum me, haud temerè confido. Nimirum si viam ad Historiæ *Britannicæ* cognitionem, (sicuti jam factum in Vniversali videtis) aliquanto vel certiorem, vel expeditiorem indicavero. Quotus enim quisque est, cui, in urbe propriâ si reperiatur hospes, si in sua patria peregrinus audiat, non videatur res digna in qua erubescat? Ego herculè, quod olim *M. Cicero* apud suos *Romanos* de poëtis Latinis, apud nostrâtes Anglos, de Historicis *Britannis* fidentiùs pronunciaverim: *mihi quidem nulli satis eruditi videntur, quibus nostra sunt ignota.* Quin immò ulteriùs, res aliarum gentium præclarè gestas, curiosiùs inquirere, nostræ nationis insuper habere, aut inertissimæ est segnitiei aut fastidii nimis delicati. Nam licet apprimè verum sit, quod nobilissimus *Henricus Savilius* (inter splendidissima hujus Academiæ ornamenta æternum memorandus) ait; cui etiam suffragatur; non harum modò sed & omnium veterum literarum callentissimus *Iohannes Seldenus* Ictus. *Neminem planè hacte-*

Epist. prælim. ad Malmesver Anno 1601.

Epist. ad Aug. Vincent.

hactenus extitisse, qui nostræ Historiæ corpus totum, eâ fide eâq; dignitate scriptis complexus sit, quam suscepti operis magnitudo postularet. Particulas tamen aliquas superioribus seculis non malè contextas fatetur ille; alias nostrâ ætate insigniter benè scriptas, agnoscit hic & prædicat: pulchra nihilominus facinora haud pauca, resque contemplatione nostrâ ac diligenti observatione dignissimas in plerisque eorum qui leguntur, reperiri posse audacter asseveramus. Hoc igitur ordine legendos, *Historiæ Britannicæ* studioso, Scriptores ejus præcipuos commendo. Primò clarissimi *Gulielmi Camdeni Britanniam* legat; undè (præter accuratissimam totius Insulæ descriptionem) primos incolas, *Britanniæ* nomen, *Britannorum* mores, *Romanorum* denique in *Britannia* Historiam, aliaque quam plurima, cognitu dignissima, *non ê fabellis, quas vani esset scribere, & imperiti credere;* (uti ipse loquitur) sed ex incorruptis priscæ Antiquitatis monumentis summatim & carptim collecta ediscat. Hunc inquam librum, seu Thesaurum potiùs ditissimum pervolvat suadeo, idque primo loco. Nec pigebit operæ suæ, si hic etiam

etiam accersat, eruditissimi *Seldeni Analectõn Anglo-Britannicõn* libros duos, quorum uterque octo constat Capitibus, quibus ea maximè quæ ad civilem illius, quæ jam dicitur *Anglia, Magnæ Britanniæ* partis, antiquitùs administrationem pertineant; quæque res domi publicas, sacras, profanas, statusq; catastrophas usque ad *Normanni* adventum attingant, ex antiquis simul ac neotericis luculenter explicantur. Deindè (juxta Methodum à nobis in principio cursus Historici propositam) *Chronicon* (sive brevis enumeratio Regum & principum, in quos, variante fortuna, Britanniæ Imperium diversis temporibus translatum est, à Georgio Lillio Scriptum, legi potest. Vel etiam Commentarioli quidam de Rebus gestis Britanniæ; quos recudi fecit Iohannes Theodorus Clain. Anno M. DC. III. sub titulo Historiæ Britannicæ. Compendium sanè haud inelegantèr formatum atque institutum.

SECT. 28.

Gulielmus Malmesberiensis, Savilii de eo judicium; Item Camdeni. Undè Hi-

ſtoriam inceperit, & quouſq; progreſſus ſit. Galfredus Monumethenſis quarè prætermittendus. Super ejus Hiſtoria cenſuræ Neubrigenſis, Iohannis Withamſted, Balæi & Iohannis Twini. A quibus omnibus diſſentit Virunnius. Malmeſberienſem ſequatur Huntingdonienſis, eum Hovendenus.

QVod ſi inter Scriptores Hiſtoriæ noſtræ antiquiores, primùm, ordine verſari potiùs libeat; poſt Camdeni Britanniam, ac Seldeni Analecta, Gulielmum Malmeſburienſẽ ante alios admittendum duco, idq; meritiſſimo ſuo: cum inter Hiſtoricos noſtros, & narrationis fide, & judicii maturitate principem locum teneat. Tantundẽ de eo teſtatur, vir nobilitate atq; eruditione juxta celeberrimus *Hẽricus Savilius. Guil.* (inquit) *Malmeſberienſis, homo ut erant illa tempora, literatè doctus, qui Septingentorum plus minùs Annorum, res, tanta fide & diligentia pertexuit, ut è noſtris propè ſolus Hiſtorici munus explêſſe videatur.* Et clariſſimus *Camdenus; ejus eruditæ induſtriæ tum Eccleſiaſticam tum politicam Angliæ Hiſtoriam plurimum debere affirmat.* Is igitur ab Anno Chr. 449.

Epiſt. præl. ad Rerum Angl. Scriptores.

Quo

Quo venerant *Angli* & *Saxones* in *Britanniam*, de geſtis *Regum Anglorum* ſcripſit libros 5. ad Ann. Chr. 1116. qui fuit annus decimus ſextus *Henrici I. ac Novellarum* porro *Hiſtoriarum* libros duos, ab anno viceſimo præ dicti Regis, ad octavum uſque Regis *Stephani*. An Chr. 1143. Sunt qui *Galfredum Monumetenſem* primo loco legendum præſcribunt; quod ſcilicet altiùs longè Hiſtoriam incipiat, & *Brutum* quendam *Æneæ* pronepotem, atque alios ſexaginta octo ab eo Reges, hîc Imperium, per mille amplius annos ante *Cæſarem* tenuiſſe affirmat. Nos autem, quia res nimiâ vetuſtate obſcuras, & fabuloſis prorſus narrationibus involutas ſcribere videtur, eum de induſtria prætermittendum cenſemus. Neque ex privata opinione ita dicimus facimusve; plurimi è Senatu literatorum in eandem ſententiam pronunciârunt. Audite *Neubrigenſem*, qui paulò poſt *Galfredum* vixit. *Quidam*, inquit, *noſtris temporibus, pro expiandis Britonum maculis Scriptor emerſit, ridicula de eiſdem figmenta contexens, eoſq; longè ſupra virtutem Macedonum & Romanorum, impudenti vanitate attollens. Gaufridus hic di-* *In præmio ad Hiſtor.*

ctus est, agnomen habens Arturi, pro eo quod fabulas de Arturo, ex priscis Britonum figmentis sumptas, & ex proprio auctas, per superdictum Latini sermonis colorem, honesto Historiæ nomine palliavit. Qui etiam majori ausu cujusdam Merlini divinationes fallacissimas, quibus utiq; de proprio, plurimum adjecit, dum eas in Latinum transfunderet, tanquam authenticas, & immobili veritati subnixas prophetias vulgavit &c. cum *Neubrigensi* ex parte concinit *Iohannes Withamsted*, qui *Henrici Sexti* temporibus floruit *Iuxta Historias* (inquit) *alias quibus quorundam judicio major adhibenda est fides, totus processus de Bruto isto, Poeticus est potiùs quam Historicus, opinativusq; magis propter varias causas, quam realis.* *Balæus* etiam, *Galfredi* Historiæ multa inesse profitetur quæ fidem excedant. Et *Iohannes Twinus* antiquitatum *Britannicarum* diligentissimus indagator, *Homerum Britannicum & mendaciorum patrem eum* appellat. Sed meliùs de *Galfredo* sensit *Ponticus Virunnius*, (vir *eruditissimus* testimonio doctissimi *Vossii*) qui antè annos vixit 130. ac *Galfridi* libros præteritis fabulis in epitomen redegit,

In Grancio.

Comment. l. 1 p 13.

eum-

eumque Elogio istiusmodi ornavit. *Galfridus Historicus egregius, & Cardinalis, magnæ vir auctoritatis apud Robertũ, Claudiocestriæ ducem, Henrici Regis filium, ac patriæ suæ curiosissimus fautor, ex summa Philosophia, atq; archivis regalibus, Historiam antiquissimam continua serie, ab ipsis Trojanis collectam transtulit: verissimas esse Britannorum Historias arguit; regum occidentalium consuetudo, quæ erat secum semper habere eos qui veritate præcipua eorum gesta notarent.* Vtcunque nos eum (uti jam dictum est) ob causas recensitas prætermittimus, & Lectorem nostrum ad *Malmesburiensem* potius vocamus. Post *Malmesburiensem, Henricus Huntingdonienſis Archidiaconus*, libris octo nostræ gentis originem demonstrans, ac prædicti Regis *Stephani* juxta & decessorum ejus Historiam pertexens, progreditur ad annum usque 1153. multa alia scripsit quæ Historiam nostram locupletare possunt; sed quæ in Bibliothecis mss. latent, nec dum publici juris facta à vulgo leguntur. Historicus egregius à *Polydoro Virgilio* audit. A *Ioanne Lelando* Auctor probatus appellatur. Deindè *Gulielmus Neubrigensis*, à mor-

Voss. l. 2. de Hist. Lat. c. 51.

morte *Henrici* I. exordium ſumens, Hiſtoriam ulteriùs paullò, ad annum Chr. ſcilicet 1197. continuat. Veridicus Auctor, ſi *Polydorus* ſit opinione verus. A *Lelando* tamen reprehenditur, quod in culpando *Galfredo Monumetenſi* modum non tenuerit. Denique *Rogerus Hovenden* Annalibus ſuis, quos in duas diviſit partes, Hiſtoriam eandem noſtram, ad annum 1202. (qui fuit annus quartus *Regis Johannis*) deducit.

SECT. 29.

Aſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur. Cum ſuperioribus quo tempore legenda. Item Eadmeri Hiſtoria novorum. Matheus Pariſienſis. De eo Baronii judicium. Thomæ Walſinghami Chronica. Geſta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edwardi II. à Thoma Dela Moore ſcripta, ſuo tempore interponenda.

FAtendum eſt quidem, poſteriores iſtos quos nominavi paucorum admodum annorũ acceſſione *Malmeſburienſis* Hiſtoriã propagare; illuſtrare tamen poſſunt, & materia nonnunquam fortaſſe haud con-

contemnenda auctiorem reddere. Id etiam abundè factum reperiet Lector, si circa Annum Chr. 849. & deinceps *Alfredi* vitam & res gestas, ab *Asserio Menevensi* conscriptas, interponat. Quæ quidem Historia (inquit clarissimus *Camdenus*) *non mediocrem menti tuæ voluptatem infundet, neq; minorem adferet cum voluptate utilitatem, si in præclarissimarũ rerum contemplatione defixus, te ad earum imitationẽ & quasi imaginẽ totũ effinxeris.* In præf. ad Asserium.

Porrò si post annum Chr. 1060. *Eadmeri* Historias Novorum advocare placeat, in lucem nuper productas, notisque ac spicilegio perquam docto illustratas, à suprà nominato *Iohanne Seldeno*, eruditionis admirandæ *Iurisconsulto*. His etiam adnectat veram illam & fidelem *Mathei Parisiensis* Historiam, quæ anno Chr. 1067. (quo inaugurabatur *Guilielm. I. Cõquestor dictus*) auspicata, in mortem *Henrici* III. continuatur. h. e. in annum 1273. De hoc Auctore quid arbitratus sit *Baronius* videre est ad annum 296. *quam fuerit animo infensissimo* (inquit) *in Apostolicam sedem, quivis facilè potest intelligere: nisi probra illa fuerint additamenta ejus qui edidit. Quæ si quis demat, aureum*

sanè

sanè dixeris Commentarium: utpote quod ex publicis monumentis totidem verbis redditis, egregiè contextum & coagmentatum inveniatur. Parisiensis Historiam, *Thomæ Walsinghami Chronica* sequi volo: Is *Sti Albani* quondam Monachus fuit, & Chronica sua orditur ab *Edwardo*
An. 1422. I. quæ in *Henrico V. desinunt.* Verum sicut, dum *Mathæum Parisium* percurrimus, circa annum 1135. gesta Regis *Stephani* ab anonymo quodam ejus contemporario scripta, commodùm sese obferunt interserenda, ad Historiam vel amplificandam vel illustrandam: ita post primum librum *Walsinghami*, circa annum 1306, vita & mors *Edwardi*, II. à *Thomâ* de la *Moore*, equite aurato, &
Voss. de H. Lat. l. 2. c. 64. ejusdem Regis famulo conscripta, non sine materiæ incremento, interponi posse videtur. Is quidem, ut equestri dignitate conspicuus erat, ita à voluntate bene-merendi de posteris, non minus dignus fuit; fidemque eo magis meretur, quòd Regi intimus fuerit, ac sub ejus auspiciis ductuque stipendia fecerit.

SECT. 30.

Wal-

Walsinghami Hypodigma Neustriæ, & Rerum Normannicarum Scriptores haud insuper habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. Historia à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobilissimi Savillii nostri judicium animadvertendum. Richardum III. descripsit Thomas Morus, Eques Auratus & Angliæ Cancellarius. Henricum VII. Vice-Comes Santalbanus. Henrici VIII. Ewardi VI. Et Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavensis Episcopus literis consignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus Elizabethæ.

EXpeditis *Walsinghami Chronicis*, pergat lector ad ejus *Hypodigma Neustriæ*; Historiam superiorem, & illustratiorem faciet & auctiorem, à tempore *Rollonis* primi Ducis, usque ad annum *Henrici* V. qui *Normanniam* per annos circiter ducentos & viginti abalienatam, sub jugum Regum *Anglorum* redire compulit. Anno Chr. 1416. Neque temerè id à me datum consilii existimabit: Nam (uti rectè ab eruditissimo *Seldeno* observatum

tum est) *Normannorum* rebus vetustis, adeò nostræ plerunque intermistæ sunt, ut sine ignavia aut insciția, præteriri illæ non possint, si quis de nostris diligentiùs consulat. Rerum autem *Normannicarum* Scriptores varios uno volumine edidit, *Andreas Duchenius* Anno 1619. quos inter, *Ordericus* quidam *Vitalis* nostrâs, utpote in agro *Salopiensi*, apud *Attenham* natus eminet. Tredecim libros *Historiæ Ecclesiasticæ* scripsit, quorum pars Secunda & Tertia, bellicos *Normannorum* eventus, in *Francia*, *Anglia*, *Apulia*: plurimasque res alias memoratu dignas, usque ad annum Chr. 1141. *Stephano* regnante continent.

Sed ut redeamus ad Historiam *Anglorum*. Post *Walsinghami Chronica*, (quæ uti diximus in *Henrico* V. desinunt) frustrà erit Lector noster, si aliquem è nostratibus requisiverit, qui temporum ab *Henrico*, V. ad *Richardum* III. Historiam Latinè Scripserit; nisi fortè manuscripti aliqui, in vetustatis antiquæ Sacrariis delitescant, qui publicam nondum viderunt lucem: ast ego meis Auditoribus parabilem commendo Historiam, talium scilicet Auctorum qui vulgo prostant, & fa-

facili negotio comparantur; hîc igitur magnus erit hiatus, & lacuna annorum ferè septuaginta, nisi à *Polydoro Virgilio* supplementa accersere placeat. Quod quidem in tanta Auctorum nostrorum penuria, non dedignabitur Historiæ studiosus. Quamvis enim (uti nobilissimus *Henr. Savillius* de eo Scribit) *homo fuerit Italus, & in rebus nostris hospes, & quod caput est, neq; in repub. versatus, nec magni alioqui judicii vel ingenii:* quamvis *in rebus nostris tradendis, sæpè erraverit, & multa memoratu dignissima silentio pertransierit, immò falsa pro veris sæpenumero amplexus, mendosam nobis reliquerit Historiam:* id tamen ego fuisse crediderim, ubi *Henrici Octavi* tempora describit maximè: nam præter quod Linguæ nostratis prorsus ignarus, plurima eorum temporum nescire habuit necesse: plurima etiam ut *Mariæ Reginæ* gratiam promtiùs demereri posset, scripsisse, non sine causa perhibetur. Priorum verò temporum, eadem non est suspicio. *Henricos* igitur duos, V. scilicet & VI. duos etiam *Edwardos* IV. & V. à *Polidoro* petat Lector noster. Qui proximè sequitur, *Richardum Tertium*, historicè descriptum re-

reliquit, celeberimus ille *Thomas Morus* Eques Auratus, & *Angliæ Cancellarius*. Sed opus omninò imperfectum censet doctissimus *Vossius*: quippe, *ut fusè*, inquit *persequitur, quibus sceleribus ille ad regnum pervenerit*; ita *quomodo id gesserit non exponit*: *ac nec ea parte quam habemus, ultimam manum accepit. Præterea elegantia Latini Sermonis, ab aliis ejusce viri operibus longè vincitur.* *Richardum* III. excepit *Henricus Septimus*, cujus vitam & res gestas, haud ita pridem nobis repræsentavit Nobilissimus *Vice-Comes Sancti Albani*; adeò fœliciter adeoque plenè, ut Historicorum præstantissimos, si non superaverit, certè prorsus æquaverit. Illud opus vernaculâ quidem lingua prodiit primo, sed latinitate donatum postea, testatur epistola præliminaris, ad ejus libellum, cui *Justuum* Titulus. Postindè *Godwini* præsulis admodum Reverendi, *Annales* adeat Lector, quibus rerum *Anglicarum*, series *Henrico* VIII. *Edwardo* VI° *Maria Regina* regnantibus, non magis succincta quàm laudabili brevitate describuntur. Denique clarissimus *Gulielmus Camdenus*, munificentissimus hujus *Sparæ* nostræ

De Hist. Lat. l. 3. c 13.

ſtræ conditor olim & patronus, *Annales* ſcripſit accuratiſſimos, Rerum *Anglicarum & Hibernicarum*, regnante *Elizabethâ* glorioſiſſimâ & omnium quæ unquam ſceptrum geſtârunt feliciſſimâ feminâ. His elogiis eam olim decoratam ab illuſtriſſ. Heroinâ Annâ Ateſtinâ, Guiſiorum ac Nemoroſiorum parente, meminit Thuanus. Hos ultimo loco diligentèr legat noſtratis Hiſtoriæ ſtudioſus; indè mihi dicat bona fide, utrum eos cum antiquorum *Annalibus* quibuſlibet, jure meritoq; componere non valeamus. *Hiſt. l.* 129 *p.* 1051.

SECT. 31.

Etſi noſtratis Hiſtoriæ corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum habeamus, Anglicè tamen quid id multa cum laude præſtiterunt habemus. Iohannis Speedæi, Theatrum Britannici Imperii oppidò illuſtre, à noſtris adoleſcentibus inprimis contemplandum. Præſertim ab iis qui regiones exoticas viſere cogitant.

IAm verò, ſi quis ex noſtratibus, & noſtræ Hiſtoriæ ſtudioſus, adeo delicatus

sit, ut pensum nimii laboris ac tædii arbitretur, totidem pervoluendos suscipere Auctores; malitque unum aliquem (quem reliquorum instar habeat) optare, eique soli insistere, atque adhærere. Meminerit suprà notatum, neminem talem Latinè extare, qui nostræ *Britanniæ* Historiam à primo incolatu, ad postrema hæc tempora satis dignè produxerit: linguâ tamen vernacula, nonnullos extare qui multa cum laude hac ex parte desudârunt. Quos inter, clarissimum virum *Johannem Speedæum*, principe loco, Historiæ Britannicæ studioso commendare nullus dubitem. Is peragratâ *Magna Britannia*, Scriptoribus patriis aliisque curiosè pervolutatis, Archivis, Tabulariis, Monumentis publicis, veteribusque schædis excussis, *Theatrum* struxit *Imperii Britannici*, splendidum meherculè & meritò suspiciendum: quod quidem operosò admodum & valdè impendiosò bis septem annorum labore, libris (quasi *Scenis*) decè absolvit: hoc ordine. In *Prima Scena*, totius Regni facies cum suis distinctis regionibus, urbibusque præcipuis, graphicè depingitur. *Scena Secunda Walliæ* provincias accuratè etiam descriptas oculis repræsentat. *Tertia*, totius

tius Regni *Scotiæ* insignem exhibet delineationem. *Quarta*, Regnum *Hiberniæ* ejusque partes singulas, suis tabulis ostentat. Neque nudas tantum imagines, aut chartas solummodò *Chorographicas*, exactissimè licet & exquisitissime sculptas in hisce primis quatuor Scenis (tanquam πρόπυλα) spectandas proposuit; sed etiam memorabilia quæque potissima, in qualibet regione, notatu visuvè dignissima, succinctis narrationibus adjunctis propalavit. Indè si ad *Quintam Scenam* Lector oculos convertat; Situm, circuitumque *Britanniarum*, Nomina prisca, primos incolas, mores, politias, Reges & Rectores primos agnoscet: ibi etiam priscorum *Britannorum* effigies, indumentorum vestiumque figuras pulchrè descriptas inveniet. Ad *Scenam Sextam* pergat; ibi *Monarcharum* præsidumque successionem, resque gestas ediscat: eorum scilicet, qui dum Romani hic rerum potiti sunt, floruerunt. *Septima Scena* Reges *Saxonicos*, & *Monarchas Anglicos* monstrat; ubi eorum quoque temporum memoriam Auctor diligentèr exponit. *Scena Octava Danorum* originem, expeditiones atque incursiones in *Angliam*,

nec non facinora lectu digniora commemorat. *Nona*, *Normannorum* appulsum, victoriam, *Conquestoris* successorumque eundorum ejusdem, Historias ordine pertexit. Denique *Scena ultima* lætissimum regis *Iacobi* introitum, felicissimam duorum regnorum unionem, pacem cum universis regibus principibusque circùvicinis stabilitam complectitur: indè pro coronide, venerabilis Auctor, parricidium illud infandum, atrox, inauditum, horrendo sulphurei pulveris impetu perpetrandum, sed diuinitùs & miraculosè patefactum oppressumque, stylo quidem (uti reliqua omnia) vivido minimeque affectato luculenter exequitur. Quamobrem adolescentibus nostris magnopere hortator sum, iisque inprimis, qui nobilitate stirpis præstant, & studio peregrinandi ducuntur, ut hoc pulcherrimum suæ *Britanniæ Theatrum*, partesque ejus singulas, oculis prius diligenter obeant, quam regiones exoticas peragrare, gentesve alienigenas invisere aggrediantur: licet enim haud inficias iverim oppidò laudabile studium esse, varia gentium instituta cognoscendi, multorum populorum ritus moresque explorandi, formas de-

denique diversarum urbium videndi undè Πολύτροπον & multifariæ prudentiæ compos audivit *Ulysses:* præposterum tamen, ne dicam absurdum, arbitror esse desiderium, aliena & longinqua lustrare velle, citeriora & domestica prorsus negligere: exteras urbes, & procul hinc remotas quærere; nostras & proximas vix semel vidisse, aut nosse. Præsertim cum *Britannia* nostra, una sit totius orbis insula celeberrima, multasque habeat civitates præclaras, multa templa religione augusta, antiquitate veneranda, ornatu & splendore conspicua; Montes fama nobiles; fontes usu & efficacia mirabiles; fluvios navigabiles, portus tutos; atque alia plurima spectatu, cognituque dignissima. Primas itaque *Theatri* prædicti quatuor *Scenas* (iterùm vos hortor Adolescentes) diligentiùs intuemini, partemque *Geographicam* attentiùs perlustrate; fallor, si qua uspiam sub cœlis regio pluribus spectandorum monumentorum insignibus se jactet. Indè per sex reliquas ite *Scenas*, partemque Historicam serió percurrite; spondeo, res in omnes partes valdè memorabiles reperietis: neque sanè (opinor) terrarum ulla est, quæ tot illustrium

Turpe & cive subdito indignū, externa inquirere, & respere grinas admirari, bona verò patria ac propria non cōsiderare; nec posita ante oculos principum suorum virtute suspicere & magnificere. Georg. Fabric.

ſtrium alumnorum factis ingentibus, tam meritò gloriari poſſit. Denique illud certò ſciatis licet, quantò quis veſtrum hæc noſtra magis habeat in numerato, & cum aliis ubicunque appulerit, promptiùs communicare dignatus fuerit, (quod plerunque plurimum deſideratur) tanto gratior exteris hoſpes accedet, tantoque liberior ei dabitur poteſtas, viciſſim percontandi (ſicuti à peregrinantibus fieri cõvenit) de moribus gentis, de legibus, de facie cujuſque urbis, de principibus, bellis, caſibus, aut ſi quid aliàs eventuum, illuc inſigne fuerit annotandum. Atque ita demum, optatis peregrinationis ſuæ fructibus longè refertior domũ redibit. Hactenus autem de Hiſtoricis civilibus ſive politicis dictum; quo loco & quo ordine ſint legendi.

SECT.

SECT. 32.

Ad Historiam Ecclesiasticam transitio. Eã tractare cui inprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla respicienda. Historiam primi intervalli Sacra Biblia continent. Cum iis Iosephi Antiquitates Iudaicæ legantur. De Josepho doctissimorum virorum judicia. Hegesippus ille pseudepigraphus, Auctor haud penitùs rejiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Historia Sacra, meritissimò hic Lectori commendatur.

HVc usque cum perveniſſem, capite primo ſuſcepti negotii, me planè ac plenè defunctum arbitrabar. Verum enim verò aurem non ita pridem mihi vellicarunt, docti quidam viri juvenes, ex Auditoribus quondam meis; monuerunt que; optari plurimùm, ut de Scriptoribus *Historiæ Ecclesiasticæ* pari modò nonnihil commentarer. Hanc operam licet, à *Theologorum* noſtrorum *Coryphæo, Professore Regio* longè digniſſimo, potiùs expetendam putaverim; utpote qui ſicut omnium aliarum diſciplinarum, ita

Doct. Joh. Prideaux Exon. Coll. Rect.

quoque omnis generis Hiſtoriarum, quaſi fons ſit uberrimus; cujus hauſtu, ſitim ipſe meã frequentèr & cum ſumma voluptate ſedaverim: mihi tamennõnullisex eruditioribus amicis ad id cohortantibus haud prorſus defugiendã cenſui. Quin & tandem Scriptorum *Rerum Eccleſiaſticarum* etiam Catenam, huc attexere conſtitui. Quiſquis igitur *Eccleſiæ Hiſtoriam* rectè intelligere, & ordine cognitam habere cupiat, duo in univerſum (ut paucis rem conficiam) temporum intervalla diſtinctè reſpectanda animo proponat. Vnum ab *Ortu Mundi* ad Chriſti Redemptoris incarnationem; quo intervallo veteris *Teſtamenti* Eccleſia, *Iudaica* dicta, nunc floruiſſe, nunc ſervitutem ſub tyrannis duram ſerviiſſe legitur. Alterum ab *Incarnatione Domini*, ad hoc ſeculum quod excurrit, quo militat *Novi Teſtamenti* Eccleſia, *Chriſtiana* dicta. Primum intervallum continet annos quater millenos quinquaginta minus, ſi *Scaligero* (quem in ſuperioribus etiam ſecuti ſumus) credamus. Secundum, mille ſexcentos & quos influxu adhuc ultrà putamus. Quapropter *Eccleſiæ Hiſtoriam* per primum illud temporis intervallum, è Sacris utriuſque

In-

Instrumenti voluminibus, primo petendam dicimus; quæ diligenter ac præ cæteris omnibus pervolvenda, studioseque perscrutanda noverit Lector. Sed & ijs, haud operæ suæ pretium grande defuturum sciat, si adhibeat libros *Antiquitatum Iudaicarum*, à *Iosepho* scriptos, nec non eos, de bello *Iudaico*. Siquidem in his, *Ecclesiæ Veteris Testamenti* Historia ab initio *Mundi* usque ad postremum *Hierosolymæ* excidium paullò supra annum Mundi quater millesimum tricesimum, eruditissimus *Matathiæ* filius contexuit: adeò fidelitèr, ut *Divus* Hieronymus censor minimè obtusus, eum inter *Scriptores Ecclesiasticos* retulerit. Et magnus *Scaliger*, ei non solum in rebus *Iudaicis*, sed etiam externis tutius credendum censuerit, quam omnibus *Græcis* & *Latinis*. Sunt quædam in *Iosepho* peccata (inquit *Balduinus* Jctus) quis negat? *sed quammulta sunt recta, præclara, necessaria, ad ipsam quoq; Sacram Historiam illustrandam?* præterea; peccata quæ objiciuntur, aliquanto mitiùs à *Melchiore Cano errores* dicuntur ignorantis, non *mendacia* fallentis. *Iosepho* subnectere, sive potiùs cum ejus libris de bello *Iudaico* conjun-

Lib. de Emen. Temp. in prol.

De Institut. Historiæ lib. 1.

Lib. 11. p. 546.

jungere, nonnemo suadet *Hegesippum*; (*Melchioris Cani* judicio) bonũ inprimis Auctorem, virumque probatæ fidei, ac gravem omninò Historicum. A Magno *Scaligero* quidem, sicuti etiam ab eruditissimo *Casaubono*, doctissimoque *Vossio*, Scriptor ἀποβολιμαῖος ψευδεπίγραφος & *suppositius*, denique, Auctor, *infimæ vetustatis* perhibetur: vel saltem alius ab illo nobili *Hegesippo*, Apostolorum temporibus proximo, *Justino Martyri* & *Athenagoræ* æquali, cujus frequentem habemus mentionem apud *Eusebium* & *D. Hieronymum*. Non desunt tamen qui eum haud aspernandum Auctorem putant, neque prorsùs inutilem. Historiam quidem bellorum *Iudaicorum*, à Tempore *Maccabæorum*, usque ad *Christi Natalem*, & *Herodis* mortem libro 1°. atque indè usque ad *Vespasiani* expeditionem in *Iudæam*, & annum *Christi*, 69, libro 2°. & deinceps libris 3°, 4°, 5°, usque ad *Judæam* & urbem *Hierosolymam* per *Vespasianum* & *Titum* funditùs eversam, Anno *Christi* 72°, posteritatis memoriæ consecravit. Atqui ista omnia (inquit *Joh. Bodinus*) meliùs ac verius ipse *Iosephus*, *qui non modò adfuit sed etiam præfuit; & captivus*

Lib. 11. loc. Comm. cap. ult.

Scal. Animad. in Euseb.

Casaubex ere. 1. cont. Bar.

Voss. de H. Græ. l. 2. c. 14.

Casp. Bart. l. 25. Adv. c. 10. & l. 34. c. 11.

Methodi cap. 4.

à

à Vespasiano ac Tito, jus Civitatis, & Nomen Flaviæ gentis, ac statuam adeptus est. Denique, *principes illæ virtutes* Historici, nempè *summa eruditio, eximia integritas*, & *maximus rerum agendarum usus* in *Iosepho* claræ fuerunt. Quin & contra fictitium istum *Hegesippum* objicitur porrò, quod de rebus Ecclesiæ non agat, sed de *Iudæorum* gestis tantum, indè à *Maccabæis* usque ad urbis excidium. At *Bodino* responderi potest; primo; quod ea quæ à *Iosepho* copiosè libris 7. de Bello *Iudaico*, & sparsim in antiquitatibus referuntur, brevitèr & argutè complexus est *Hegesippus* iste in hoc opere. Deindè, nonnulla de *Servatore* nostro *Iesu Christo* à *Iosepho* prætermissa, vel obitèr (quod esset fortassis à fide nostrâ alienus) indicata, Auctor iste non minus religiosè quam verè explicat. Denique, belli causas paucis recenset; fontes maximarum calamitatum eruditè commonstrat; cur populus ille à Deo singularitèr electus, multumque dilectus, tam gravitèr attritus fuerit; cur *Hierosolyma* eversa, non solum (ut *Plinius* ait) *Urbium totius Orientis*, verum si insignia Dei spectemus beneficia, totius *Orbis* longe clarissima. Cur

Gualter. in præf. ad Heg.

Lib. 5. c. 14. Hist. Nat.

Tem-

Templum deletum; ſacra ablata; Gentis politeia, quæ per tot ānos ſteterat penitùs ſublata. Harum enim rerum non otioſa conſideratio, præſtantiſſimum qui ex cognitione Hiſtoriæ peti ſolet fructum, pio prudentique Lectori affatim ſuppeditabit. Vel ſi noſtro *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* ſtudioſo ſuppoſititium hunc Auctorem prætermittere placeat, nec poſt Sacros Codices & *Ioſephi Antiquitates* extantlatas, gravetur retro oculos conjicere, & univerſam *Hiſtoriæ Sacræ & Eccleſiaſticæ* imaginem, uno quaſi intuitu ab Orbe condito ad Chriſtum natum, & indè porrò ad annum quaſi quadringenteſimum ſecundi intervalli contemplari, *B. Sulpitii Severi Hiſtoriam Sacram* accerſat; quam à *Mundi* initio exorſus, *Synodo Burdigalenſi* concludit. Vir erat doctrina & ſapientia plurimum pollens; Scriptor valdè politus. Dictione utitur adeò terſâ & eleganti, ut Eccleſiaſticorum *puriſſimus* Scriptor, à *Ioſepho Scaligero* vocetur. Cujus præſtantiſſimi viri judicium, prolixiori nec minùs eleganti teſtimonio *Victoris Giſelini*, ſummæ eruditionis medici, ac *Philologi* confirmare lubet. Ille ſic, *Res à Mundi exordio ſacris*

li-

literis editas brevitèr constrinxit B. Sulpitius, & cum distinctione temporum ad suam usq; memoriam carptim perduxit. Quo opusculo non sanè magno, aliud ab illo unquam seculo Reipub. Christianæ utilius, ac præstabilius editum sit, iis, quorum illud est judicium, judicandum relinquo. De elegantia vero præstare ausim, & affirmare me posse confido, nulli idem omnium Scriptorum Ecclesiasticorum quicquam concedere: alia verò omnia, quæ in eodem genere versantur, tanto intervallo omnimodis superare; ut ne sint quidem ad hoc comparanda. Magnum est quod dico & fortassè plurimis incredibile. Sed ejusmodi tamen quod non tam dicenti mihi, quam testificanti pro me veritati creditum iri confidam, si quibus operæ pretium erit, Orosium, Florum, Eutropium alioscq; Epitomatum actores cum hoc nostro omnibus partibus contendere. Eam verò palmam sola, ut mihi videtur, C. Salustii rerum Rom. auctoris florentissimi imitatione consecutus est. In quo cum multa virtutis locum obtinere videret, quæ tamen sub imitationem vix caderent, abruptum dico sermonis genus, quod audientem Lectorem transvolat, nec, dum repetatur, ex-

pe-

pectat; sive ut loquitur Seneca, amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia; eas virtutes utpote Salustio suas, integras reliquit. A verbis item antiquis, ex Catonis (ut volebat Augustus) originibus excerptis consulto se abstinuit. At concinnam illam brevitatem lectissimis, ac significantibus verbis temperatam, suo instituto cum primis accommodam, tantâ arte expressit, ut propemodum quis dicat non imitatum eum; sed æmulatum. Neq; n. satis habuit eodem, quo ille, modo orationem ducere, secare, circumscribere, colligare, ac denique à re una ad aliam transire; nisi & principiis ijsdem libros suos ordiretur; ita tamen, ut quæ ille, teste Fabio, nihil voluit ad Historiam pertinere, hic paullò propius ad rem accommodârit. Quæ omnia saltem historia præclarè elucere, vel primo oculorum injectu facilè quivis animadverti; confecta est enim, ut dixi, in primo ætatis flore, quum flagrans eloquentiæ studium, severa Turronensis contubernii disciplina nondum restinxisset. Hactenus Giselinus. Hanc Severi historiam Sacram accuratè recensitam atque emendatam & ad Carolum, ejus nominis Quintum Cæsarem, ex Sleidani de Quatuor Summis Imperiis libro,

libro, non inelegantèr continuatam, paucis ante annis emiserunt *Elziverii, Typographi Lugduno Batavi.* Habet quidem suos errores de quibus videndus *Bellarminus*, de *Scriptoribus Eccles.* Aº 420. Atque hactenus de ijs qui primi Intervalli *Historiam Ecclesiasticam* scripserunt, & quos imprimis legendos censemus. 1629

SECT. 33.

Secundi intervalli (h.e. Ecclesiæ Christianæ) Historia, primo ab Evangelistis & aliis Novi Instrumenti libris, ubi ejus incunabula narrantur haurienda est. Qui porrò aliquam patem ejus infantiæ (αυτης) descripserint, vix ulli extant: circumferuntur nonnulli qui iisdem temporibus vixisse perhibentur & primorum Martyrum certamina descripsisse, sed à doctis supposititii, quòd fabulis scateant æstimati. Ei vitio Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur & Melchior Canus. Item Veteres nonnulli. Ideoq; Ecclesiæ Historia cum cura legenda. Nimia tamen incredulitas vitanda: in lectione Historiarũ quales esse debeamus.

An-

Antiquissimi & priores recentioribus præponendi.

IAm verò alterũ illud intervallum (quod à *Christo incarnato* sumere initium dixi, & ad ætatem nostram excurrere) *Novi Testamenti Ecclesiæ* tribuitur, quæ *Christiana* dicitur *Ecclesia*, sicuti prior illa *Iudaica* dicta est. *Ecclesiæ* verò *Christianæ* Historia, à Sanctissimis quatuor *Evangelistis*, Spiritus divini amanuensibus fidelissimis, primò requirenda est. Hi enim *Redemptoris nostri, rerum Domini, Ecclesiæ fundatoris iuxta & fundamenti* (verbis Reverendissimi Cicestrensis Episcopi loqui mihi hic liceat) Historiam literis consignarunt. Deindè beatissimorum *Apostolorum Actus, Petri*, præsertim, atque *Pauli peregrinationes, pericula, & ἀνδραγαθήματα, Sanctus Lucas ὁ ἰατρὸς* (eruditissimum hic etiam agnoscite Antistitem) *luculento quidem & purissimo sermone Græco, adeo ut ne ipsæ quidem Athenæ magis Atticè loquantur*, æternitati consecravit. Præter hosce *Novi Instrumenti* Scriptores, (qui etiam ipsi *Christianæ Ecclesiæ* tantùm incunabula exhibuêrũt) pauci admodum ad manus

præf. ad Appar. n. 10.

no-

nostras pervenerunt; pauci, inquam, aut potiùs nulli qui prima secula, ut testes oculati descripserint, aut qui res in *Ecclesia* gestas, donec adolesceret, memoriæ tradiderint. Circumferuntur quidem varii Scriptores, qui primo illo *Ecclesiæ* ævo vixisse dicuntur, qualis *Prochorus* (unus ex septem *Diaconis* quos Apostoli ipsi ordinarunt) qui vitam *Evangelistæ* & *Apostoli Johannis*, quæ in *Orthodoxographis* & *Bibliotheca Patrum* legitur, scripsisse perhibetur. *Abdias Babylonius* unus ex 72. *Discipulis* (si ei credere liceat) qui de certamine *Apostolorum* libros decem scripsisse dicitur. *Linus* de passione Divorum *Petri & Pauli*. *Presbyteri Achaiæ* de passione Sancti *Andreæ Apostoli*, atque alii; quos omnes tamen supposititios, & inter *Apocrypha* reputandos censuerunt *Patres Antiqui*, immo etiam *Baronius*, *Bellarminus*, *Sixtus Senensis*, *Melchior Canus*, aliique viri doctissimi hujus & superioris seculi: nimirum quòd fabulis adeò insulsis referti sint ut nec in ijs quæ vera fortassè sunt, fidem mereantur. Neque illi solum *primæ antiquitatis* vulgò dicti Scriptores, huic vitio obnoxii esse perhibentur, sed è recentio-

Voss. l. 2. de hist. Gr. c. 9.

ribus etiam non pauci, de rebus vetuſtiſſimis ſcribentes, nimiâ credulitate laborantes, fabularum figmentis mirè ſcatent. Id quod ingenuè fatetur magnus *Cardinalis*. *Nulla res* (inquit) *ita hactenus negligi viſa eſt, ac rerum Eccleſiaſticarum geſtarum vera, certa, & exactâ diligentiâ perquiſita narratio. Et ut de Antiquioribus loquar, qui ejuſdem argumenti Commentarios ediderunt, invenire difficile eſt, qui veritatem in omnibus ſit aſſecutus.* Tale quid ante Baronium graviter conqueſtus eſt, *Johannes Ludovicus Vives. Maximum* (inquit) *ſæpenumero dolorem cepi, dum ipſe mecum reputo, quam diligenter, quanta curâ, Alexandri, Annibalis, Scipionis, Pompeij, Cæſaris & aliorum ducum: Socratis, Platonis, Ariſtotelis, & aliorum Philoſophorum acta perſcripta ſint, & ſempiternæ memoriæ infixa, ut periculum non ſit ne unquam excidant: Acta vero Apoſtolorum, Martyrum, deniq; Divorum noſtræ religionis, & ipſius ſive creſcentis Eccleſiæ, ſive jam adultæ, operta maximis tenebris ferè ignorari, tanto ſive ad cognoſcendum, ſive ad imitandum, quam Ducum aut Philoſophorum fructuoſiora. Nam quæ de iis ſunt ſcripta, præter pauca quædam, mul-*

Baron. in præf. ad Tom. 1. Annal.

Lib. 5. de Tr. diſc. p. 360.

multis sunt commentis fœdata; dum qui scribit, affectui suo indulget, & non quæ egit Divus, sed quæ ille eum egisse vellet, exponit: & vitam dictet animus scribentis non ipsa veritas. Pergit porrò Vives: *fuêre qui magnæ pietatis loco ducerent mendacia pro religione confingere; quod & periculosum est, (ne veris adimatur fides propter falsa) & minimè necessarium, quoniam pro pietate nostrâ, tam multa sunt vera, ut falsa tanquam ignavi milites, atq; inutiles, oneri sint magis quam auxilio.* Hactenus doctissimus ille *Hispanus*; cui cum per omnia concinat popularis ejus *Melchior Canus*, magni etiam nominis apud pontificios (nec immeritò) Theologus; verba ipsius hic quoque repetere non gravabor. *Dolenter hoc dico* (inquit) *potiùs, quam contumeliosè, multò à Laertio severiùs, vitas Philosophorum scriptas, quam à Christianis vitas Sanctorum; longeq; incorruptiùs & integriùs Suetonium res Cæsarum exposuisse, quam exposuerint Catholici; non res dico Imperatorum, sed Martyrum, virginum, & Confessorum. Illi enim in probis aut Philosophis, aut principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacent; in improbis verò, etiam colores* Lib. 11. loc. Comp. 533

virtutum produnt. Noſtri autem plerique vel adfectibus inſerviunt, vel de induſtria quoq; ita multa confingunt, ut eorum, me nimirum non ſolum pudeat, ſed etiam tædeat. Hos enim intelligo Eccleſiæ Chriſti, cum nihil utilitatis attuliſſe, tum incommodationis plurimum. Ita *Melchior Canus*. Neque putare debemus, hujus noſtri ſolum, aut ſuperioris etiam ſeculi homines, doctos pioſque, de corruptelis hujuſmodi maculiſque ſcripta Eccleſiaſtica depravantibus, conqueſtos eſſe quaſi nuper irrepſiſſent, aut hujus culpæ rei non forent Scriptores etiam nonnulli inter antiquiſſimos numerati. Ante mille trecentos retrò annos, & cum nondum adoleverat Eccleſia, reperti ſunt qui rerum *Eccleſiaſticarum* monumenta falſitatibus turpiter inficere, aliiſque vitiis infuſcare ſatagerent. Id *Arnobius* contra Gentes expreſſè cauſſatur: *Sed neq; omnia conſcribi, aut in aures omnium pervenire potuerunt, geſta gentibus in ignotis & uſum neſcientibus literarum: aut ſi qua ſunt literis, conſcriptionibuſq; mandata, malevolentia dæmonum, quorum cura & ſtudium eſt, hanc intercipere veritatem, & conſimilium his hominum, interpolata quæ-*

Lib. 1 p. 47.

dam

dam, & addita; partim mutata atq; detracta verbis, syllabis, literis; ut prudentium retardarent fidem, & gestorum corrumperent veritatem. Sic Arnobius. Et reverà, quid ad corrumpendam contaminandamque *Veteris Ecclesiæ* memoriam valeret, quod dolo malo non fecerunt *Ethnici, Judæi, Hæretici?* quid fatua credulaque superstitio non affinxit? Hæc (Auditores) eo fusiùs persequi libuit, ut scirent *Historiarum* studiosi, & diligenter animadverterent, quanta cum cautione & cura, *Historia Ecclesiastica* sit legenda: siquidem in ea multo magis quam in ulla alia Historia à fabulis cavendum. Quia hic multò periculosius esse, quam in rebus civilibus, erroribus implicari omnibus in confesso est. Cæterum, uti hac ex parte, operam dare non mediocrem convenit, ne falsum pro vero, temerè accipiamus; ita etiam attentè prospicere decet, ne verum pro falso inconsultè reijciamus. *Fateor* (inquit doctissimus *Balduinus* Ictus) *ubi tot insidiæ sunt, & tantum periculi, laudandam esse, timidam eorum* εὐλάβειαν, *qui meminerunt non temerè esse credendum. Sed quorundam rursus nimia est* ἀμαθία, *qui nihil credunt, quam quod ab* De Instit. p. 93. edit. 16.

unius alicujus Scriptoris stylo consignatum erit. Vt de *Apostolorum* temporibus, nihil dici velint, quod ab ipso *Luca* non sit expressum. Atqui *D. Lucas Pauli* potissimùm *Historiam* contexere voluit, & rursus, in ea quædam *Lucam* prætermisisse, indicat ipsius *Pauli* ad *Galatas* Epistola. De *Simone Magno* loquens, simplicitèr narrat *D. Lucas*, eum in sua *Samaria* commotum increpatione *Petri*, agnovisse suum peccatum. Sed an propterea clamabimus esse falsum, quicquid præterea de eo narrant vetustissimi & gravissimi Auctores, *Iustinus*, *Tertullianus*, *Arnobius*, *Eusebius*, *Epiphannius*, *Augustinus*? quapropter illud semper teneamus & meminerimus, nos in lectione Historiarum, esse debere quales ab *Aristotele* esse dicuntur, qui neque pueri neque senes sunt: qui inquam, ad credendum neque sunt nimium faciles, neque difficiles nimium. ὅτε (inquit) πᾶσι πιστεύοντες, ὅτε πᾶσιν ἀπιστοῦντες. Scitum profecto est illud Hesiodi. πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας, *Credulitas pariter ac diffidentia perdiderunt homines*. Verum rectè quoque aliquis vicissim dixerit, modò πίστεις, modò ἀπιστίας esse utiles

Lib. 1. oper. & D. ver. 370.

at-

atq; salutares. Nam non omne verisimile statim verum; uti neq; quod primum incredibile videtur continuò falsum. Crebrò faciem mendacii veritas retinet: & mendacium specie veritatis obcluditur; uti alicubi *Seneca*. Quocirca (ut pergamus) quum Auctores non occurrant qui testes oculati rerum earum quas memoriæ mandant aliquando fuerint; proximum est ut eos qui quod ab aliis acceperunt, bona fide narrant, audiamus: præsertim si & ætas ipsa & antiquitas, & virtus fidem atque auctoritatem concilient. Inter hos enim, antiquissimos illos, atq; (ut ita dicam) Classicos Auctores recentioribus anteponere nos decet. quod *Aristoteles*, de testibus, id quidem hic locum habere meretur; πιστότατοι οἱ παλαιοὶ, ἀδιάφθοροι γὰρ. Quin & ita fieri solet, ut quo posterior recentiorq; sit rei antiquæ narratio, tanto mendosior corruptiorq; evadat. Namque ut vinum, quo magis transfunditur, evanescit magis, tandemq; fit vappa: & quemadmodum fama ipsa, quo longius progreditur, longius recedit à verò, plusq; colligit vanitatis; sic & persæpe Historia, quæ à pluribus repetita variè jactatur, & aliis atq; aliis verbis recitata spargitur;

Rhet. l. 1.

tandem contaminatur & in fabulam degenerat. Hæc quidem longiùs quam in animo erat produximus, ſed Lectores cordati & veritatis amatores, huic prolixitati veniam faciliùs concedent, ſi meminerint, omnia eo ſpectare, ut ſumma demum cautela in *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* voluminibus pervolvendis adhibeatur. jam igitur ad Auctorum Catalogum & ſeriem, quos, poſt *Novi Teſtamenti* libros viri doctiſſimi præſcribunt legendos, deſcendam, & qua par eſt brevitate percurram.

SECT. 34.

Tertio demum ſeculo, florente Eccleſia floreſcere cœpit Hiſtoria. Euſebius Pamphili inter Eccleſiæ Hiſtoricos princeps. In libris de vita Conſtantini Xenophontis æmulus. Multa ab eo ſcripta periêre. Eius auctoritas vindicatur. Quouſq; Hiſtoria Euſebii procedat. De Ruffino Scaligeri iudicium. Tripartita Hiſtoria. Panegyrici Euſebiani lectio cõmẽdatur.

QVandoquidem igitur Scriptores illi qui cum *Apoſtolis* vixiſſe feruntur, pro

pro ſuppoſititiis (uti ſupra dictum eſt) rejiciantur: quique eos immediatè ſecuti ſunt, per duo prima ſæcula, aut vaſta illa rei literariæ clade abſorpti, non extant, aut de Hiſtoria Eccleſiaſtica, (opinione doctiſſimi Caſauboni) *magis videantur cœpiſſe cogitare, quam ad eam illuſtrandam ſeriò ſe compoſuiſſe.* Oculos in tertium ſeculum conjiciamus quod cùm duobus ſequentibus, *iure meritò* (inquit ille) ἀκμὴν ἢ ἐκκλησίας, flos ipſe Eccleſiæ, & ætas illius aurea, nuncupari poteſt. Eo tempore ſicuti Theologica ſtudia, ubiq; florebant, ita Hiſtoria quoq; Eccleſiaſtica, hactenus tantum non ignorata, cœpit efflorescere. In hoc ſtadio decurrere, princeps (quod quidem novimus) aggreſſus eſt ὁ τῆ παμφίλε, *Euſebius Pamphili* (quemadmodum propter amicitiam cum *Pamphilo Martyre*, teſte *Hieronymo* vocabatur) *Cæſareæ Paleſtinæ* (imperante *Conſtantino*) Epiſcopus, (quemq; πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα *Cedrenus* meritiſsimo indigitat) ſui ſeculi ſine controverſia, vir eruditiſſimus fuiſſe perhibetur. Is (inquam) uti ipſe in proœmio libri primi affirmat, princeps animum ad *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam univerſalem ſcribendam appulit, manum operi

Prolegom. ad exercit.

L. de Illuſt. viris.

operi admovet, & à *Nativitate Domini* auſpicatus, perq; tyrannorum tempora accuratè progreſſus, rerum in *Eccleſia* geſtarum ſeriem, *Apoſtolorum* & aliorum illuſtrium in *Eccleſia Doctorum* ſucceſſiones, doctrinam Evangelicam, Martyria, perſecutiones, quas tyranni quidam adverſus *Eccleſiam* moverunt, Hæreticorum etiam perverſa dogmata, ad ſua uſq; tempora, decem libris ſingulari diligentia pertexuit. De vita etiam *Conſtantini Magni*, quatuor libris qui hodieque extant, ac pro genuinis à *Photio* agnoſcuntur, ſcripſit. Verum *Xenophontis* (qui *Cyri παιδείαν καὶ ἐγκώμιον* verius quam *Hiſtoriam* deſcripſit, ut boni *Principis* imaginem contemplandam proponeret) exemplum ſecutus, non tam Hiſtoriam quã panegyricum de laudibus *Conſtantini*, & præclaris ejuſdem facinoribus concinnavit. Vnde *ἐγκωμιαστικὸν πλεῖον* à Photio illud opus nuncupatur. Certè principis optimi, vivum paradigma inibi ſubjecit oculis, quod cum fructu Reges etiam & principes potentiſſimi contemplari poſſint. Vti *Grynæus* rectè obſervat. *Martyrum* quoque Hiſtorias ex archivis *Eccleſiarum*, Notariorumque ſcriniis, tabuliſque

V. Ciceſſr. præfat. ad App. n. 35.

In præf. ad Hiſt. Eccl.

buliſque, eundem *Euſebium* contexuiſſe animadvertit Reverendiſſ. *Ciceſtrenſis Epiſcop. Nec erant illa* (inquit) *brevicula quædam, recitandis nominibus deſtinata; quale nunc eſt Romanum quod proſtat publicè Martyrologium, Bedæ, Vſuardi, aut ſi qua ſunt iſtiuſmodi aliorum; vel qualia Græcorum Menologia; ſed erant hiſtoricæ narrationes, rerum geſtarum; Commentarii ſcripti κατὰ πάτος*: quod quidem probat eruditiſſimus præſul, ex ipſo *Euſebio*. Vbi de *Apollonio* agens, ait ipſe; *Iſtius coram judice verba, & reſponſa quæ dabat, ad Perennii interrogata, orationem quoq; apologeticam, apud Senatum habitam, ſi cui libitum fuerit accuratè cognoſcere, legat ille librum à nobis compoſitum de veterum Sanctorum Martyrum rebus geſtis.* Iſte autem liber, necnon alia plura *Euſebii* opera (de quibus à *Divo Hieronymo* inter Scriptores Eccleſiaſticos facta eſt mentio) periêre, neq; ad manus recentiorum ſæculorum pervenerunt. Sed auctoritati *Euſebianæ* multi detrahunt, Hiſtoriamq; Eccleſiaſticam à *Gelaſio papa* in *Concilio* rejectam aſunt, atque *Apocryphan* pronunciatam. Verum ad *Euſebii* auctoritatem aſſerendam, ſufficiet

Præfat. ad App. n. 14. & 18.

Lib. 5. c. 19.

Voſſ. l. 2. de Script. Gr. c. 17.

et nobis, quod ipse *Gelasius*, in principio ejusdem censuræ *Chronicon Eusebii Cæsareensis*, atque ejusdem *Historiæ Ecclesiasticæ* libros propter rerum singularem notitiam, usquequaque non renuendos dixerit: quod idem, testatur *Volaterranus*. In jure Pontificio *Eusebii* tantum Chronica simul & Historia recipiuntur. Sin minus, accedat *Melchioris Cani* confirmatio. In *Historia Ecclesiastica Eusebii, satis Gelasius ostendit, cætera sibi ac Concilio placuisse, dum quædam displicuisse commonuit. Itaq; si fabulam Abagari, laudesq; Origenis ab Eusebio demeres, digna ejus Historia esset, cui fides omnino haberetur.* Mihi quidem hac ex parte judicium doctissimi *Sculteti* valdè arridet, quod hisce verbis explicavit. *Qui Ecclesiæ Historiam continent libri, luculenter demonstrant Historiam veteris Ecclesiæ illam demum esse veram, quæ ex germanis patrum Orthodoxorum libris est petita: quam enim diu Justinum, Irenæum, Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Clementem Alexandrinum, aliosq; probatæ fidei patres in Historia sua sequitur Eusebius, Historicum agit fide dignum: sed simul atq; ad traditiones, & non ad scripta sed audita provocat, fabulosa*

Lib. 5.

Lib. 11. p. 543.

Medullæ tom. 3. p. 6.

fulosa multa miscet. Ita Scultetus. Reverà *Pontificii* scriptus *Eusebium* acerbius perstringunt, & in eum acriter incurrunt; maximè *Cardinalis Baronius* (uti notat idem *Scultetus*) suum in *Eusebium* prodit odium, non aliunde natum, quam quod *Historicus qui laudes & donationes Constantini Ecclesiasticas fusè persecutus, donationis Romanæ non modò mentionem facit nullam, sed eam etiam fictam esse innuit, dum Constantinum non à Papa Romano Romæ, sed Nicomedia baptizatum esse scribit*. Ast Arriana Hæresi cum laboraſſe aiunt, & Arrianorum partibus semper faviſſe; ideoq; ſubleſtæ fidei nonnunquam accuſatur. Revera, ante Synodum Nicænam ea labe infectum fuiſſe nimis liquido liquet: ſanctorum verò deinde patrum auctoritatem libenter ſecutum, ſanctiſſimè atque piè in orthodoxia vixiſſe nonnulli ſcribunt. Immo fertur apud Græcos (teſtante *Georgio Trapezuntio*) ab eo, juſſu patrum, ſacroſanctæ illius Synodi ſymbolum ſcriptum fuiſſe: quod ita compoſuit, ut ad dejiciendam abſque controverſia pernicioſam hæreticorum opinionem, filium Dei genitum non factum, cõſubſtantialemq; patri conſcripſerit, ac

Ib. p. 2.

Præf. ad Nicolaum. V.

Hiſt. Eccl. Socr. l. 1. c. 5.

Caſſiod. hiſt. Trip. l. 2. c. 11.

patribus

patribus tradiderit. Certè quæ in eo conventu acta essent, fidelissimè ac planissimè per literas, quæ etiam nunc extant, omnia suis civibus indicavit. Vti scribit *Donatus Veronensis*. Sed ut procedamus, *Eusebii* Historia nos ad Annum *Christi*, 325. deducet: indè *Rufinus Aquileiensis* Presbyter, *Divi Hieronymi* æmulus, *Eusebii* Historiam è *Græco* in *Latinum* sermonem transferens, duos de proprio addidit libros; Historiamq; ad *Theodosii* Imperatoris mortem usque, & annum *Christi* 400. propagavit. Verum & in transferendo, nimia usus est libertate, & in opere proprio, *Eusebium* plurimum exscripsit: unde *futilissimum Auctorem* eum vocat *Iosephus Scaliger*, in *Appendice* operis incomparabilis de *Emendatione Temporum*: nec erit fortasse piaculum, si noster historiarum studiosus insuper eum habendo prætereat: nam eorundem temporum Historiam, uberius multo & accuratius, *Socrates*, *Theodoretus*, & *Sozomenus* composuerunt. Hosce Tres *Epiphanius Scholasticus*, latine transtulit, *Magno Aurelio Cassiodoro* id postulante, qui ex tribus istis unum corpus confecit ediditq; unde tripartitam Historiam appellatam

Præf. ad Paul 3.

Voss. lib. 2. de hist. lat. cap. 11.

Cassiod. de Divin. lect. c. 17.

ex

ex ipso constat. Hîc verò *David Chytræus* vir clarissimus & de utraq; Historia optimè meritus, studiosos monet hortaturq; ut non modo fragmenta illa à *Cassiodoro* consuta, sed scriptores integros, qui *Græcè* & *Latinè* impressi extant, diligenter legant. Et *Eusebii* panegyricum de vita *Constantini* præmittant, *ex quibus & triginta annorum* (inquit) *Historiam integram, & edicta præcipuè, ac leges Constantini de religione Christiana, libris* 2°. 3°. & 4°. *expositas, diligenter considerent, fontemq; ipsum ex quo plurima Socrates, Theodoretus, & Sozomenus, initio suarum Historiarum hauserunt, cognoscant.*

Sect. 35.

Socrates quo tempore vixerit, unde & quousq; historiã perduxerit. Item Theodoretus *quid quoq; libro complexus sit.* Photii *de eo censura.* Sozomenus Salaminius, *novem libris historiam continuat ad An. Chr.* 423. *D.* Gregorii *locus adversus* Sozomenum *expenditur. Eiq; respondetur.* Sozomeni *Candor, de eo Evagrii testimonium. Tripartitam Historiam sequitur Evagri-*

us.

us eamq; continuat, ad anno 597. *Theophilactus Simocattus inde ad Ann.* 601.

SVb *Arcadii* filio, juniore *Theodosio* floruit *Socrates*, natione *Bizantinus* a fine *Eusebii* & victoria *Constantini* adversus *Maxentium* A. *Chr.* 313, vel potius ab ipso anno quo Imperator in *Britannia* palam declaratus est, videlicet An. Chr. 309. *Historiam* exorsus, eam usq; ad decimum septimum prædicti *Theodosii* Iunioris consulatum perduxit. h. e. ad A. Ch. 441. Libros septem scripsit, stylo non admodum splendido; quorum primus *Constantini Cæsaris* tempora continet. Secundus *Constantii*. Tertius, *Iuliani* & *Iovians*. Quartus *Valentiniani* & *Valentis*. Quintus *Gratiani* & *Theodosii* primi. Sextus *Arcadii* tempora. Septimus *Theodosii* Iunioris annos 32. complectitur. Tota *Historia* annorum 140. spatium continet. Sicuti ipse capite ultimo lib. 7. verbis expressis nos docet, ita enim loquitur: *Hic septimus liber spatium triginta duorum annorum continet, tota autem Historia, in septem libros partita, annos* 140. *complectitur, qua orditur*

ditur a primo anno, ducentesimæ septuagesimæ primæ olympiadis, in qua Cõstantinus Imperator declaratus fuit: desinitq; secundo anno trecentesimæ quintæ Olympiadis, ad XVII. consulatum Imperatoris Theodosii. Novati partibus eum faviſſe pluribus è locis manifeſtum eſt. Nam (quod obſervavit doctiſſimus *Iacob. Billius*) nihil libentius fecit, quam ut non modo oblata, ſed etiam interdum quæſita occaſione in *Novatianorum* laudem multa commemoret. Et ſi quis pio Zelo incenſus *Novatianos* acrius inſectetur, hujus nomen exiſtimationemq; perſtringere ac labefactare ſtuduit. Sed ita obliquè, ut minus perſpicaci Lectori non tam doloris ſuo atq; iræ obſequi, quam veritatis rationem habere videatur: hæc (inquam) *Iacobi Billii*, viri admodum docti cenſura eſt, de *Socrate*, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptore quam ideo adponendam duxi, ut majorem inter legendum cautelam φιλοίσως noſter adhiberet. *Obſervat. Sacrar. l. 1. c. 26.*

Theodoretus eiſdem temporibus vixit, *Cyri Meſopotamiæ vel Syriæ Vrbis* Epiſcopus. Hiſtoriam *Eccleſiaſticam* ſcripſit, à fine *Euſebii*, & ab hæreſi *Arriana* exorſus ad tempora *Theodoſii* Iunioris quo-

què eam deducit. Secundæ *synodi Generalis* gesta, fusiùs aliquanto narrat quam alii Historici; qui extant, sunt libri quinq;. Eorum primo *Historiam Ecclesiæ* sub *Constantino Magno* repetit. Secundo tempora *Constantii* exponit. Tertio quid in *Ecclesia* gestum sit, imperante *Iuliano Apostata*, narrat. Quartum librum *Ioviano*, *Valentiniano*, & *Valenti* tribuit. Quintum *Gratiano*, *Theodosio Magno* & *Arcadio* assignat: *Theodosii* quoq; *Iunioris* initia eodem libro attingit. De stylo *Theodoreti*, hæc est censura *Photii*; nimirum Historiæ eum magis convenire, quam istum, quo vel *Socrates* utitur, vel *Hermias Sozomenus*, vel etiam *Evagrius Ponticus*, atq; eadem est sententia doctissimi viri *Gerardi Iohannis Vossii*.

Tmem. 31.

lib. 2. de Hist. Gr. cap. 20.

Hermias Sozomenus Salaminius erat, & sub *Theodosio* quoq; secundo floruit; cui Historiam suam dedicavit. Eam a consulatu *Crispi* & *Constantini* auspicatus est, Anno Chr. CCCXXIII. continuatq; ad *Honorii* usq; mortem, videlicet ad An. Ch. 423, quod temporis intervallum, libris novem complexus est; quorum duo primores, *Constantini M.* tempora repetunt. Tertius & Quartus

res sub tribus *Constantini* filiis gestas continent. Quintus & Sextus *Iuliani*, *Valentini* & *Valentis* tempora comprehendunt. Septimus *Gratiani* & *Theodosii* primi. Octavus *Arcadii*. Nonus *Theodosii* secundi, usq; ad mortem *Honorii* tempora procurrit. Sed ipsam *Sozomeni* Historiam *sedes Apostolica* suscipere recusat (Magni *Gregorii* verba sunt) quia multa mentitur, & *Theodorum Mopsuestia* nimium laudat, atq; usq; ad diem obitus sui, magnum doctorem Ecclesiæ fuisse perhibet: de hoc loco quidem me monuit nuperrimè, vir ab eruditione multifaria, ac singulari tum pietate tum prudentia Clarus *Georg. Hackwillus* S. Theologiæ Professor. Verum à *Melchiore Cano* jamdudum responsum; nihil tale apud *Sozomenum* reperiri de *Theodoro Mopsuestia*. Et *Gregorium* memoria lapsum, dum pro *Theodoreto* *Sozomenum* scriberet; nam *Theodoreti* verba sunt illa, quæ *Gregorius* retulit, *Cardinalis Baronius* etiam responsum suppeditat, dicendo, nimirum, ab *Ecclesia R. Sozomenum Theodorum Mopsuestia laudatorem non recipi: in reliquis quæ vera dixit, quomodo potuit ab Ecclesia non recipi?* præterea

Lib. 6. ep. 31.

Lib. 11. p. 544. ed.

Lib. 5. c. 27. & c. 40.

Tom. 4. ad An. 439.

à Gelasio papa (cui nemo ob auctoritatem atq; doctrinam refragari potest juxta ipsum *Cardinalem*) constat, *Sozomenum* non rejici, sed majoris fidei haberi quam *Eusebium Cæsariensem*; ejusq. Historiam majoris æstimationis apud *Photium* quam *Socratis* fuisse. Deniq; respondet *Canus*; *in concilio Florentino, cui interfuit Imperator Palæologus, testimonium Sozomeni, non solum usurpatum sed etiam probatum*. Vtcunq; nobis de eo candidè liceat sentire, tum propter candorem & veritatis amorem quem præ se fert Ipse, primo capite; & porro spondet: nimirum, ubi orthodoxorum hominum contentiones, jurgia, perfidiam multorum, & alios defædos nævos narraturus, ἐθελοκάκου προαιρέσεως opinionem deprecatur, uti doctissimus etiam observat *Casaubonus*: non enim illa se scribere dicit, quod voluptatem ex talibus caperet; sed volentem nolentem, quoniam infecta reddere quæ facta essent non posset; quæ gesta autem essent silere, hoc vero esset veritatem prodere, & Historiæ legitimæ jura corrumpere, μάλιστα (inquit) τῆς ἀληθείας ἐπιμελεῖσθαι χρεὼν, διὰ τὸ τῆς ἱστορίας ἀκίβδηλον. Et iterum, πάντα, δεύτερα ποιεῖσθαι

Lib. 1. hist. Eccl. c. 1.

In præfat ad polyb.

a *In historiam nihil ponendum quod non sit maxime sincerum.*

τῆς

τῆς ἀληθείας τὸ συγγραφέα προσήκει: tum propter *Evagrii* judicium, de eo cum aliis, hisce verbis. *Eusebius Sozomenus, Theodoritus* & *Socrates, de clementissimi nostri servatoris in mundum adventu, de ejus in Cælos adscensione, de rebus gestis Apostolorum, de certaminibus à sanctis Martyribus confectis, & si quid aliud factum sit, dignum commemoratione vel secus, ad aliquam partem regni Theodosii literis accuratissimè prodiderunt*: hoc inquam Evagrii Scholastici judicium, *insignis eorum temporum Historici, & ex Græcis, primi eorum qui leguntur, orthodoxi; si Baronium* aut saltem ejus Epitomasten audiamus.

b *Veritatem omnib. rebus anteponere scriptorem decet.*

Spondan. ad An. 565. Casaubonus tamen, eum dicit a fabulosis narrationibus non nimis alienum. Exercit. 13. An. 31 n. 58. Vide ipsũ Evag. l. 1. cap. 1.

Atq; hic ipse *Evagrius Tripartitæ Historiæ* Scriptores excipit, suamquè Historiam inchoat ubi *Socrates* & *Theodoretus* desierunt, a *Synodo* nimirùm *Ephesinâ*, auctoritate & mandato *Theodosii Iunioris* coactâ, circa An. Chr. 431. qua *Synodo* damnatus est *Nestorius*. Eam autem continuat usq; ad annum duodecimum Imperatoris *Mauritii*; *Christi* vero annum 597. Sub eo autem Imperatore ejusq; decessore *Tiberio* Secundo, maximè floruit. Historia verò

Evagrii sex libris constat, quorum primo *Theodosii Iunioris* tempora complexus est. Secundo *Martiani* & *Leonis* quem *Thracem* cognomento indigetarunt Tertio *Zenonis* & *Anastasii*. Quarto *Iustini* & *Iustiniani*. Quinto *Iustini* posterioris & *Tyberii* Secundi. Sexto deniq; pergit ad annum usq; duodecimum regni Imperatoris *Mauritii*, qui *Tyberii* II. gener fuit, & a nonnullis *Cappadox* cognomento vocatur: is autem fuit annus à Christo nato 597. In eadem tempora, de quibus scripsit *Evagrius*, cõcurrunt etiam Historiæ Procopii, Agathiæ, & Iornandis, de Rebus Geticis, item Historia Miscella Diaconi, à libro 12° ad librum 18. deniq; Caroli Sigonii de Occidentis Imperio Historiæ pars magna, quod ideo monendum putavi, ut sciat Lector, undè auctiorem, & locupletiorem, eorum temporum Historiam, reddere possit.

Heraclii tempore circa Annum Christi, 612; claruit *Theophilactus Simocatus*, inter recentiores *Græcos* Scriptor eximius: is Octo libros, de rebus à *Mauritio* gestis exaravit; quos (*Evagrio* expedito) adhibeat Lector, neq; eum suæ o-

Voss. l. 2. de Scr. Gr. c. 23.

pelle,

pellæ, legendo insumptæ, pænitebit: quippe ad annum à Christo nato 601, Et ad ipsius *Mauritii* cædem Historiam perducit: idq; non perfunctoriè, sed accuratissimè & elaboratissimè, ex quo tanquam flumine, alii suos rivos deduxerunt uti *Pontanus Iesuita*. Ingeniũ ejus mite, inprimis, & φιλόκαλον, ut etiam doctrinam non vulgarem scripta ipsa testantur ac produnt. *In ep. ad Lect.*

Et nunc si placeat (Auditores) paululũ respiciamus, lustremusq; itineris affectati quantũ confecerimus, nec non consideremus quousq; & quibus mediis progressi simus, & ad finem sexti à *Christo* seculi pervenerimus. Trecentos & aliquot supra annos, Historia suâ complexus est *Eusebius*. *Socrates*, *Theodoretus*, & *Sozomenus* centum ferè & quadraginta plures addiderunt: deinde ulterius producitur *Historia* ab *Evagrio* per annos quasi centum & quadraginta: *Simocattus* deniq; reliquos persequitur ad annum (uti dixi) Sexcentesimum primum: quo anno *Mauritius*, cum uxore liberisq; suis omnibus, interfectus est à *Phoca* qui ei in Imperio successit.

SECT. 36.

Seculo ſeptimo, & duobus vel tribus id ſequentibus, qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint rariſſimi. Sanctorum Legenda. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portentiloquiorum & ignorantiæ tempora.

AD Septimum à Chriſti nativitate ſeculum, Auctores ſupra recenſiti nos perduxerunt: quod quidem unà cum duobus vel etiam tribus ſequentibus, ſi quis diligenter perſcrutetur, haud unum credo reperiet Auctorem, qui *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam, pro rei dignitate tractaverit. *Sanctorum* quorundam vitas & Legendas, *Martyrum* actus & paſſiones, erant qui iis temporibus literis conſignarunt. Sed fabulis plerunq; ſcatent, & incredibiles miraculorum ſeries, credulis ac ſuperſtitioſis hominibus obtruſerunt. Et quemadmodum ipſe *Bellarminus* de *Simeone Metaphraſte* (qui circa An, 859. floruit) multa ex propriis addunt ingeniis, *non ut res geſtæ fuerunt, ſed ut geri potuerunt*. Per *Damaſceni* ætatem

Lib. de Scrip. Eccl. 850.

tem, & *Germani Constantinopolitani*, apud *Græcos* (inquit Rever. Antistes) *per tempora Gregorii Dialogistæ, & alterius Gregorii Turonensis: per nostratis Bedæ Venerabilis sæculum, in Ecclesiam inundabat miraculorum & mirabiliorum Oceanus: per omnes omnino angiportus, nosocomia, cœmitera, Xenodochia: per templorum tholos, cryptas, sphæristeria edebantur.* Idem ferè Clarissimus Casaubonus: in historicis, inquit, *monumentis eorũ temporũ miracula ut plurimũ utramq; paginam conficiebant, vel à Sanctis, vel ab imaginibus, vel à reliquiis edita &c.* Vnde & merito dubitare se aiebat vir doctissimus, deberetne illa sæcula τῶν περὶ τερατολογίας, an ἀγνοίας; tempora portentiloquiorum, an ignorantiæ nominare. Neq; sanè à vero quidquam aberrare (meo iudicio) videbitur, quisquis de illis temporibus utrumq; affirmauerit: præsertim si *Imperium Occidentale*, & sub eo *Ecclesiam Latinam*, ejusq; Scriptores respiciat. Nam post horrendas illas barbatarum gentium excursiones, ruente Imperio *Romano*, politioris literaturæ omnis cognitio ruebat; stupenda planè barbaries et ignorantia sese infudit, ingeniorum & literarum cultus

Ciceſter. in præf. ad Apn. 26. & 27.

In proleg. ad Exercit.

tus quasi peste contactus emarcuit, artes deniq; neglectæ spretæq; jacuerunt; in tantum, ut *quod spectat eruditionem* (doctissimi Cicestrensis verba agnoscite) *post Isidorum Hispalensem* (*is ad annum Domini 636. aut circiter è vita excedebat*) *ad Bedam Nostratem Venerabilem* (*is in vivis erat ad An. 731*) *qui vel mediocriter in literis versati fuerint politioribus, vix erant numero totidem, quot Thebarum porta, vel divitis ostia Nili.* Imo addo, nec multò plures per alios ferè ducentos annos proximè sequentes, inter *Latinos* reperiri possunt. At *Gracia* fortassis (inquies) nobis adhuc aliquos suppeditabit. Eos itaq; videamus, atq; ita tandem procedamus.

In præf. ad App. n. 38.

SECT. 37.

Nicephorus Constantinopolitanus, Simocattum sequi potest. Nicephorus Callistus erroribus plenus. Georgius Cedrenus. De eo Scaligeri & Vossii censura.

POst *Simocattum* igitur accedat *Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus*, qui tempore *Copronymi* circa Ann. 750

750. floruit; & Historiam συντομον scripsit, Breviarium scilicet de rebus gestis, à *Mauritii* cæde, (in quâ desiisse *Simocattum* diximus) ad annum *Christi* 769. Eũ Auctorem primus publicavit V.Cl. *Dionysius Petavius*, suamq; tralationem addidit. Est quidem alius *Nicephorus* cognomento *Callistus*, ætate *Constantinopolitano* longè inferior; siquidem mille trecentos annòs post *Christum* natus est; floruitque sub *Andronico Majore*, ejusque nepote *Andronico Minore*. Is ab origine religionis *Christiana* Historiam orditur, eamq; ad *Phocæ* qui *Mauritio* successit interitum continuavit. Nempe ad An. 625. sed errores *Græcorum* proprii (*Bellarmini* verba sunt) in hoc Auctore inveniuntur, etiam in rebus historicis. Eumq; Reverendissimus *Cicestrensis*, inter illos Auctores numerat, qui per *anilem quandam superstitionem, ad prodigiosas interdum & putidas fabellas, credendas, edendas, obtrudendas projectissimi erant*. *Callisto* paullò antiquior erat *Georgius Cedrenus* Monachus; scripsit is compendium Historiarum, ab initio mundi usque ad *Isacium Comnenum*, Ann. videlicet à *Christo* nato 1057. quo tempore etiam floruisse videtur. Verum

Vos. l. 2 de Scr. Gr. c. 24.

De Scrip. Eccl. An. 1305.

Præf. ad App. n. 38.

rum & iste scriptor notæ non usquequaq; optimæ perhibetur. Quid de eo censuit Magnus *Scaliger*, ex hisce verbis ejus liquet. Totum *Cedreni opus, est stabulum quisquiliarum, & cento ex multis pannis, sordidis, purpureis, malis, bonis, integris, laceris consutus*. Mitius aliquanto doctissimi *Vossii* de eo judicium, aut certè verbis mitioribus expressum. Sic enim ille: *In rebus Byzantinis Zonara paulò diligentior est: in iis autem quæ Cæsares Constantinopolitanos præcedunt, cedit Zonaræ, à quo & stylo vincitur, uti etiam à Nicetâ, & Gregorâ & aliis. Interim in Centone hoc, ac penè dixerim quisquiliis istis, aliquos purpuræ pannos reperire est.* Ita *Vossius*. Denique *Georgium Syncellum*, & *Theophanem* qui *Syncellum* continuavit, à *Cedreno* ad verbum exscriptum affirmat uterque *Scaliger* & *Vossius*. Postremò, Historiam *Cedreni*, à morte *Nicephori* Imperatoris, cognomento *Botoniatæ*, usq; ad imperium *Isaaci Comneni*, sub nomine cujusdam *Iohannis Curopalatæ* (paucis exceptis) totam legi monuit *Gesnerus*, quod à doctissimo *Casaubono* confirmatur. Ita, ut alter eorum plagii reus sit, necesse est.

Not. ad Strab. l. 17. p. 267.

SECT.

SECT. 38.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur. Historiam ad Ann. 1118. Annæ Comnenæ Alexiadæ. Egregia illius Heroinæ laudes.

QVinquaginta & amplius annis post *Cedrenum* floruit *Iohannes Zonaras*, nimirum circa annum, 1120. Is (uti civiles inter Historicos jam notatum est) universalem scripsit Historiam, quam in tres tomos partivit: quorum hoc in loco tertium præsertim Lectori nostro commendare placet. Siquidem eo Tomo, quæ in *Oriente* à *Constantino* magno, ejusq; in regno successoribus, usq; ad sua tempora gesta fuerint, exactius describere laboravit, utpote paucis aliis tentata. Singulis Tomis rerum aliis indictarum, sæpè fit mentio (inquit vir quidam doctus) tertia vero Historiæ suæ parte, ea pleraquè tradit de rebus *Byzantinis*, quæ præter ipsum nemo alius, & sine quibus, nos bonam partèm eorum, quæ à posterioribus Imperatoribus *Orientis* gesta sunt ignoraremus. Ecclesiæ quidem solius

Constan-

Constantinopolitana, & controversiarum Religionis, in *Orientalibus* Ecclesiis motarum Historiam intexit, & ad sui ævi
Ann. D. 1118. Imperatoris, *Alexii Comneni* obitum, eam continuavit. Sed illud maximè observandum, quod (opinione doctissimi
Lib. 2. de H. Gr. c. 27. *Vossii*) in sui temporis rebus, pleraquè perfunctoriè dixerit: & admodum paucis *Alexii Comneni* vitâ perstrinxerit. Hunc tamen defectum supplevit *Alexii* ipsius Imperatoris filia, *Anna Comnena* dicta, quæ de rebus gestis sui patris, libros ali-
pag. 15. quam multos scripsit, & *Alexiada* nuncupavit. Ejus eruditionem valdè prædicat ipse *Zonaras*, tomo tertio propè finem; ubi de *Bryennii Cæsaris* (ejus mariti) potentia juxta & eruditione talibus loquitur verbis. *Erat autem & ipse studiis doctrinarum deditus, & uxor ejus in eisdem operam nihilo minorem, ac potius majorem ponebat, exquisitè Atticissans, ingenioq; prædita acutissimo, ad abstrusissimas quasq; contemplationes.* Neque hìc sistit Historicus, sed pergit & ostendit, quomodo ad tantam eruditionis excellentiam adspiraverit. *Eam facultatem partim naturæ bonitate, partim industria, consecuta est: affixa etiam erat libris, &*

eruditorum

eruditorum consuetudine haud obiter utebatur. Verum hæc ipsa præmobilis fœmina ad miraculum docta, in hac sua Historia, ne amori erga suum parentem nimium aliquando indulserit, nonnulli haud leviter suspicantur.

Sect. 39.

Nicetas Acominatus Zonaræ immediate sequitur. Nicetam Gregoras. In hoc censu quare ponantur. Lipsii de eorum Vtroq; judicium. Gregoræ fides in dubium vocatur. Iohannes Cantacuzenus hoc loco à doctissimo Vossio lectoribus commendatur. Superioribus subsequuntur Laonicus Calcochondylas.

Zonaram Nicetas Acominatus sive *Choniates* ordine sequitur, eique suam immediatè subjicit Historiam. Namque ubi desinit *Zonaras*, ibi incipit *Nicetas*, & octoginta quinque annorum res gestas fusius ac liberiore nonnihil orationis ductu prosequitur, usque ad urbem Constantini captam à *Baldvino Flandro*, & annum 1203. ex Chonis Phrygiæ oppido oriundus erat, atque indè cognominatus

nominatus. Georgii Logothetæ Chronicon hîc locum habere potest. Captæ Constantinopoleos Historiam complectitur, annorum fere sexaginta nempe à *Balduino Flandro* ad *Balduinum* ultimum Imperat. Vtriquè isti Auctores proximè nominati, *Zonaras* & *Choniates*, maximos in imperio *Constantinopolitano* honores gessere: quo magis idoneos ad Historias scribendas putemus. Prior ille Magnus *Drungarius*, & * *proto-Secretarius* fuit: hic autem posterior *Logotheta* † Magnus, (præter alia) & *Sacri Cubiculi* præfectus. *Nicetam* similiter excipit *Nicephorus Gregoras*, qui centum quadraginta quinquè annorum consequentium Historiam literis consignavit, nempe a *Theodoro Lascare* priore, usq; ad suam ætatem, sive ad obitum *Andronici Palæologi* posterioris, qui incidit in An. Christi, 1341. fatendum quidem est, duos hosce postremos non tam *Ecclesiæ* quam *Imperii Græcanici* rebus describendis operam impendisse: quum tamen Ecclesiastica quædam nonnunquam interponant, ac carptim pro occasione libent, nec non inter *Scriptores Ecclesiasticos* numerentur, quumquè Zonaræ suam attexat

* *Iuxta nō nullos Vigilum præfectus, iuxta alios millenariæ cohorti præfectus.*

† *Summus Cancellarius, ita Salmasius.*

texat narrationem *Choniates*, & ea quæ *Choniates* reliquerat *Nicephorus* impleat, quasi ex proposito Historiæ corpus quoddam absolvere conarentur, eos prætermittere non potui, & præsertim quòd inter recentiores Græcos melioris notæ Auctores habeantur: quæ postrema ratio, ut Historiarum amatoribus magis elucescat, & ad horum quoq; Auctorum lectionem eos facilius inducat, *Justi Lipsii* de iis judicium huc adpingere lubet. *Nicetas* (inquit ille) *parum adhuc vulgo notus fateor, sed dignissimus notitia: purum rectumq; ingenium, si aliud illo ævo. Stylus ejus operosus, poetas & Homerum sæpè resipiens; at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis est, & fida: crebra apud eum & oportuna monita: judicia non libera solum, sed sæva, ad summam legite vos politici, gratiam mihi aliquis pro indicio habebit: certè debebit.* Tantum de *Choniate*. De *Gregorâ* sic pronunciat. *Nicephorus Gregoras Nicetæ Historiam, & filum narrationis excepit; at non laudem. Scripsit enim ab urbe captâ res ad Andronici Palæologi posterioris mortem; sed nequaquam pari castigatione*

Bellar. de script. Eccl.

In not. ad 1. pol. cap. 9.

aut industria, & vitia plura traxit sui avi. Superfluit aut evagatur, & res orationesq; proprias miscet, indecorè, imò inepte. Iudicia tamen ejus crebra, & plerunq; recta: causæ eventuum curiosè positæ; pietas inculcata, & multa oportunè ad primam illam causam relegata, id est ad Deum. Sanè providentiam & fatum non alius Scriptor asseruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo quod pleraq; ejus Historia, ab avo nostro non dissidet, imo lites dissensusq; in sacris reperies haud dissimiles hodiernis: ita *Justus Lipsius*. Cæterum de fide, hujus etiam *Nicephori*, à viris in Historia doctissimis non nihil dubitatur; *in rebus* præsertim *Andronici Palæologi*, illius, cujus in morte eum desinere supra diximus: ibi igitur si placeat Historiarum studioso, legendus insuper erit *Iohannes Cantacuzenus*, qui ex *Imperatore Monachus* factus, luculentam condidit Historiam, sub nomine *Christoduli*, de Imperio *Andronici* illius Iunioris & suo. Hunc multis nominibus Historiarum studiosis, commendat doctissimus *Vossius*, utpote *cujus Historia eo major is fieri debeat, quia scripta est ab illo, non qui umbraticam semper vitam egisset*

Voss. l. 2. de hist. Gr. c. 28.

giſſet; ſed qui primum magnus fuerit domeſticus: ac poſt obitum Andronici Iuniuris, liberorum ejus tutelam obtinuerit, & mox (ita volente Senatu, & Imperii rebus exigentibus) Imperator creatus ſit, atq; in ea dignitate prudenter ac fortiter ſe geſſerit. His illud accedit, quod non de rebus ſcripſit parum ſibi perſpectis; ſed quibus ipſe interfuit, atq; adeò præfuit. Sanè inter recentiores Græcos non eì quenquam puto præferri oportere. Ita doctiſſimus *Voſſius*. Deniq; ne ſubſiſtat noſter Hiſtoriarum ſtudioſus, aut lectionis ſuæ interrumpat curſum, donec ultimam *Orientalis* Imperii viderit, periodum, & miſeram *Eccleſiæ* inibi conditionem; *Laonicì Chalcocondylæ Atheniensis* Hiſtoriam ſuperioribus adjungat. Is enim quid porrò factum ſit, & quomodo tandem Auguſta illa urbs, non contenta in Orbe ſecundas ferre, ſed *Romæ* ipſi rerum dominæ vehementer æmula, in potentiſſimi *Turcici Tyranni*, ac fidei noſtræ, ſacroſanctæq; crucis hoſtis acerrimi, poteſtatem pervenerit haud negligenter oſtendit. Quin & ejuſdem Tyranni, gentiſq; ſuæ originem auctum, progreſſumq; luculenter deſcribit. Ab *Ottomanno* igitur *Orthogulis* filio,

qui regnare cœpit circa annum MCCC. orditur Historiam, quam decem libris exequitur, atq; iis *Ecclesiæ Imperiiq; Orientalis* res, usq; ad captam à *Mahomete Constantinopolim*, circa annum Christi, 1453. complexus est.

SECT. 40.

Blondus Forolivienſis Orientalium Scriptorum defectum in Historia Ecclesiæ ſupplere poteſt, una cum aliis. Sigebertus Gemblacenſis. De eo ſententia Card. Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad ann. 1210. Chronicon Hirſhavenſe, ad Ann. 1370 Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad ſeculum proximè elapſum. Gobelini Perſonæ Coſmodromium. Vbi & quando legendum. Ejus laus. Loco Coſmodromii legi poteſt Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa è Gobelino congeſta, & Hiſtoria à Caroli M. temporibus ad Ann. 1504. perducta. Poteſt etiam Nauclerus horum vicem ſupplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Ioh. Sleidanus Commentarios

mentarios Eccleſiaſticos ſcripſit ab An. 1517. ad Ann. 1556. quos continuavit Caſpar Lundorpius ad Ann. 1609.

VErum enim verò, Auctores quos poſtremò recenſuimus de rebus *Orientalibus* omnino ſcripſerunt, *Occidentalis Eccleſiæ* ſtatum, vix quidèm obiter attigerunt. Hunc itaque defectum Blondus Forlivienſis (qui integram & continuam rerum ſeriem poſt inclinationem Imperii factam in Decadibus ſuis complexus eſt, ab anno Chr. 407. uſque ad 1400. Quemadmodum ſupra quoque notavimus) loco multorum præſtabit, vel ſequentes Auctores facilè ſupplebunt. Nimirum, primò *Sigebertus*, *Monachus Gemblacenſis*, in *Brabantia*; ab Anno Chriſti, 381. (hoc eſt paullo ante finem *Triparitæ Hiſtoriæ*) exorſus ad annum uſque M.C.XIII. ſuum *Chronicon* perduxit. Iniquiorē quidem fuiſſe cum *Gregorio* 7°, Pontifici Maximo, affirmat *Bellarminus*; ob ſtudium videlicet, erga Imperatorem *Henricum* quartum, cujus partibus etiam fortaſſe favebat; immo mendacii eum poſtulat idem *Bellarminus*, circa ipſius *Gregorii* obitum, verum

Buchaleer. ann. 379.

De Script. Eccl. Ann. 1101.

quam verè ipſe viderit. *Sigebertum* autem continuavit *Robertus Abbàs* de Monte, uſque ad Ann. M.C C.X. Deindè *Chronicon Hirſhavenſe Trithemii*, uſque ad Annum, 1370. *Chronico* denique *Abbatis Urſpergenſis* addita paraleipomena Hiſtoriam ad noſtra ferè tempora perduxerunt. Vel ſi iſti minus placeant alios habemus nihilo ſuperioribus lectu minus dignos. In hoc cenſu primus eſt *Gobelinus* quidam *Perſona*, Auctor non contemnendus, doctorum judicio, qui Chronicon univerſale inſtituit, quod *Coſmodromium* inſcripſit: quo res Eccleſiæ juxta & Reipub. Complectitur, ab orbe Condito uſque ad Ann. Chriſti, 1418. quo tempore imperavit *Sigiſmundus Caroli* 4. filius. *Gobelinus* iſte, opus ſuum in Sex Ætates diſtinxit, per quas omnes, apparet eum pro captu ſeculi in quo vixit, non vulgari, & eruditione & diligentia atque atque ſtudio indagandarum rerum ad Hiſtoriam pertinentium fuiſſe. Iam verò, ſi quis fortè exiſtimaverit, rerum ante Chriſtum natum repetitiones, Lectori tædium allaturas cum ad hunc Auctorem acceſſerit, incipiat ab ætate ſexta quæ à Nativitate domini auſpicatur. Vel ſi id etiam

Albin. hiſt. Sax. p. 246

tiam minus gratum fuerit, post hunc, *Albertus Crantzius Metropolim* scripsit, sive Historiam *Ecclesiasticam*, de *Ecclesiis Caroli M.* ætate constitutis vel instauratis. In qua contexenda *Metropoli Gobelini Cosmodromio* plurimum est usus, integrasque ex eo paginas descripsit; quod fecerunt etiam alii post eum, testante doctissimo *Vossio*. Orditur à *Caroli magni* temporibus, ac progreditur usque ad Annum, 1504. Denique *Iohannes Nauclerus* Nobilis *Suevus* Chronicon scripsit ab initio Mundi, usque ad Annum M. D. duobus voluminibus distinctum. Primum volumen, *Generationes* (uti vocat) sexaginta tres continet, videlicet Generationes *Veteris Testamenti*. Secundum volumen cum Appendicib. *Generationes Testamenti Novi*, quinquaginta & duas complectitur. Istud autem opus priusquam ederetur, *Philippus Melanchthon* partim disponendo, partim augendo, partim etiam retexendo, id præstitit, ut lectio libri istius à plurimis expeteretur, & fructu voluptateque non careret. Potest verò Lector a Secundo volumine, vel à medijs ejusdem voluminis generationibus, Historiæ continuationem petere, si fortè

Vos. de hist. lat. l. 3. c. 9. p. 372.

Voss. l. 3. c. 10. de hist. lat. p. 581.

carum rerum, quas in aliis Auctoribus jam legerit, repetitiones vitare cupiat. Postremò, *Iohannes Sleidanus* patrum nostrorum memoriâ, Commentarios scripsit de statu *Religionis*, ab Anno MDXVII. ad Ann. MDLVI. ejus autem Historiæ continuationes adjecit *Caspar Lundorpius* tribus voluminibus usque ad Annum MDCIX.

SECT. 41.

Venerabilis Beda & Vsuardus minimè prætereundi, neq; Pontificum Romanorum Scriptores. Anastasius Biblioth. Bartolomæus Platina, eorum insignia elogia. Platinam recensuit Onuphrius, & continuavit ad An. 1566. Sigonius quoq; suis Historiis res Ecclesiæ intertexuit, & in hoc censu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.

EXtant prætereà Auctores alii non pauci, nec minoris æstimandi quam pleriq; superiorum. Inter quos primo loco *venerabilis Beda* nostras occurrit. Qui Annales scripsit à *Mundi* initio, ad Imperatorem *Leonem Iconomachum* dictum

Car. Sigon. in Iudic. de Histor.

cuius

cujus ætate floruit, Ann. 730. Cum ad sua tempora devenit, latius res explicavit, diligens & pius scriptor. Circa Ann. 812. floruit *Vsuardus, Monachus Fuldensis*, natione *Gallus*, sed *Alcuini* nostratis discipulus. Is *Caroli Magni* jussu *Martyrologium* edidit; in quo *Confessorum*, aliorumque *Sanctorum* vitas paucis inseruit: id hodieq; extat, non exiguo Historiæ *Ecclesiasticæ* bono, ut viri doctissimi verbis utar. Præ reliquis, qui de rebus *Ecclesiæ Occidentalis* scripsere, haudquaquam negligendos, immo potius cum primis legendos existimo, *Vitarum Pontificum Romanorum* Scriptores; præsertim *Anastasium Bibliothecarium*; & *Baptistam* sive *Bartolomæum Platinam*, in illo quidem (dicit nescio quis *Moguntinus* haud indoctus) habemus syncere & fideliter, exclusō omni verborum fuco, descriptas centum & novem *Romanorum Pontificum* vitas: hoc est quotquot à Beato *Petro Apostolo*, usq; ad An. Dom. ferè septuagesimum supra octingentesimum *Romanam* Cathedram obtinuerunt: videlicet à Beato *Petro* usque ad *Nicolaum* primum, qui anno 867. è vivis excessit. Scriptoris hujus egregium habemus elogium apud Magnum

Bellar. de script. Eccl. An. 812.

Tom.9 ad An.752. et 799. Magnum *Annalistam Cardinalem.* Sic enim loquitur. *Anastasius Bibliothecarius, etsi rudi stylo fidelissime tamen rerum gestarum Historiam enarravit, immo in rerum sui temporis narratione nullum fideliorem & meliorem scriptorem habemus, apud quem magis cum simplicitate veritas quam cum fuco mendacia valuerunt.* Et de eodem clarissimus Historicus (*Carolus Sigonius*: *nobis valdè charus, inquit, esse debet hic scriptor, quod ea quæ nec meliores, nec peiores habent, literarum monumentis tradiderit.*

Barptolomæus Platina (id enim prænomen ei indit *Volaterranus*; & argumentis satis liquidis probat doctissimus *Vossius*, licet à pleriſq; aliis vocetur *Baptista*) de vitis *Pontificum* usq; ad *Paulum* II. scripsit, labore quidem ingenuo, & incorrupta veritate, *Pontificii Principatus* actiones, in lucem proferens. Ita de eo *P. Iovius*. Cui etiam concinit *Volaterrani* de eodem judicium; nempe *virum fuisse gravem affirmat, & procul mendacio, eoq; admiratione digniorem quod iam provecta ætate, ac posito tyrocinio (quod totum militiæ prius tradiderat) literas didicit.* Vixit tempore *Sixti Papæ* quarti ejus nomi-

Lib. de hist. lat. p. 534.

Elog 19. vir. Illust.

Volat. l. 21 f. 246. b.

nis

nist cui & opus suum dedicavit, & à quo *Bibliothecæ Vaticanæ* præfectus erat. Huic libro notas *Onuphrius Panvinius* addidit (ita *Bellarminus*) *non contemnendas*, & porrò à *Sixto* quarto incipiens, *Pontificum* quatuordecim Historiam, usq; ad *Pium* quintum, & ad annum MDLXVI. eam propagavit. Quorum vitis describendis, *Onuphrius* præter privatos publicosque annales, diaria & acta consistorialia, *Raphaelem Volaterranum*, & *Paulum Iovium* præcipue secutus est Auctores, & aliquot etiam à *Iovio*, sed brevissimè mutuatus est. Deniq; (uti inter civiles Historicos supra notavimus) Res in *Occidentali Imperio*, tam ad *Ecclesiam* quam ad *Remp.* pertinentes, quæ comperiri diligentia possent, singulari cura collegit, eruditissimus *Sigonius*; easq; etiam verissimè in maxima rerum obscuritate scriptorum dissensione, & temporum vetustate potuissent, luculento stylo posteritati mandavit: à *Diocletiano* & *Maximiano Augustis*, incipiens, anno 281. & in morte *Justiniani* desinens, qui obiit anno *Christi* 565. Hîc etiam adhiberi possunt ejusdem Auctoris Historiæ, *Bononiensis*, & de Regno Italiæ; idem quod *Sigonius*, præstiti

Bell. de Sc. Ecc. Ann. 1472.

Onuphr. in præf. ad Lect.

stitit *Flavius Blondus Foroiulienſis*, inferiùs paulò hiſtoriam incipiens, ſed longiùs continuans nempè ab anno Chriſti, CCCCVII. uſq; ad ann. 1440. ſed non pari accuratione aut elegantia cum Sigonio: uſus eſt enim dictione non admodum culta, (ut *Volaterranus* agnoſcit) de *Antiquitate* tamen, *utcunq; interdum aliquid humani patiatur, ſane pro ætate qua vixit optimè meretur*. Vti doctiſſ. *Voſſius*, floruit autem circa ann. CIↃCCCCXL. *Eugenii* IV. pluriumq; *Pontificum Romanorum* Secretarius.

Lib. 3. de Hiſt. Lat. p. 531.

SECT. 42.

Centuriatores Magdeburgici opus in hoc genere per quam utile ediderunt. Rev. Epiſcopi Ciceſtrienſis de eo iudicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum eius probè locatum. Materies ad ſtructuram unde collecta. Defectuum excuſatio.

QVod ſi tot jugos per volvere Auctores, Hiſtoriarum ſtudioſo, res nimii laboris, hic quoq; videatur; atq; uni alicui aut alteri (ubi inſtar omnium aliorum poſſit

possit invenire) potius insistere deside-
ret: *Centurias* habemus *Magdeburgicas*,
à viris quibusdam doctis, in eum finè ma-
ximè contextas: ut quæ fuerit *Ecclesiæ* fi-
des per singula secula; quæ disciplinæ for-
ma exterior; quæ mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent; quod
luculenter præstiterunt, atq; opus certè
per quam laudabile, *Ecclesiæq;* nostris præ-
sertim temporibus, (quibus tot ac tantæ
circa fidem ac disciplinam moveantur
controversiæ) si cautè interdum & cir-
cumspectè legatur apprimè utile edide-
runt. De quo liceat mihi Reverendiss *Ci-
cestrensis Episcopi* judicium suis ipsius
verbis hîc proferre; quibus quid de supe-
rioribus omnibus, præ hoc uno opere cen-
sendum sit, quidq; in hoc opere maximè
observandum intelligetis. Sic enim eru-
ditissimus *Antistes*. *Post tabulas quas-* Præfat. in
dam & delineationes Chronologicas secu- App. n. 7.
*lorum, ab Apostolis decurrentium, in qui-
bus leviori opera sed non inutili lineamen-
torum quædam adumbratio, non τὸ σῶμα
vel τὸ σωμάλιον repræsentabatur: post non-
nullas hinc inde, prout tulerat occasio, per
partes decerptas Historiæ Ecclesiasticæ ra-
tiocinationes, inventi tandem sunt, qui seriò*

rem

rem aggressi, plenissimam nobis vindemiam expressérunt: Centuriatores nimirum, qui dicuntur Magdeburgici: facinus aggressi pulcherrimum, opus arduum, Herculeam molitionem: qui de disiectis hinc inde, & vagè variè q; dispersis ruderibus antiquitatis, collisa plerunq; dissipata, & dissecta, edificium quoddam insigne, ac usu eximium, Orbi Christiano construxerunt. In quo multa sunt quæ laudes & admireris: nec pauciora quæ nequeas comprobare. Pergit autem Reverend: idem *Antistes* particulatius narrare (& ut Lector noster quem instituimus diligenter observet suadeo) pergit inquam narrare, quæ probanda laudandaq; æstimaret. *Certè quidem rerum ordo ille splendidus; series & methodus singularis, rerum & temporum dispositio enucleata; quam per singulas annorum Centurias observant & proponunt, ita ut sigillatim exhibeantur; Fidei ἔκθεσις; disciplinæ μέθοδος; mores hominum; virtutum progressus & incrementa; labes iterum atque nævi; hæreses, errores, aberrationes à vera & syncera pietate, schismata ex ambitione, & factiones concitatæ; viri celebres per ætates singulas, eruditionis famâ & sanctitatis commendatione. Hæc inquâ*

Idem Ibid. num. 48.

&

& similia Centuriarum ornamenta, quæ negari nec possunt, nec debent, mentes movent, jucunda luce perfundunt, non ipsas solummodo res enarrandas, sed vitam quoque Historiæ veritatem commendant, & ad se legentium oculos animosq; blandissime allicunt insinuando. Quod nobis ædificium Historicum dum construunt, fundamentum ejus imprimis statuunt εἰς ὃν καλῶς super lapidem illum pretiosum angularem: à Deo structorum omnium ἀκρογωνιαίτατον excisum de monte, dedolatum, exasciatum, positum & fundatum in scripturis sacrosanctis, quatuor sanctissimorum Evangelistarum: ab Apostolis & illorum demum ministerio, excultum dein & perpolitum: quem & scriptæ Epistolæ ad Ecclesias, & actus contexti de Ecclesiis, ad æternitatem propagarunt. Hinc jam provecti ulterius in apertum & immensum pelagus disciplinæ formam exteriorem: Fidei Ecclesiasticæ normam & tenorem: mutationes in moribus & conversatione: Hæreticorum, fraudes, impostura, impietates, adversariorum διαπτώσεις: Militum, Ducum & Pancratiastarum Jesu Chr. colluctationes & agonismata, per partes illius operis luculentissimi, cum multiplici aliarum re-

rum

rum veritate, exhibent & exponunt, indagatores certè solertissimi, enarratores expediti. Vlteriùs adhuc progreditur doctissimus *Præsul*, indicatq, undè gentium, tot ac tanta, navissimi maximeq; industrii centuriatores; coegissent in unum & comportassent. *Ista quidem omnia* (inquit) *sic corrasa undecunq; & convasata, in unũ velut acervum contulerunt, de scriptis Patrum Apologeticis & Eristicis, de scriptis dicgematicis, commentariis & explicationibus credendorum: de sermonibus panegyricis & Homiliis: de Actis imprimis Synodalibus: de Epistolarum tabulis ad diversos de diversis rebus: Historiis veterum ad extremum, quæ de clade temporum superiorum, nobis adhuc supersunt paucæ, vel integræ vel redactæ in Epitomen, lautam sane supellectilem, & quoad fieri potuit, instructissimam. Si quid operi instituto, de perfectione defuit, vel debita vel destinatâ, ex æquo & bono, more majorum possit excusari, tum quod principes rem aggressi, aliis intentatam illibatam: tum quod secundas curas non adhibuerint, ut illa, quod fieri per ἐπανόρθωσις solet, quæ minus exactè vel enucleatè fuerant ab initio delineata vel delibata, limatius deinceps exaccurarent,*

Idem ib. huius. 49.

accurare, & majori cura atq; diligentia possent perpolire.

SECT. 43.

Centuriatores erroribus obnoxios docet eruditissimus & Reverend. Cicestrensis. Casaubonus agnoscit. Opus ipsum tamen valde utile esse ostendit idem Reverend. Antistes.

HÆc atq; alia plura, Reverend. *Antistes*, de *Magdeburgensibus*, unde, quid, & quanta præstiterint, facilè dignoscat Lector. Sed eorum etiam σφάλματα, errores, & vitiosos affectus nosse haud parùm intererit: neque id prætermisit eruditissimus idem *Præsul*, imo luculenter ostendit, in quibus peccârint, in quibus sese reprehensione dignos exhibuerint: uti legere potestis, in eadem præfatione ad *Apparatum* numeris, 50. 51. 52. & 53. quin & doctissimus *Isaacus Casaubonus*, agnoscit haud pauca esse quæ desiderari possunt in aliquibus *operis* illius *luculentissimi* partibus. Et tamen revera quanquam non pauca habeant *Centuriatores* isti quæ nec ferri debeant, fortasse nec excusari:

Epist. præfim. ad Exercit. cont. Baron.

cusari: nihilominus, eruditissimus idem Præsul, numero statim 54. fatendum affirmat, *utilissimum Reipub. Christianæ extitisse, illud hominum laboriosissimorum* ἐκπόνημα. *Opus omni laude & acceptatione dignum.* Nec temere id affirmat: rationes insuper multiplices subiungit; quarum nonnullas, suis ipsius verbis longè disertissimis hîc referre nequaquā pigebit.

Præfat. ad Appar.

Quippe (inquit) *cum veteris Reipub. Christianæ effigiem repræsentet, mores exprimat, fidem enunciet: tum successiones Apostolicas per Ecclesiam; doctrinæ progressum & diffusionem notet; defectus, nævos,* ἐπιδιορθώσεις *ab Hæreticis invectas, & a sentina schismaticorum. Hæc & alia huius generis scitu utilissima, cum* σποράδην κείμενα, *velut magni ædificii quædam rudera, vel corporum disiunctorum* ἀποσπάσματα, *sub uno & eodem intuitu, in unum simul recollecta posuere: est hæc ipsorum opera cum laude digna & acceptatione, tum vel maximè conjuncta cum communi utilitate. Ita enim quæ prius, per anfractus & ambitus, nescio quos, per infinitas circuitionis consectabamur: quæ raptim, carptim, sparsim, hîc, illîc, alibi, prout se occasio offerebat, magno labore & conatu nonnunquam*

irrito

ferrito, erant indaganda, illa omnia jam dispositа particulatim, locis suis certis, & determinatis, luce quadam ordinis & dispensatione commendatiora, cuiuscunq; vel mediocri industria perquiri possunt, ita ut statim obversentur oculis, non difficulter usibus inserviant, & in rem præsentem offerantur: hæc de Centuriatoribus & eorum opere celeberrimo.

Sect. 44.

Baronii Annales Centuriis pares. Opus planè stupendum. Casauboni de eo judicium, item Reverend. Præsulis Ciceſtr. Annales isti cautè legendi quare. Spondanus Jesuita eorum Epitomator.

ÆQualis momenti, atq; existimationis, addo & utilitatis cum *Centuriis* habentur Magni *Cardinalis Baronii Annales Maximi*, quos istis *Centuriis* haud ita dudum scripsit ut opponeret: opus planè stupendum, (confessione doctissimorum, & ipsius *Casauboni*) utpote quo, totius orbis *Christiani* res gestas, præsertim autem eas, quæ ad *Ecclesiam* pertinebant

Reinold. de Idol. Rom. l. 1. c. 4.

In proleg. ad Exercit.

bant, in continuam ſeriem annorum, ſic digeſſit Auctor, ut *ſi unius urbis Faſtos concinnaret*. Is etiam vnus eſt, qui neſcio undè ex abdito, tam multa, planè prius ignota, primus prompſit in lucem; qui antiquorum *Epiſcoporum* in magnis urbibus ſucceſſiones, veterum hæreſeon originem, progreſſum & finem, tempora *Eccleſiæ* ſive tranquilla, ſive turbulenta, tam accurata diligentia explicuit; qui deniquè (merita ſua in *Eccleſiam* ſi immoderato partium ſtudio non corrupiſſet) *dignus erat ſine controverſiâ cui omnes, & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem unquam attigerunt, adſurgerent & faſces ſubmitterent*. Sic de *Cardinale Baronio* clariſſimus *Caſaubonus*: neque ſolitarius eſt in hac de viro Magno ſententia. Suffragantur ei (uti dixi) doctiſſimorum plerique, qui recto freti judicio alienarum vigiliarum *cenſores* eſſe merentur. Præ aliis auctoritatem apud nos eruditiſſimus *Antiſtes Ciceſtrenſis* toties ſupra advocatus, jure meritò vendicare poteſt, qui magnum illum *Cardinalem* laudat ubi meretur, neque ei parcit ubi vituperandum cenſet. Ipſiſſima ejus verba accipitote. *Nihil eſt penè* (inquit)

Præfat. ad Ap. num. 63.

quit) *quod magnopere desideres in Baronio, si unum illud abfuisset, cui nimis incumbit semper, & indulget vehementius, partiũ studiũ & προπάθεια; negari haud quidem potest, quod in illo accusant doctissimi viri, adeo illũ in defensione & laude illarũ partiũ, quas probabat, quas propugnãdas susceperat, totum esse occupatum, ut quicquid usquam est, vel extabat olim, per Romanã Ecclesiã depravati moris, desertæ vel desolatæ fidei, nundinationum sacrarum rerum improbissimarum, sacrilegii execrandi: quicquid patratum audacius, quæ plurima erant, & insolentius in nominis Christiani præjudicium, Ecclesiæ dedecus, pietatis opprobrium, Jesu Christi contumeliam, per Pontifices quosdam improbissimos (quod non inficiantur vel Catholicissimi, hominum monstra agnoscentes, & humanitatis propudia) excusetur, hoc parum est; tueatur sæpiusculè, & hoc parum est; quin laudet interdum & exornet ab oratione. Non refingit mores urbicos ad Antiquitatem, sed ipsam antiquissimam antiquitatem, invitam, reluctantem, obtorto collo trahit ad Fidem urbicam tuendam, illam imprimis malè natam, male fotam, de directa pontificis Omnipotentiâ,*

ad quam confirmandam, omnem ſuam applicat ſupellectilem, & ingenti nervos contendit: ita doctiſsimus *Antiſtes:* adeò ut rectè concludere liceat, haud temerè dictum à clariſsimo *Caſaubono*, *ingentia Cardinalis merita, partium ſtudio fuiſſe corrupta.* Hac propter (Auditores) ſciat Eccleſiaſt. *Hiſtoria* ſtudioſus, *Annales Baronianos* non ſine cautione legendos: ubi verò & quanta adhibenda ſit, ex parte aliquâ, luculenter indicat eruditiſsimus *Caſaubonus* in prolegomenis ſuis ad *Exercitationes Baronianas.* Sed & doctiſsimus *Antiſtes Ciceſtrenſis*, ſicuti *Magdeburgenſium* errores ac temerationes perſtrinxit, ita etiam in quibus reprehenſionem incurrat *Praluſtris Annaliſta*, non uno in loco diſertis verbis commonſtrat. Voluminoſum illud *Cardinalis* opus, in *Epitomen* contraxit. *Spondanus* homo *Jeſuita*, ſed maledicus, & convitiator egregius, qui tamen diligentiæ ſuæ, meritas fortaſſe poſſet reportare laudes, niſi *Baronianis* nimis ſuperſtitioſe inſiſtens veſtigiis, *Paparum* omnipotentiam aſtrueret, Regum principumquè majeſtatem imminueret, & pernitioſiſsimum *Hildebrandinæ* doctrinæ venenum lectoribus ebi-

ebibendum, quasi aliud agens propinaret.

SECT. 45.

Priores centurias Magdeburgicas octo compendifecit Lucas Osiander, nec inutiliter. Ab octava ad Decimam sectam transilit. Ejus res meritò fusius tractat. Ad hanc centuriam pertinet Historia Concilii Tridentini. Istius operis atq; etiam Auctoris encomia. Iac. Auguſt. Thuanus accuratæ ſuæ Historiæ res etiam Eccleſiaſticas interſeruit, ab An. 1546, ad An. 1608. inde continuatur Historia ad An. 1618.

MAgdeburgenſium etiam Centurias, octo ſcilicet priores, in compendium reduxit *Lucas Oſiander*; vir nequaquam poſtremi nominis; atquè ita quidem reduxit, ut nihil ferè rerum ſcitu admodùm neceſſariarum omitteretur. Nam (præter ſingulorum annorum ſeriem) faciliori negotio conſpiciendum propoſuit, quis fuerit *Eccleſiæ* ſtatus, à Chriſti nativitate & deinceps: quomodo *Evangelii* doctrina in Orbem terrarum ſparſa

sit: quæ hæreses in *Ecclesia* fuerint exortæ, & quibus mediis oppressæ: quæ persecutiones contra *Ecclesiam* motæ, & quomodo sedatæ fuerint: quos doctores *Ecclesiæ* singulis temporibus habuerint, inter quos & *Romanorum Episcoporum* vitæ recenlentur. Sed & *Romanorum Imperatorum* Acta quoquè describuntur, atquè hæc omnia compendio satis laudabili complexus est: ab octavâ verò *Centuriâ*, ad decimam-sextam transilit, (quam quidem *Magdeburgenses* non attigerunt, nam in decimâ-tertiâ desierunt) resquè in ea gestas aliquanto fusiùs tractat: ejusque sui facti, rationem ipse reddit, in Epistolâ suâ præliminari, hisce verbis. *Ego vero* (inquit) *puto ab Apostolorum temporibus, jam olim elapsis, nullam esse Historiæ Ecclesiasticæ partem, quæ nostro seculo piis hominibus cognitu magis sit utilis, & necessaria, quam hanc ipsam, quam nunc in lucem emitto: continet enim mutationes in religione, & in repub. longè maximas: quales, & quantæ, & quot, in nullâ unquam Centuriâ contigerunt.*

Ad hanc *centuriam* pertinet *Historia Concilii Tridentini*, Anno 1542. indicti,

Anno

Anno 1545. inchoati, & in Annū 1563. producti. Historia Meherculè auro (dicam? immo gemmis pretiosissimis contrà, non cara, & omni ære diutius perennatura; A.P.M. *Paulo Veneto, Ordinis Servorum* scripta: viro eruditionis admirandæ, exquisitissimi judicii, indefatigabilis industriæ, modestiæ deniq; & integritatis vix æquiparandæ. quod quidem elogium, vir & dignitate, pariter & eruditione perillustris, fidissimus ejus interpres Anglicus, (qui princeps illud pretiosissimum κειμήλιον maximo Ecclesiæ bono, in oras hasce occiduas protulit, & publica luce donavit) ei in præliminari suâ Epistolâ meritissimò tribuit; idq; non temerè: utpote qui literatâ ejus consuetudine, ac propiori familiaritate aliquandiu fretus, penitius eum noverat. Sed & opus ipsum tantundem luculenter præstat; ex libellis memorialibus, commentariisq; legatorum; ex principum & Rerum-publicarum Epistolis, aliisq; scriptis; à præsulibus, Theologis, legatisq, ipsis, qui eidem conventui interfuere diligenter adservatis, concinnatum; tanto labore, tanta accuratione, studio & fide (sicuti doctissimus idem & clarissimus

D. Nath. Brent Eq. Auratus, Colleg. Merton. præfectus.

mus Eques ibidem obſervavit) ut omnes in eo genere Hiſtorias, ſive veteres ſive recentiores, facile provocare poſsit. Neque ſolitarium hoc, aut unius tantum viri teſtimonium exiſtimatote, (Auditores) vel de Scriptore, vel de opere ipſo; accipite huic geminum germanum de utroque, ab interprete Latino, ejuſdē ordinis equeſtris viro, & ob elegans ingeniū juxta & eruditionem non vulgarem, clari nominis. de Scriptore ſic ille. *Neq; verò meo is præconio indiget, quem opus ipſum loquitur, ingenii felicem, magnirectiq; judicii virum, omni genere doctrinæ liberaliter eruditum, atq; ad maximam probitatem, animiq; manſuetudinem utrâq; prudentia, divinâ & humanâ, ac iſtâ, tam morali quam civili, cumulatiſſimè excultum.* De opere vero ipſo ſic. *Quod Hiſtoriæ iſtius exadificationem attinet* (diſertiſsimi viri verba ſequor) *ſive res ſive verba ſpectes, & in rebus, ſi temporum ordinem, ſi conſilia, acta, eventus: & in rebus geſtis; ſi declarari non ſolum deſideras, quid actum aut dictum ſit, ſed etiam quo modo: & cum de eventu dicitur, ut cauſæ explicentur omnes: vel caſus, vel ſapientiæ, vel temeritatis. Hæc, & alia ejuſmodi,*

D. Adamus Newtonus. Eques Auratus.

di, quæ dicendi, ſcribendiq; magiſtri, requirunt in Hiſtoriarum Scriptore, ille adeò plene accurateq; exequitur, ut in unius Concilii coagmentatione; omnes Hiſtoriæ conſcribendæ numeros impleſſe, atq; hoc nomine majorum gentium Hiſtoricis accenſendus meritiſſimo credatur.

Hujus ejuſdem *Centuriæ* res etiam tam *Eccleſiaſticas* quam *civiles*, ab anno 1546, ad annum 1608. luculenter deſcripſit, *Jacobus Auguſtus Thuanus*, vir genere, doctrina, dignitate maximus, & inter hujus ævi Hiſtoricos principe loco dignus: uti ſupra etiam à nobis obſervatum eſt. Eam *Hiſtoriam*, pronuper etiam continuatam habemus uſquè ad annum 1618. præter hoſce ſupra recenſitos in utrâquè *Hiſtoriâ* Scriptores, eximii & longè doctiſſimi viri, *Gerardi Iohannis Voſſii* de *Hiſtoricis Græcis* libri, & de *Latinis*, ingentem numerum ſuppeditare poſſunt: ex quibus (ſi cui fortè delectus noſter non arriſerit) alium pro libitu ſuo facere licet. Ego ſic cenſeo: & de parte primâ Methodi noſtræ ſatis dictum opinor.

DE

DE RATIONE ET Methodo legendi *Historias.*

PARS SECVNDA.

De idoneo Lectore.

SECT. I.

Iuvenis uti moralis Philosophiæ, ita & Historiarum, Lector minus idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumq; Finis & scopus lectionis. Doctissimi Vossii *&* Kekermanni *circa hanc quæstionem sententiæ discrepantes.*

PArtem primam expedivimus, in qua utriusq; *Historiæ* Auctores recensuimus, eorumq; delectum fecimus; nec-non quo ordine sint legendi commonstravimus. Iam verò secundo loco quis sit *Lector* idoneus, disquirendum. Et hoc quidem qua possimus brevitate faciemus. *Aristoteles* Ethicorum lib. 1. c. 3. de idoneo moralis *Philosophiæ* auditore

auditore disputans; hoc habet pronunciatum. Ὁ τῆς πολιτικῆς οὐκ ἐστὶν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος. &c. *Iuvenis ad civilem scientiam non est accommodatus auditor: est enim actionum, quæ in hac vita versantur imperitus:* nimirum, Iuventus ignara judicandi in fraudem facile inducitur, & spretis melioribus, vana amplectitur. quod si rectè hac ex parte pronunciaverit *Magister* noster; quid prohibet quo minus nos etiam, de habili & idoneo *Historiarum Lectore*, idem sciscamus scitum? quandoquidem, *Historiam* nihil aliud esse quàm *Philosophiam* exemplis utentem, sapientes statuerunt. Auditori *Ethico* sive *Politico*, requiritur, primo judicium, διάγνωσις. Vtrerum agendarum præcepta intermoscat. Deindè animus sit ei probè affectus, ut præcepta rectè tradita, in usum dextrè transferre cupiat. Simili planè modo, *Historiarum Lectori* facultas adsit, discernendi exempla, quæcunq; legerit, & de iis rectè judicandi: tum adsit lubido & animi propensio, ea quæ proba fuerint imitandi; quæ secùs autem, fugiendi: omnia deniq; in usum suum convertendi. Finis enim principalis τῆς μερικῆς πραγματείας ἐστὶν ἡ γνῶσις ἀλλὰ πρᾶξις

11. Præsentis negotii sive considerationis scopus, non cognitio & contemplatio, sed usus & actio. Atq; ideò discendum non ut sciamus tantum, sed benè etiam agamus, & honestè Vivamus. Vndè nec desunt viri impensè docti, qui haud ullum esse studii genus asserunt, in quo plus solertiæ, plus judicii, usus, & prudentiæ, postulari videatur, quam in *Historia*, vitæ civilioris *Magistra*, legendâ requiritur. Quo magis mirari soleo, *Gerardum Johannem Vossium*, inter eruditorum hujus ævi principes, meritissimo numerandum, in libello suo eleganti, de *Arte Historica*, firmiter tenere, hoc studium primæ etiam convenire ætati. *Bartolomæi Keckermanni*, aliorumquè contra sentientium opinionem rejicere, argumenta elevare, refellere. Ipsos audite (si placeat) & primò *Keckermannum*, deinde clarissimum *Vossium*.

Keckerm. de Natura Hist. Part. 1. c. 1. p. 10.

Cum nihil aliud contineant (inquit *Keckermannus*) *Historiæ, quàm exempla præceptorum, habent autem præcepta methodũ, exempla verò non habent methodũ, nisi eam quæ est in præceptis, error est vulgatus & valdè damnosus juventuti, quæ voluptate*

voluptate & jucunditate studii Historici ducta, Historias ex professo *incipit legere, plerumq; antequam disciplinas, & precepta ea cognoverit quibus methodus inest, & loci communes illi, ad quos Historiæ reduci debent: quod quidem valdè est præposterum, & facile intelligi potest, ex comparatione aliarum disciplinarum: exempli gratia, Grammatica, Logica &c. Sivet enim absurdus fuerit, qui exempla Gramat. Logic. Rhetorica velit cognoscere & notare, antequam didicerit præcepta: ita absurdissimus haberi debet, qui Historias, id est, Exempla Ethica, Oeconomica, politica,* seriò & ex professo *velit legere, & notare, antequam habeat perspectam Methodum præceptorum Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum &c.* ita *Keckerm.*

Iam si placeat, audite doctissimum *Vossium*: *Nihil* (inquit) *absurdi habet* (*uti vult Kekermannus*) *si exempla ante præcepta addiscamus: linguas enim optimè absq; præceptis addisci posse notum est: deindè, non parvum eos* (qui cum *Keckermanno* sentiunt) *errorem committere* dicit, *cum non satis distinguant, inter lectionem historiæ alicujus ac Historiam scribendi* *Art. Hist. c. 5. p. 32.*

bendi munus; ad quod nemo Philosophiæ civilis ignarus applicare animum debet. Deniq; *confundere eos* (ait) *nudam & simplicem rerum omnium historiam*, cum ἱστορικῇ πραγματείᾳ *quæ curatè in circumstantias & eventuum causas inquirit.* Postremò, suam confirmat opinionem auctoritate *Quintiliani* (*optimi instituendæ pueritiæ artificis*) qui ab *Rhetore* jubet *Oratores* atq; *Historicos* incipientibus prælegi; inq; Historicis, minimè dubitat *Livium præponere Salustio, non tantum quia candidior sit, ac Ciceroni similior, sed etiam quia majoris sit Historiæ Auctor: quomodo* (inquit) *neutiquam loqueretur, nisi ita credidisset pueritiæ convenire Historias magis universales.* Hæc eruditissimus *Gerardus Iohannes Vossius.*

SECT. 2.

Keckermanni *sententia defenditur. Linguæ absq; præceptis haud* optimè *discuntur. Linguarum atq; actionum longè diversa ratio. Philosophia practica tam legenti Historias quam scribenti requiritur.* Vbertus Folietta, Sebastianus Foxius, Viperanus *ab hac parte sta-*

re

re videntur. Etiam doctissimus Vossius *argumenta subministrat non infirma.*

SEd liceat hic nobis pace tanti viri (cujus aliàs summa apud nos auctoritas est, quemq; præcipuè in hoc genere Historico suspicimus & veneramur) paululum dissentire, & *Keckermanni* utcunque partes aliquatenus defendere. Responderi itaque posse videtur pro *Keckermanno*. Primò, haud diffitendum linguas posse disci absque præceptis, sed *optimè* posse disci pernegandum. Voces articulare, verba formare, etiam componere ac proferre; auditione, usu, colloquio absque præceptis regulisve discere solemus. Sermonem verò aptè concinnare, orationem scienter instituere, vix ac ne vix quidem datur, nisi regularum & præceptorum ductu. Præterea, quamvis loqui addiscat quis (quâcunq; fuerit linguâ) absq; præceptis; eloqui tamen haud poterit, multò minus de loquelæ sive congruitate, sive proprietate dijudicare & rationem reddere nisi per præcepta. Porrò ea *optimè* addiscuntur, quorum perfecta habetur cognitio, quorum rationem reddere quis potest; sicuti nos docet Magister noster *Aristoteles* *Arist. Lib. 1.*

Aristoteles. Adhæc, alia est linguarum ratio habenda, alia actionum: sive eas imitemur, seu mente nostra contemplando arbitremur. usus illas dirigit, & corrigit: has præcepta & norma vivendi. Illas cõsuetudo civitatis (*quæ nunquam in eodem statu stetit*) versat: Has turpis & honesti respectu temperandas, & juxta legum præcepta discutiendas novimus.

Senec. Ep. 114.

Secundo; neque in eo videtur doctissimi *Vossii* sententia usquequaque comprobanda; quòd Philosophiam practicam cõcedat necessariam, *scribenti* Historiam, *legenti* verò nequaquam. Quid enim? Annon utrique finem quasi eundem propositum, omnes affirmamus? Vni, ut vivendi rationem ab exemplis discat? Alteri, ut ex eisdem exemplis, eandem pariter doceat? Annon illi scopus, ut prudentiam mortalibus, alienos describendo casus insinuet? Huic ut sibi ipsi, eosdem casus legendo & observando, prudentiam comparet? Mihi quidem sic omninò videtur. Nec mihi soli, sed plurimis aliis, nec indoctis. Audiamus si placet, unum atque alterum. *Duæ sunt facultates* (inquit Vbertus Folietta) *quæ commune bonum & utilitatem publicam spectant, quæq; hominibus*

De scrib. hist. penult. p. 954.

nibus ad beatam vitam iter expediunt, illoſq́ ad civilem ſocietatem tuendam & ornandam inſtituunt; Moralis Philoſophia, & Hiſtoria: ita hæ duæ facultates, partitæ ſunt inter ſe munera, ut illa diſputationibus & præceptis animos ac mores hominum informet, hæc utilibus exemplis, ſalubribuſq́ documentis, quid ſequendum in vita, quid fugiendum ſit, doceat moneatq́: ad quorum ſimilitudinem, actiones & conſilia ſua, homines dirigant & conforment; caſuſq́ atq́ exitus, qui bona conſilia, & prava conſequi ſoleant, ante oculos hominum ponat; quorum cognitione, illi vel ad virtutem inflammentur, vel à ſceleribus revocentur. Diſſentit manifeſtè, à clariſſimi *Voſſii* mente, vir doctrinâ, judicio, eloquentiâ, ſuo tempore non incelebris, *Sebaſtianus Foxius*. Is enim libro de *Inſtitutione Hiſtoriæ*, ſic ſcribit. *Quo pacto ipſius non modò Hiſtoriæ ſed nec omninò alicuius rei benè ſcriptæ artificium, & elegantiam dignoſcere aut dijudicare poſſit, ſi nec quid artificium, aut quale ſit rectè cognôris? Iſthæc, quæ tu poſcis, non niſi à doctis & benè inſtitutis intelliguntur. Nam qui accuratè debeat Hiſtoriam legere, quomodo ſit eadem ſcribenda noſcat neceſſe eſt.* lb p. 819.

&c. Mox etiam rationem reddit. Quod nimirum artifices & eruditi, artificiosa & erudita tantum noscant, non rudes & imperiti. Deniq; sic concludit. *Ergo lectioni accedat judicium, non tam natura, quam arte usq; comparatum; tum doctrina non vulgaris aut mediocris, &c.* Nec à *Foxio* dissentit *Iohannes Viperanus* (vir etiam literaturæ haud contemnendæ) sicuti plane evincunt hæc verba. *Et magni quoq; viri est* (inquit) *veros fructus ex Historiarum lectione colligere: qui videlicet rationes rerum divinas humanasq; percipiat; qui seligat morum optima documenta, qui eâdem, quâ vitam suam, honestatis normâ ac regulâ aliorum facta metiatur, in quo multa locorum cognitio, mira virtutum vitiorumq; scientia, singularis magnarum rerum doctrina & eruditio insit, &c.* Et paulò post. *Qui ad Philosophiæ præcepta exempla adjunget, is magnos fructus ex historia capiet, ac perfectam & absolutam sapientiam consequetur.*

Lib. de scr. Hist. c. 17.

Art Histo. c. 9. p. 28.

Quin & ipsius doctissimi *Vossii* conclusio, (eodem capite, 5.) circa præcipuum *Historiæ* fructum, ad confirmandam nostram sententiam plurimum valere videtur. Ita enim scribit: *Sic igitur statuendum*

endum, vel præcipuam esse hunc Historiæ fructum, quod ex similibus vel contrariis, colligamus, quid privatim aut publicè expediat: nam prudens qui esse volet, debet observandi esse studiosus, sive ut Græci dicunt ὀπτικὸς. Quod, cum pueri & artium ignari, assequi nequeant, præcipuo lectionis Historicæ fructu, privari necesse habent: unde eos minus idoneos Historiarum lectores esse, plus quam probabiliter adstrui posse nobis videtur. Secundæ quidem notæ fructus, sive effectus secundarios, non inficias ibimus, quin pueri & illiterati ex Historiarum lectione vel auditione, indipisci & deportare possint: voluptatem scilicet, & oblectationem quandam immò fortassè (modò sint melioris indolis ingeniique præstantioris & narratiunculas quasdam non inficetas, aptè ac decorè in medium proferre nôrint, quod tamen in ætate tenerâ atq; immaturâ vix reperitur) gratiam & æstimationem aliquam apud audientes obtinebunt. Sed ridiculi planè sunt habendi (ipsius doctissimi *Vossii* opinione) qui non alio fine Historias legunt quàm ut animum oblectent, & *habeant quod in conviviis & circulis narrent*. Apagè taleis istos (cum *Art. Hist. c. 5. p. 30.*

cent. 3. ep. 51. *Iusto Lipsio* loquar) & ad *Amudæum* suum, ad *Hugonem Burdigalensem*, aut si altius adsurgere velint, ad *Heliodorum*, aut ad nobilissimi *Sydnæi* nostratis *Arcadiam* ac *Barclæi Argenidem* eant.

Sect. 3.

Tertium doctiss. Vossii argumentum contra Keckermannum haud satis firmum videtur. Nuda rei gestæ cognitio Lectori cordato non sufficit. Id ex Ludov. Vive, *Dion. Halicarnasseo & ipso Vossio probatur. Puerorum & virorum in artibus versatorum, lectio Historiarum valdè diversa.*

Hinc iam tertio loco, mihi videtur doctissimus *Vossius* frustrà esse: ubi nos simplicem rerum omnium Historiam confundere affirmat, cum ἱστορικὴν παράθεσιν. Quia nos nudam rerum commemorationem, & magnorum facinorum, sed & locorum etiam, memoriam haud difficulter concedimus vel ipsis pueris, & ætatis teneræ iuventuti convenire, sicuti iam diximus. Sed meminisse oportet, antiquitatem, ea non multo meliori loco duxisse

isse, *quam fabulas* (ipsissimis doctiss. *Vossii* utor verbis) *nempe quia ex iis, haud aliter atq; ex fabulis, voluptas magis percipitur quàm fructus.* Verum Lector ille, quem nos formare cupimus, ulterius spectare debet: non ad delectationem, sed ad utilitatem, ad finem ultimum Historiæ, ut probis ad benè beateq; vivendum exemplis instruatur. Valdè appositè pro nobis & ad hanc nostram mentem loquitur eruditissimus ille *Ludovicus Vives. Historia* (inquit) *cognita est jam nobis, quadantenus, in puerili institutione, sed illa modo ad rationem temporum, & nomina præclarorum virorum noscenda: nunc vero exactiùs est & pleniùs versanda, quoniam melius ab adultis iam, confirmatisq; post rerum usum aliquem intelligitur, ut in vitæ emolumenta convertatur, judicio adhibito: tanquam succus naturali calore diffusus per corpus, unde alatur homo, & vita producatur.* Dicimus igitur, lectori nostro, non sufficere nudam ac simplicem omnium rerum Historiam, sed quod inquit *Dion. Halicarnasseus*, ἀπαιτεῖ δὲ ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστορήσαι τῶν γινομένων, καὶ τοὺς τρόπους τῆς πράξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν πραξάντων: *unusquisq; vult ipsas etiam*

Pag. 7.

Lib. 5. de trad. disc. p. 352.

Lib. 5. Ant. Roman.

causas quærere, & modos quibus res peracta sit, & consilium eorum, qui negotia sunt aggressi. Hæc ipsa verba, atq; alia ad hanc sententiam, ex *Halicarnassæi* 7°. prolixius citat ipse πολυμαθέστατος, *Vossius*, Vbi etiam probat, quod non in *Philosopho* solùm, sed etiam *Historiæ* scriptore lectoreq; locũ habeat poetæ illud *Geor.* 2. *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.* Ac tandem propè finem eiusdem capitis, sic concludit. *Et sanè si causæ, consilia, modus, prætereantur, pueris quidem fabulæ narrentur, non historiæ scribantur, ut apud Agellium dicit Sempronius Asellio.* Iam vero dicat mihi clarissimus *Vossius*, nunquid isthæc pueri satagant? Nunquid illiterati & artium rudes viri hæc perquirant? Aut cui bono si de causis, consiliis, circumstantiisve nesciant iudicare? Vel in utilitatem suam convertere? Eleganter nescio quis, quemadmodum puellæ, flores excerpunt ad oculos suos, & sensus corporis tantùm exhilarandos: pharmacopolæ verò, universa herbarum folia, flores singulos, minutissimas plantarum fibras, & radices ad medelam, & hominũ sanitatem referunt; sic pueri libris Historicis, quasi trocho & astragalis ad ludendum

Art. Hist. c. 15. p. 80. & 81.

Lib. 5. c. 18.

dum utuntur; auditâq; vel inſpectâ rerum geſtarum magnitudine, aut novitate, lætitia incredibili geſtiunt, aut pavore exanimantur; qui autem artibus mediocriter verſati ſunt, experientiaq; aliquali, ac iudicio exornantur, hos legendo Hiſtorias pauca effugiunt. Hi ſolum divina inſtituta animadvertunt, iura humana obſervant; conſilia univerſa perpendunt, varia rerum eventa notant, domeſtica, politica, bellica, pacifica, omnia magno cum fructu & voluptate, ad civilis ſocietatis & prudentiæ uſum referre ſolent. Atq; hoc eſt apud *Keckermannum* Hiſtorias legere; hunc talem requirit *Lectorem*: nimirum (ut ipſius utar verbis) *Qui exempla Ethica, Oeconomica, & Politica ſeriò & ex profeſſo legere & notare velit.* Illud autem quiſquis aggrediatur, niſi perſpectam habeat *Methodum* præceptorum *Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum*, &c. abſurdiſſimus (inquit) haberi debet.

SECT. 4.

Sect. 4.

Argumentum à Quintiliano mutuatum expenditur eiq; respondetur.

POstremò; mihi quidem locus è Quintiliano citatus videtur nihil quicquam facere, adversus istam *Keckermanni* sententiam. Constat enim ibidem *Fabium* docere, ex quibus Auctoribus puerorum *stylus* sit formandus; idq; *Rhetorum* ipsorum, sive præceptorum ductu atq; adminiculatione, potius quàm suapte ac privâ lectione. Siquidem Cap. 5. *profuturum sanè discipulis plurimum* (ait) si *Rhetor* eos *Historia atq; etiam magis orationum* lectione instruxerit. Ibiq; mox, quid sit *Rhetoris* officium hac ex parte luculenter ostendit. Capite verò sexto à doctissimo *Vossio* citato, quem velit Auctorum delectum haberi plenius indicat: nam sine *delectu periculosum* esse ait, quemvis in manum assumere; *optimos quosq; & candidissimos, suavi copiâ & perspicuitate amabiles, quales Cicero & Livius eligendos censet.* Inde quos fugiendos existimat, ostendit, quos tamen *firmatis*, & *maturis*

Lib. 2. Inst. Orat.

maturis ingeniis etiam permittit. Respondemus igitur, aliud esse *stylum*, ac sermonem formare, sive (ut ipse *Fabius* loquitur) ὄφος facere; aliud exempla *Ethica, Oeconomica, Politica* atq; alia, *seriò* & ex *professo* colligere, notare, recondere ut inde discat quis prudenter se gerere, & vitam ad virtutis normam instituere: illud autem *Quintiliani* propositum omnino fuisse videtur, hoc nequaquam intendit. Ideoq; magis etiam *Orationum* lectionem *Rhetorum* discipulis commendat: fortasse etiam *Historicorum conciones*, potius quàm narrationes: quippe, in iis quidem *T. Livium*, vel maxime præcellere affirmat. Eum enim, cùm *in narrando mirae jucunditatis, clarissimiq; candoris* esse dicit; tum in *concionibus supra quàm dici potest eloquentem*. Sin autem quis aliter adhuc sentiat: Et *Quintilianum* velle *Rhetorum* discipulos, rerum ipsarum contemplatione exerceri, opinetur; nec non exemplis (*quæ sunt in omni genere causarum potentissima*) jam tum instrui, quibus, ubi res poscere videatur, utantur: secundò respondemus, hoc *Quintilianum* velle à juventute fieri, ductu, præmonstratione, atq; indicio *Magistrorum*

Lib. 10. *c.* 1

Quintil. l. 10. *c.* 5.

Lib. 2. *c.* 4.

strorum Rhetorumq; primò, quorum erat *indicare*, atq; *ostendere virtutes, juxta & vitia*, non sermonis & loquelæ tantum, sed etiam dictorum factorumq;, sicuti cap. 5. lib. 2. legere potestis. Iam verò præeunte, illustrante, exponente præceptore, quis neget Historicos vel primæ ætati, convenire posse? Et sic tamen, juxta *Quintilianum, Candidissimum quemq; eorum & maxime expositum*; qualis *Tit. Livius* reputatur: ad quem tamen intelligendum, jam *profectu* opus esse, inquit, idem *Quintilianus* capite sexto.

SECT. 5.

Simonis Grynæi sententia hac ex parte probatur. Quis sit idoneus Lector fusius ostenditur. Philosophiæ practicæ gustum saltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Historiæ oculorum. Artium deniq; aliarum cognitio aliqualis necessaria.

Admon. de util. leg. hist. pen. p. 1133.

QVapropter, *Simonem Grynæum* ego potius audiverim, & cum eo censuerim, qui lectores Historiarum adhortando, hunc in modum adloquitur. *Tanto*, inquit,

inquit, *instructiores accedere decet, quanto fructibus uberioribus gravior Historia est, & fœcundior. Cumq; difficultas sit eadem & de sua & de aliorum vita rectè judicandi, nec alienam quisquam (quantumvis perspicaces hic simus) intueri rectè possit, qui non potest suam, utrumq; intelligitur, & summam hic difficultatem versari, & multa antequam huc accedamus requiri; non solum prudentia quadam civili tinctos, sed vitæ totius certo proposito firmatos nos esse oportere; ne fluctuare animis, & miserè spectris vitæ inanibus circumduci perpetuò velimus.*

Nos itaq; (ut hoc caput concludamus) dicimus primo: Lectorem studiosum ac diligentem; serium & attentum; constãtem ac stabilem, omnino requiri. Studiosum ac diligentem; quia profectus diligentia præcipuè constat. Vndè *Quintilianus, diu, non nisi optimus quisq; & qui credentem sibi minime fallat legendus est; sed diligenter, ac penè ad scribendi sollicitudinem: nec per partes modo scrutanda omnia, sed perfectus liber, utiq; ex integro resumendus, &c.* Serium & attentum; Nam *sive legis ipse quid, sive audis, attentus id fac,* (monuit olim quispiam) *ne vagetur* Lib. 10. c. 1.

getur mens tua; sed coge illam ibi esse, & agere quod adest, non alia: scito te tempus & operam perdere, si quæ legis vel audis non attendas. Deniq; constantem ac stabilem: certa enim & constans lectio prodest. Desultoria illa & transcurrens lectio parum habet utilitatis. Senecam audiamus: *Certis ingeniis immorari & innutriri oportet* (inquit ille) *si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat.* Atq; hinc præcepit admodùm appositè Stephanus Prætorius. *Meminerint adolescentes, non esse prius deserendam, inchoatam alicujus libri lectionem, quàm ad finem deducta, & integrè percepta fuerit. Multi enim adeo delicatè & fastidiosè in legendis Auctoribus versantur, ut cum aliquem privatim legendum in manus sumpserint, tamen vix duabus aut tribus pagellis perlectis, mox eundem deponant, & alium librum legere incipiant, nec quicquam ad finem perducant. Hæc fastidiosa legendi ratio, quantumvis magna assiduitate præstetur, ad veram & solidam eruditionem comparandam prorsus inutilis est.*

Lib. 1. ep. 2.

Tract. de formand. stud. p. 31.

Deinde Lectorem nostrum sic probamus; si Philosophiæ practicæ præcepta degustaverit: cujus conditionis necessitas

ex

ex ſupra dictis ſatis æſtimari poteſt. Tum ſi *Chronologiæ* notitiam, hoc eſt, temporum atq; ætatum cognitionem, aliquam ſaltem, imbiberit: ut eorum ſeriem & ordinem teneat, ac velut terminis quibuſdam, imperia, bella, eventus finire poſſit. Hanc *animam Hiſtoriæ*, ſine qua non ſpirat, vir ſummus ille *Ioſephus Scaliger* indigetat: ab aliis *oculus Hiſtoriæ dexter* vocatur: ab aliis *Cynoſura*, quæ *Lectorem* in *Hiſtoriæ* pelago verſantem regit, & adjuvat, ut expeditiùs ac certiùs, nec non cum majori ſuavitate ac fructu, ad portum lectionis optatum perveniat. Qui enim ſine ratione temporum *Hiſtorias* intelligere ſeſe poſſe putant, perindè falluntur, ac ſi labyrinthi errores evadere ſine duce aut filo velint. Sed & *Oculum ſiniſtrum* quoq; tribuimus *Hiſtoriæ*, nimirum *Geographiæ* ſive *Topographiæ* ſcientiam; quâ niſi Hiſtoriarum ſtudioſus fuerit ſaltem leviter inſtructus, de jucunditate, immò de utilitate lectionis, plurimum deperdat neceſſe eſt; adeoq; rei geſtæ perfectam intelligentiam aſſequi haud quaquam valebit. In *Hiſtoria* enim quis eſt qui non ſentiat, quantum lucis ex loci (quo quæq; res geſta ſit) circumſtan-

tia

tia accédat legenti? Communem igitur terrarum orbis divisionem teneat; & sciat Mundi partes, situsq; distinguere: provincias & in iis flumina, montes, oppida, clariora præsertim internoscat. Nam quod ad exactam illam omnium partium notitiam, huudquaquam ex necessitate requisitam *Lectori* nostro arbitramur. Denique si aliarum artium cognitione mediocri, rerumq; experientia nonnulla fuerit ornatus, hunc *idoneum & habilem Historiarum Lectorem tandem censemus*. Atq; hæc satis sint dicta de parte Secundâ nostræ Methodi.

DE

DE RATIONE ET Methodo legendi *Hiſtorias.*

PARS TERTIA.

viz.

De modo fructus colligendi.

ſive.

De uſu Hiſtoricæ lectionis.

SECT. I.

Caput ultimum tractandum proponitur. Concilium Lud. vivis, Circa ea quæ ſunt in Hiſtoriarum lectione notanda. Auguſti Cæſaris mos in legendis Hiſtoriis. Quæ reperiantur apud Hiſtoricos obſervanda, & ad quid conducant.

SVpereſt jam caput tertium, de quo poſtremo loco dicendum ſub initio ſtatuimus, nimirum quænam inter legendum ſint eligenda, & quo modo. Pauçis hoc poſſem conficere, ſi *Ludovici vivis* tantum

De Trad. diſc. l. 5. p. 352.

tantum præcepta obſervanda proponerem. Is enim quæ ſint in Hiſtoriis legendis notanda hiſce verbis docet. *Tenenda ſunt* (inquit) *ex Hiſtoria; primum ratio temporum, hinc facta & dicta, quæ exemplum poſſint aliquod adferre, ſive ut bonum imitemur, ſive ut malum devitemus. Bella & prælia non accuratè perſequenda, quæ tantum inſtruunt animos ad nocendum, & vias oſtendunt queis invicem poſſimus ladere. Notanda ſunt & leviter, qui arma ceperint; qui utrinq; duces; ubi congreſſum, qui victi, quid illis actum. Nec aliter dicenda vel legenda hæc, quam latrocinia, cujuſmodi revera, ſunt pleraq; horum omnia, niſi quæ fortè adverſus latrones ſunt ſuſcepta, quod inter Chriſtianos, utinam non tam raro uſu eveniret. Satiùs igitur & fructuoſius fuerit, dare operam togatis rebus, quæ in virtute præclare ac ſapienter ſunt acta; quæ in ſceleribus atrociter, fœdè: qui exitus, quam læti benefactorum, quam triſtes atq; infælices malorum facinorum: tum dicta & reſponſa hominum præditorum ingenio, ſapientiâ, uſu rerum, ea potiſſimum quæ Græco verbo ἀποφθέγματα dicuntur. Conſilia etiam, cur quicquid ſuſceptum, factum*

ctum, dictum, eorum potissimum, qui probitate, sapientiæ, studiis bonarum artium reliquis antecelluerunt, quales sunt Philosophi, & præstantissimi omnium Divi nostræ pietatis: ut non solum, quæ ab animi incitatis motibus sint edita cognoscamus, sed quæ à vi mentis & judicii: indignum profecto est, affectionum nostrarum opera mandari memoriæ, non item consilii ac rationis. Hæc ab eruditissimo illo *Hispano* præscripta sunt. Brevioris adhuc negotii res esset, si tantum ad *Augusti Imperatoris* exemplum imitandum, meum vocarem *Historiarum Lectorem*. de eo *Suetonius* sic scribit. *In evolvendis utriusq; linguæ Auctoribus, nihil æquè sectabatur, quam præcepta & exempla, & publicè & privatim salubria; eaq; ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumq; Rectores, aut ad urbis magistratus plerunq; mittebat, prout quiq; monitione indigerent.* Sed nos latius paulò extendemus Historiarum usum, neque prolixi nimis erimus tamen. Namque Historiam suprà, multigenûm rerum bonarum *Thesaurum* diximus: & vere: apud Historicos enim, alia sunt quæ ad doctrinam faciunt magis; alia quæ ad prudentiam:

Suet. l. 2. c. 89.

dentiam, alia obſervare eſt, quæ linguam formant, quæ dicendi facultatem perficiunt, alia quæ rerum antiquarum notitiam conferunt: alia denique quæ ad vitam potius inſtituendam, & ad mores effingendos conducunt.

SECT. 2.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philoſophica: ſub utrisq; ſpecies quænam contineantur: quomodo ſingulæ ſint diſponendæ, & quis inde fructus oſtenditur. Locorum Communium formulas multi ſcripſerunt.

NOs itaq; duo excerpendorum genera, lectori noſtro præcipuè obſervanda, in univerſum ſtatuimus. *Philologica*, & *Philoſophica*. Sub *Philologicis*, non ea ſolùm quæ ad ſermonis elegantiam, linguæ politiem, phraſin, aut verborum proprietatem ſpectant; ſed omnes etiam veterum conſuetudines; omnes ritus, ceremonias, Solennia cujuſcunq; generis; ſive verba, ſive facta, ſive loca, Sacra & profana comprehendimus. Præterea *Monarchiarum* & præcipuorum in Mundo

Mundo Regnorũ ſeries; Gentium, Familiarumq; origines, & migrationes; Initia religionum & depravationes: Vrbium conditus, Colonarium deductus; tum opera quævis magnifica; Ingentes opes, potentiam ultra modum immenſam; ſtupenda prodigia: deniq; quicquid cum admiratione legendum, immò & quodcunquè meritò dicatur ἀξιομνημόνευτον, memorabile ſeu recordatu dignum, huc referimus. Sub *Philoſophicis* autem (ut compendio dicamus) ea omnia complectimur, ſive Dicta, ſive Facta, ſive Conſilia, ſive deniq; rerum eventa, quæ ſuis cultoribus affatim miniſtrat *Hiſtoria*; ut documenta ſint ad inſtitutionem vitæ humanæ, publicæ vel privatæ, toga vel ſago. Quibus obſervandis *perſonarum* imagines haudquaquam ſunt inſuper habendæ: nam ſicut luculenta eventorum & conſiliorum expoſitio, *politicam* auget *prudentiam*, eamq; confirmat; ita illuſtres *perſonarum* deſcriptiones, monitrices ſunt, ut animis crebro recurſet, quorum ſimiles, quorum diſſimiles eſſe velimus. Hæc (inquam) inter legendum ſunt obſervanda, hæc ſunt excerpenda; & in locos quoſdam communes ordine diſponenda

nenda; quorum tirulis sicut imaginibus cereis (uti loquitur eruditus quidam Scriptor) torpentes & languentes memorias adjuvare, excitare, irritare possimus. Vndè salutaribus consiliis, infinitis similium aut dissimilium, parium aut imparium exemplis abundemus; agenda fugiendaq;, dicenda ac tacenda percalleamus; Varia rerum eventa præsentiamus, causas rerum teneamus, & malis imminentibus præteritorum recordatione occurramus. Nimius forem, si *Locorum communium* formulam hîc, & methodum instituere, aut plenam materiarum quæ in Historia continentur indicem construere molirer: id jam dudum à multis, factum, à *Bodino*, *Beurero*, *Glasero*, atque aliis, sed multa cum accuratione à *Bartholomæo Keckermanno*, in *Apparatu* suo ad *Philosophiam practicam*.

SECT. 3.

Modus excerpendi, & in usum transferendi varius indicatur, ex Annæo Seneca.

Modus

MOdus tamẽ excerpendi & in uſum transferendi ea quæ notatu ſunt digniora, aliquibus fortaſſe in gravi dono erit à me ſi breviter hic proponatur: neque tamen, à me erit ſed ab ipſo *Seneca*; quanto viro? *Non eſt* (inquit ille) *quod mireris ex eâdem materiâ ſuis quemq; ſtudiis apta colligere: in eodem prato, bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Cum Ciceronis libros prehendit, hinc Philologus aliquis, hinc Grammaticus, hinc Philoſophiæ deditus, alius alio curam mittit. Philoſophus admiratur contra juſtitiam dici tam multa potuiſſe. Cum ad hanc eandem lectionem Philologus acceſſit, hic ſubnotat duos Romanos Reges eſſe, quorum alter patrem non habet alter matrem. Nam de Servii matre dubitatur; Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur: mox æquè notat Romulum periſſe Solis defectione, provocatioem ad populum à Regibus fuiſſe. Eoſdem libros cum Grammaticus explicuit, primum reapſe dici ab Cicerone, id eſt, reipſa, in commentarium refert: nec minus ſepſe, id eſt, ſeipſe: deinde tranſit ad ea quæ conſuetudo ſeculi mutavit: tanquam, quod ait Cicero, quoniam ſumus ab ipſa calce ejus interpellatione re-* Sen. ep. 108.

Cretam legit Mure. rus & ita legendum probat.

vocati: hanc quam nunc in circo metam vocamus, calcem antiqui dicebant. Hæc *Seneca*, atq; alia plura, quibus nihil luculentius, nihil disertius, aut ad noſtrum propoſitum magis appoſitè dici potuit.

SECT. 4.

Modus excerpendi exemplis illuſtratur. Primo Philologicis ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus & obitus notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus diſſentio. Odium ejus adverſus Carthaginem. Urbis Corynthi conditus, Duratio, Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominum ratio antiqua. Civium Rom. diſcrimen. Obſervationes criticæ ſub philologicis. Scipio non fautor tantum, ſed & auctor (contra Lipſ.) omnis doctrinæ non ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Diſpungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur. Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Conſules, Exconſules, Expretores &c.

Senatorum

Senatorum distinctio. Patricii, Conscripti, Pedarii unde dicti.

ADdam tamen ex meo ipsius penu & propria observatione, unum atq; alterum exemplum, ut quid Auditores meos facere velim, ipse faciendo demonstrem, atq; ita præceptorum meorum *praxin* aliqualem subjiciam. Primo loco igitur exempla in *Philologicis* exhibebo. Quarum observationum subjectum à *Velleio Paterculo* mutuabor, idq; satis fœcundum. *Velleius lib. 1. cap. 13* Sic scribit. *Ante triennium quam Carthago deleretur, M. Cato perpetuus diruendæ ejus auctor, Lucio Censorino, Marco Manlio Coss. mortem obiit. Eodem anno quo Carthago concidit (à Scipione sublata) Lucius Mummius Corynthum, post annos nongentos quinquaginta duos, quam ab Alete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. Uterq; imperator, devicta à se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus, nec quisquam ex novis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicavit. Diversi imperatoribus mores, diversa fuere studia. Quippe Scipio tam elegans liberalium*

studiorum

ſtudiorum, omniſq; doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Panætiumq; præcellentes ingenio viros, domi militiæq; ſecum habuerit: neq; enim quiſquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio diſtinxit: ſemperq; aut belli aut pacis ſerviit artibus: ſemper inter arma ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis aut animum diſciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, novas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro Repub. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quam in tantum ea intelligi; & quin hac prudentia, illa imprudentia decori publico fuerit convenientior. Ita ſe habet *Vellei* caput. 13. lib. primi: In quo multa à Philologo obſervanda occurrunt. Primo tempus, quo, inter mortaleis eſſe deſiit celeberrimus ille *Cenſor*. Magnorum enim virorum & ortus & obitus, cognitione noſtra non indignos eſſe arbitramur. *Cato* autem quantus fuerit, ex triplici illo eulogio quod *Plinius* ei tributum meminit dignoſci poteſt

Lib. 7. c. 27.

teſt. Sic enim ſcribit; *Cato primus Porciæ gentis, tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatur, ut eſſet optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.* ampliſſimum ejus præconium habetur apud *T. Livium* l. 39. c. 40. quem videte. Annus autem ejus mortis deſignatur, nimirum VC. 604. quo anno Conſules fuere *L. Marcius Cenſorinus* & *M. Manlius*, tres annos ante excidium *Carthaginis*, quod ipſe adeò vehementer appetivit: & quod incidit in ann. 3. Olymp. 158. ſi veritatem & *Euſebium* ſequamur. h. e. juxta *Scalig.* Ann. Mundi 3804. circa ætatem *Catonis*, non convenit inter *Ciceronem* & *T. Livium*, hic enim ad annum nonageſimum eum perveniſſe; ille annum octuageſimum quintum non ſuperaſſe videtur affirmare. *Cic. in Cat. Maj. Liv. 39. c. 40.*

Præterea non eſt tanquam res nihili præter eundum, quod perpetuus diruendæ *Carthaginis* auctor dicatur, à *Velleio*; cui ſuffragatur *Florus* noſter. *Cato inexpiabili odio delendam eſſe Carthaginem, etiam cum de alio conſuleretur, pronunciabat: Scipio Naſica ſervandam.* Verùm hæc conſideratio, eſt *Philoſophica* potius ſive *politica*, & ad alium locum pertinet, *Lib. 2. c. 15. Vide Cic. in Cat. Majore.*

ubi

ubi causa hujus utriusq; consilii exquirenda: & quis eorum in hac re prudentior. 2° igitur ætatem ac durationem hujus urbis *Corynthi*, notabit *Philologus*, juxta & tempus quo fuerit condita; duravit (inquit) annos 952. deleta est, eodem anno cum *Carthagine*, h.e. An. V.C. 607. A. M. 3804. ergo condita est, An. M. 2852. trecentos supra annos ante *Olympiades*, quo tempore *Samuel Propheta*, & *Judex Israelitidum* florebat. 3° Non solum quando, sed quis hujus *Urbis conditor* fuerit observabit, *Velleius*, *Aletem*, *Hippotis filium* perhibet. *Iosephus Scaliger* inter animadversiones *Eusebianas*, *Velleium* hîc nugari ait. Siquidem *Apollodorus*, *Ephyran* primo dictam scribit, & à *Sisypho* conditam. *Sisyphus* verò *Trojana* tempora, circa annos 60. aut 70. (inquit) antecessit, atq; sic longè antiquior erat hujus verbis conditus. Sed à *Corynthо Jovis* filio transnominatam refert *Pausanias*. Post aliquot verò generationes, *Aletes* iste, abnepos *Herculis Dorienſium* exercitum contra *Corynthios* duxit, & regnum obtinuit, quod ab ejus posteritate, per ætates quinquè occupatum dicit idem *Pausanias*. 4° Observabit

Pag. 30.

In Corynthiacis.

bit hic *Philologus*, hoc ævum quasi fatale fuisse urbibus evertendis. Nam ut nihil de *Sagunto*, *Syracusis*, *Numantia*, atquè aliis dicamus, præter duos illos oræ maritimæ oculos (ita appellat *Cicero*) uno eodemquè anno effossos, *Carthaginem* & *Corynthum*: *Thebæ Bœotiorum* & *Chalcis Eubœorum* capita, à *Romanis* oppressa, eversa, deleta sunt. Vnde *Philosophus* Vrbium etiam rerumquè publicarum periodos esse, multo magis hominum concludit. Sed hæc quoquè consideratio *Philosophica* est, quemadmodum & ista, quam hic locus porro suggerit: nimirum septingentorum annorum periodos, mutationes regnis & rebuspub. attulisse insignes: de qua observatione, videndus *Ioh. Bodinus* lib. 4. de Repub. & *Peucerus* de Divinatione l. 6.

De Nat. Deor. l. 3.

Vide Senecam Epist. 91.

Cap. 12.

Quinto loco, quod scribit, hosce duos Imperatores *Mummium* & *Scipionem*, devictæ à se gentis nomine honoratos, hunc *Africanum*, illum *Achaicum*: hinc inquam observandus est, mos antiquus cognominandi, ejusquè rationem, tam apud *Græcos*, quam *Latinos*: à rebus enim gestis, à forma corporis, à Virtute aliquâ singulari, aut vitio, à casu notabili, aut fortunâ,

fortunâ, plerunquè cognomenta sunt indita: ita *Tarquinius* ultimus, à fastu & aliorum contemptu *Superbus* est cognominatus. C. *Martius*, à captis *Coriolis*, *Coriolanus*; *Manlius*, *Torquatus* dictus, quod *Gallum* provocatorem in duello occiderit, & torquem ei detractum cervici suæ induerit. ita, *Soteris*, *Callinici*, *Grypi* cognomenta significant *Servatorem* fuisse primum, secundum *Egregia victoria potitum*: tertium *adunco naso præditum*. de his videndus *Appian. Alexandrinus* in præfat. *Plutarchus* in *Coriolano*. *Alex ab Alexand l.* 1. c. 9. Et hinc etiam observationes *Politicæ* possunt deduci, quas mitto notare.

Sexto, *Philologus* ex eo, quod *Mummius* ex *Novis hominibus*, dicitur primus qui *cognomentum* sua virtute adeptus est, notabit, *Cives Rom.* in triplici fuisse discrimine, *Nobiles*, *Novos*, *Ignobiles*: nam qui majorum suorum habuerunt imagines, hi *Nobiles*: qui suas tantum ii *Novi*: qui nec majorum nec suas, illi demum *Ignobiles* sunt appellati. jam reliqua hujus capitis parte, continetur *Scipionis & Mummii* comparatio, quâ utriusquè mores, ingenium ac vitæ ratio, innuuntur;

quæ

quæ omnia, unà cum obſervationibus inde emergentibus, ad *Philoſophica* referri debent; ideoq; hic prætermittenda. non ita tamen *obſervationes Criticæ*, ſi quæ occurrant: has enim juxta & *Grammaticas*, *Rhetoricas*, aliaſq; omnes quæ ad *Philoſophiam practicam* non ſpectant, ſub *Philologicis* comprehendi volo: ideoq; non poſſum abſtinere quin oſtendam, me à *Iuſto Lipſio*, *Criticorum* Coryphæo, prorſus diſſentire; qui non vult, ut *Scipio* dicatur hîc [*omnis doctrinæ auctor*] ſcilicet *nimia* (inquit) *pro Scipione laus, ſcribo igitur* [fautor] *& id principi ac militari viro convenit*: immo (inquam *Iuſte Lipſi*) mutatione nihil eſt opus: neq; immerenter dicetur *auctor*, quia primus ipſe & pauci præterea, doctrinas in urbem *Romam* induxiſſe feruntur: quid ſi *Polybium* ſuam *Hiſtoriam*; *Panatium* ſuos de officiis libros, *Scipionis* impulſu ſcripſiſſe aut edidiſſe autumemus? Ecquis abſurdam dixerit conjecturam? quum eos perpetuos ſibi comites habuiſſe ſcripſerit ipſe *Velleius*? Quid quod *Terentii* ſcripta, ad *Scipionem* (teſte *Fabio*) referantur? Et *Donatus*, non obſcuram eſſe famam, *Terentium à Lælio & Scipione* adjutum fuiſſe

isse dicat? huc accedat id quod apud *Velleium* sequitur, [*quoties ab armis & reipub. negotiis vacare licuit, animum disciplinis exercuit*] namq; vel hinc etiam laus illa *Scipionis* magis videtur probabilis, neq; omnino (sicuti putat *Lipsius*) nimia existimanda. Sed neq; *Principi*, aut *militari viro* nimia. videte enim quid de *Annibale Cornelius nepos*, sive sit *Æmylius Probus*. *Hic tantus vir* (inquit) *tantisq; bellis districtus, nonnihil temporis tribuit literis: namq; aliquot ejus libri, sunt Graco sermone confecti: in his ad Rhodios, de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis &c.* Vltimo loco notabit *Philologus* verborum elegantias ac proprietates, alluſiones ingenioſas, tranſlationes aptas & illuſtres. Sicuti hiſce verbis. [*Neq; enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio distinxit.*] Sive enim ad illud *Catonis* in *Originum* principio alludat, ubi *Clarorum virorum atq; magnorum, non minus otii quam negotii rationem extare* debere pronunciat: ſive magnificam illam *Scipionis* ipſius vocem reſpiciat, qua ſe *nunquam minus otioſum eſſe, quam cum otioſus, neq; minus ſolum quam cum ſolus eſſet, affirma-*

Cic. Offic. l. 3.

vit

vit. Vtrumque hoc elogio, videtur mihi *Velleius* oppido eleganter expressisse. Quod ut liquidius appareat, notabit *Philologus*, otium negotio & labori oppositum, idque esse duplex. Nam aliud est iners & sine opere, aliud vero actuosum. Quod quidem postremum tantum Scipioni competere locus indicat, qui in otio nequicquam cessaret, aut à publicis occupationibus liber, inertiæ se dederet, sed vel de negotiis cogitaret, vel studiis literarum & sapientum colloquiis intenderet. Hoc enim erat [*interualla negotiorum, otio dispungere*] quod etiam vocabulum à nummulariis ductum, qui à rationibus inseruiunt, mutuatum agnoscet *Philologus*. Et significat, accepta & data conferre, ita *Vlpianus*. Vel (ut loqui solet vulgus) computum examinare. *Percontandas* (inquit idem *Vlpianus*) *atq; examinandas rationes, & dispungendas atq; discutiendas.* Quare sic (ut mihi videtur) intelligendus *Velleius*: ac si dixisset. *Nemo publica negotia studiis subsecivis* (*velut acceptis et datis rationibus ex omni parte subductis*) *pulchriùs compensavit.* Nam sciendum est, quod quæ in rationibus probabantur ultrò citroque, quæ in suffragiis, quæ in

L. 56. D. de verb. sig.

L. 6. D. de stat.

Tun. ad Tert adv. Iud. c. 9.

recensionibus militum, officiorumve, ea solebant notari punctis, ut ad discutienda cætera veniretur, & dispuncta vocabantur: ut contra, expuncta quæ excationibus velut improba, vel præterita eximebant. Ita quoq; milites exauctorati, expuncti dicebantur. Breviter Auctoris mens, planè talis esse mihi videtur, ac si diceret, *Nemo luculentius occupationes suas iuxta & vacationes, perinde utiles atq; salutares unquam præstitit.* Atq; hæc dicta sunto ad *Velleii* c. 13. lib. 1.

Promiſi alterum exemplum in *Philologicis*, nec mutabo. Sed tanto brevior, quanto in superiori fuerim prolixior, esse statui. *Cornelius Tacitus Annal.* 3. c. 65. suggeret nobis argumentum, ubi sic temporum sub *Tiberio* corruptionem describens narrat.

Cæterum tempora illa adeo infecta, & adulatione fœdata fuere, ut non modo Primores civitatis (quibus claritudo sua, obsequiis protegenda erat) sed omnes Consulares, magna pars eorum quæ Prætura functi, multiq; etiam Pedarii) Senatores, certatim exurgerent, fœdaq; & nimia censerent] hæc *Tacitus*, unde *Grammaticorum* & *Philologorum* filii observent, *Primores civitatis*

civitatis hîc vocatos, quos *Optimates*, *Capitolinus*: *Aurel. Victor*, *Nobilium Optimos*. Et ipse *Tacitus* non rarò *Proceres* nuncupat. Aliquibus etiam *principes civitatis*, πρωτοπολῖται sunt dicti. Deinde, *Consulares* esse, quos ex-*Consulibus* viros, sive viros *ex-consules* dicimus; qui *Consulatu* jam functi essent. Eosdemq; juxta & ex-*Prætores*, sive viros *Prætorios*, (hoc est, quicunq; *Præturam* explevissent) cæterosq; omnes qui *Magistratus Curules* gessissent, veniēdi in *Senatum*, ac sententiam dicendi jus habuisse. Vltimò *Senatorum* distinctionem ex hoc loco observabit *Philologus*: nempè eorum alios *Patricios* fuisse: *Conscriptos* sive *Adlectos* alios; alios denique *Pedarios* dictos. Illos à *centum patribus*, quos *urbis* Parens & *conditor Romulus* elegit oriundos: istos *Regum*, *Consulum*, *Censorumve* decreto lectos: hos, quod ubi reliqui sella *Curuli*, in *Senatum* veherentur, hi pedibus itarent & sic in *Curiam* venirent (ut nonnulli censent) vel quod pedibus irent in sententiā aliorum, sententia nimirum, haud verbis, sed transitione professa, vel discessione, (ut alii) sic olim dictos. Et huic opinioni favere videtur *Cicero* ad *Att. Cum est* *actum*

A. Gell. l. 3. cap. 18.

L. 1. ep. ult.

actum, neq; animadversum est ad quos pertineret, & raptim in eam sententiam Pedarii concurrerunt. Confirmat etiam hic ipse *Taciti* locus. *Pedarii Senatores certatim exurgerẽt.* Est apud *Vopiscũ* locus præclarus, ex quo triplicem modum probandi sententiam in *Senatu* elicimus. *Deinde aliis, manibus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, pleriſq; verbis consentientibus cõditum est Senatus Consultum.* Atq; hæc de *Philologicis* observationibus sufficiant.

In Aurelia.

SECT. 5.

In Philosophicis qua ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii & aliorum Historicorum. Duplex usus exemplorum.

Lipsius, Io. à Chokier, & R. Dalligtonus *nostras, Historiarum & exemplorũ usum luculenter indicarunt. Specimen unum atq; alterum à nobis subjicitur. Ex* I. Floro, Iustino, Herodoto, Romuli & Remi *Historiam veram supponit Augustinus. Quis inde usus.* Camilli & Fabricii *fides, atq; inde axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejusq; expeditionis*

expeditionis successus quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo. Caligulæ, Neronis, *ac* Valentiniani *exemplis ostenditur malignitas philautiæ, invidia ac livoris. Polybius frequens in Historiarum usibus.*

IAm vero in *Philosophicis* colligendis hanc normam sequatur Lector. Omnia exempla, sive *Ethica*, sive *Politica*, sive *Oeconomica*, seu denique *Bellica*, tam virtutum, quam vitiorum, ex *Historiis*, non observet modo, deducat, & undiq; colligat, sed ad leges etiam & regulas vitæ, artisque principia prudenter accommodet; juxta illud *Plutarchi*, πρὸς στάθμην πέτρον τίθεσθαι, μὴ τὴν πρὸς πέτρῳ στάθμην. Applicandus lapis ad amussim non ad lapidem amussis est. Auctores ipsi non raro faciunt. *Herodotus* totam belli *Trojani Historiam* ad communem justitiæ regulam refert; dicendo, ὅτι τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τοῦ θεοῦ. *Magnarum iniuriarum, magnas à Deo ultiones esse.* Ita etiam *Polybius*, exemplo *M. Attilii* docet, τὸ δεῖν ἀπιστεῖν τῇ τύχῃ καὶ μάλιστα κατὰ τὰς εὐπραγίας. *Fortunæ non fidendum, præsertim in rebus lætis:* eo quod *Attilius Re-*

Plut. de prof. virt.

Polyb. l. 1.

gulus, qui paulò ante, nullum misericordiæ locum dabat, neq; ullam afflictis *Carthaginiensibus* veniam concedebat, mox ductus ipse est, iisdem pro salute sua supplicaturus. Eodem in loco ostendit verificatum *Euripidis* dictum; ὡς ἓν σοφὸν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ. *Vnicum rectum Consilium, magnam militum manum vincere:* Idq; pronunciat insigniter probatum, exemplo *Kniphi Lacedæmonii*, qui unus unica sententia *Legiones Rom.* (antea invictas atq; insuperabiles habitas) vicit ac superavit: *Vrbemq;* profligatam, & collapsos tot virorum animos instauravit atq; erexit.

Hoc igitur ut exactiùs perfecte cognoscat *Lector* noster, cujuslibet facti, atq; etiam consilii causas inquirat, circumstantias appellet, successum ponderet; ac singulatim in quo quid benè aut prudenter, quid malè aut imprudenter gestum sit, spectet: inde autem præceptum, monitum, sive regulam universalem ipse eliciat, eamq; sententiis pluribus comprobet, exemplisq; illustret. Est enim duplex usus exemplorum: unus ut ea imitemur, quæ à bonis viris gesta sunt: fugiamus autem ea quæ à malis perpetrantur. Alter

ut

ut ex rebus quæ figillatim narrantur; generatim ac in universum, σκοπὸν, aliquam utilem sententiam (θέσιν ἢ ἀφορισμὸν) extrahamus & deducamus. Hanc rationem transferendi Historias in usum nostrum, exemplis copiosis luculenter indicavit *Iustus Lipsius*, libello quodam suo, *Monita politica & Exempla* complectente. Item *Johannes à Chokier*, *Lipsii* discipulus, Magistrum imitatus, *Thesaurum* edidit *Aphorismorum Politicorum*, satis locupletem. Quin & ante annos viginti & amplius, prænobilis *R. Dallingtonus* noster, vir ab eruditione, prudentia, & pietate celebrati nominis; in *Civilibus* illis *Militaribus*q; *Aphorismis* suis quos lingua vernacula publicavit, egregia cum laude in hoc genere versatus est. Liceat tamen etiam nobis, hic quoque specimen aliquod exhibere, quod pro exemplari sibi novitius *Lector* noster proponat, & si visum fuerit imitetur.

Quum apud Auctorem nostrum *L. Ann. Florum*, juxta & *T. Livium*, alioſque legimus, urbis Imperiique conditorem *Romulum*, incerto patre natum, *Amulii* imperio in profluentem abjectum cum *Remo* fratre, non potuisse extingui. Siqui-

T. Liv. l. 1. c. 4.

Flor. l. 1. c. 1.

dem (inquit Florus) *& Tiberinus amnem repressit, & relictis cunabulis, lupa vagitum secuta, ubera admovit infantibus, matremque se gessit, atq; sic repertos apud arborem Regis pastor tulit in casam, atq; educavit.*

Hinc nos divinæ providentiæ vim planè admirandam observare debemus: numinisque divini summam benignitatem, quæ eos quorum manibus ad summa quædam suo tempore exequenda, uti constituit, miris modis conservare novit. Hinc etiam hoc exurgit axioma.

Magnorum Imperiorum fundamenta atq; incunabula, nonnunquam ex parvis & quidem pudendis initiis, sed extraordinariis & miraculosis modis, jaciuntur ac conservantur.

Vel sic: *Magnorum Imperiorum initia, quanquam sæpè fuerint exigua, atq; hominum judicio ipsa ex sese contemptibilia, semper tamen aliquam extraordinariam & peculiarem Dei providentiam ostendunt, & certissima utriusq; testimonia continent.*

Iustin. l. 1. Herod. l. 1. Notissima est Historia *Cyri*, principis *Monarchæ Medo-persici*, qui jussu *Astyagis* avi sui, à feris devorandus expositus, miraculosa canis fœminæ tutelâ & lactatione

tione ſalvus evaſit. Æquè mirabilis & planè ſtupenda *Gallecia* Regis cujuſdam, nomine *Habidis* Hiſtoria legitur apud *Juſtinum*, quem videat quiſquis ejus ſcire caſus, & pericula deſiderat: alia etiam exempla horum ſimilia, legat apud *Ælianũ*, inter varias Hiſtorias. Ego feſtino. Nec regerat quis *Mythiſtorias* eſſe, cum quod de *Romulo* & *Remo*, Divus *Auguſtinus* verum ſupponit, de cæteris concipi non improbabiliter queat. *Quid mirum* (inquit *Auguſtinus*) *ſi ad arguendum hominem regem, qui eos in aquam projici crudeliter juſſerat, eis infantibus per quos tanta civitas condenda fuerat, de aqua divinitùs liberatis per lactentem feram Deus voluit ſubvenire.*

Juſt. l. 44. *Lib. 12. c. 42.* * *Et Alex. ab Alex. l. 2. c. 31.* *Aug. de civ Dei lib. 18. c. 21.*

Liceat mihi aliud, ex Auctore noſtro, *L. Annæo Floro* paradigma deducere in Philoſophicis. Is *Romanorum* victoriam adverſus *Faliſcos*, pauciſſimis quidem verbis, at ſenſibus plenis eleganter ſic narrat. *Faliſci quum obſiderentur à Camillo, mira viſa eſt fides Imperatoris, nec immerito: quod Ludimagiſtrum urbis proditorem, cum iis quos adduxerat pueris, vinctum ſibi ultro remiſiſſet. Quid fit? Sponte Faliſci dediderunt.* Huic Gemi-

Flor. l. 1. c. 12.

num

num fidei exemplum habemus in *Fabricio* adversus *Pyrrhum Epirotam*. *Frontini* verbis repetam. *Ad Fabricium Ducem Romanorum, Medicus Pyrrhi Epirotarum Regis pervenit, pollicitusq; est, datum se Pyrrho venenum, si merces sibi, in qua operæ pretium foret, constitueretur. Quo facinore Fabricius egere victoriam suam non arbitratus, Regi medicum detexit: utq; eâ fide meruit, ut ad appetendam amicitiam Romanorum compelleret Pyrrhum.*

Front. Strat. l. 1. c. 4.

Nos hinc quid astruemus? Regulam scilicet universalem quantivis pretii, ab Auctore nostro Floro disertis verbis expressam, capite prædicto sic. *Ea tandem vera est habenda victoria, quæ salvâ fide, & integrâ dignitate, parari potest.* Valer. *Maximus* ad parem sensum, æquè elegan-ter. *Tum demum victoria apud Deos & apud homines minimam invidiæ habitura est, cum plurimum humanitatis habuerit.* Accipe eandem regulam aliis verbis expressam. *Verâ si quis grassari via ad compendiosam victoriam cupiat, noverit erga ipsos hostes prompta uti clementia.* Namq; superioribus exemplis, aliisque id genus infinitis docemur, viros prudentes, & sapientiæ plenos, moderatione plura quam

V. Max. l. 5 c. 1.

vi

vi componere. Imo res consilio peragi & moderatione, de quibus vis desperaverat: juxta illud Claudiani, poetæ,

—*peragit tranquilla potestas*
Quod violenta nequit.—

Iterum, cum apud *Justinum Trogi* Abbreviatorem, *Xerxis* apparatum bellicum quinquennalem adversus *Græciam* contemplamur: cum numerosissimum ejus exercitum putamus, 700 millia de regno, 300 M. de auxiliis armata, ut non immerito proditum sit, *flumina ab exercitu sicca-ta, Græciamq; omnem vix eum capere potuisse: naves quoq; decies centum millia habuisse*: denique cum triduo, a quatuor millibus contra hanc ingentem multitudinem, non sine dolore & indignatione *Persarum*, ad angustias *Thermopylarum*, dimicatum animadvertimus, & tandem à trecentis *Spartanis* stragem infinitam factam consideramus: postremo, cum turpissimam, ac fœdissimam *Xerxis* in scapha piscatoria fugam, attentiori cogitatione perpendimus, præter usum illum quem statim post narrationem subjungit ipse *Justinus*: viz: *Rem fuisse spectaculo dignã, & æstimatione sortis humanæ, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre* Lib. 2. §. 13

navigio

navigio, quem paulo ante vix æquor omne capiebat: Eumq; carente omni servorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant.

Sen. de Ben l. 9. c. 31. Præter hunc (inquam) usum; occurrit memoriæ *Demarati Lacedæmonii* oraculum, quod testante *Seneca* apud ipsum *Xerxem* effatus est. Nempe; *multitudinē indigestam & gravem metuendam esse ducenti, non enim vires habere sed pondus.* Sed & veri verbii, à *Lucano* prolati, non

Luc. l. 2 v. 81. possumus hîc non meminisse: *In se magna ruunt, lætis hunc numina rebus crescendi posuere modum.* Subit etiam mentem, prudens illud *Artabani* monitum. *Vides ut prægrandia animalia fulmine Deus ferit, nec sinit insolescere.* φιλεῖ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. *Gaudet, Deus eminentissima quæq; deprimere.* Quæ omnia nobis perspicuè probant, Regis *Darii* legatum, valdè appositè nec minus experienter apud *Alexandrum M.* Philosophum egisse hisce verbis, *Periculosum*

Herod. in Polym.

Q. Curt. l. 4. *est, prægrave imperium: difficile est continere, quod capere non possis. Vides ne navigia quæ modum excedunt, regi nequeunt: nescio an Darius ideò tam multa amiseris*

ferit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt.

Deniq; apud *Suetonium* cum lego, *Caligulam* non minore livore, ac malignitate, quam superbia ac vitiaq; adversus omnis ævi pœnè homines grassatum fuisse; statuas virorum illustrium ita subvertisse, atq; dissecisse, ut restitui salvis titulis non valuerint; vetuisseq; posthac viventium cuiquam, usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni: cum de *Nerone* scriptum invenio, quod populariter fuerit elatus maxime; omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent. De *Valentiniano*, quod benè vestitos odio haberet, & eruditos & opulentos, & nobiles, quodq; fortibus detrahere soleret, ut solus videretur bonis artibus eminere: hinc concludere promptum videtur. *Suet. Calig. c. 34.* *Suet. Ner. c. 53.* *Am. Marc. l. 30. c. 29.*

Nonnulla reperiri ingenia, idq; non rarò quæ adeò philautia (dicam?) an livore et malignitate laborant, ut soli omnia esse velint, neq; ferant alios excellere in re ulla. Hinc quoq; *Marcellinus* ipse verè philosophatur *livorem virtutum, rectæ potestatis invidiam esse sociam: quoq; dignitatum apices majores, eò (licere sibi cuncta existi-*

mantes

mantes) & ad suggillandum contrarios, exturbandosq; meliores, proclives sunt inclinati.

Frequens in hisce usibus est *Polybius*, (uti antea monuimus) & lectorem suum plerunq; labore aliquo levat, neq; enim docet solum, quam uberes fructus ad rationes vitæ, gesta majorum sint allatura, sed etiam quo pacto percipere quis queat semper ferè demonstrat.

SECT. 6.

Christiani Ethnicorum exemplis utiliter instrui possunt: & non in virtute morali tantum, sed in actibus etiam pietatis ac vitæ Christianæ promoveri. Id docetur ex D. Augustino. D. Hieronymo & aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoq; nonnullis adimpleta. Quos denicq; eleganter expressit D. Ambrosius.

SEd nec in vita tantum *civili*, *Historias* profanas usui esse posse putandum est, verum in vita *Christiana* vel maximè: id nos abundè docent *Sancti Patres Ecclesiæ*, & plurimis instantiis probant. Videte

dere mihi *D. Augustinum*, lib. 5. de Civ. Dei. Vbi postquam ostendisset, *Brutos* & *Scævolas*, & *Curtios*, & *Decios*, aliosque quos ἀριστέας *Herodotus* eleganter appellat doctissimus *Casaubonus* ex *Dionys. Halic.* tot egregia facinora, virtutumq; monstra (uti loquitur *Florus* noster) *Ideò tantùm, ut patriæ libertatem, urbi imperium, sibimet ipsis gloriam compararent, edidisse, summa finem obtinuisse, & mercedem desideratam percepisse.* Tandem concludit. *Proinde, non solum ut talis merces talibus hominibus redderetur, Romanum Imperium ad humanam gloriam dilatatum est, verùm etiam ut cives, æterna illius civitatis, quamdiu hîc peregrinantur, diligenter & sobriè illa intueantur exempla, & videant quanta dilectio debeatur supernæ patriæ, propter vitam æternam, si tantum à suis civibus terrena dilecta est propter hominum gloriam.* Similiter cap. 18. Et alibi, argumenta ducit à profanis exemplis ad *Christianam* constantiam. Sicuti lib. 1. c. 24. de *M. Attilio Regulo* loquens. *Si fortissimi & præclarissimi viri, terrenæ patriæ defensores, Deorumq; licet falsorum, non tamen fallaces cultores, sed veracissimi etiam juratores, qui hostes victos, more ac* Cap. 16.

jure

iure belli ferire potuerunt, hi ab hostibus victi seipsos ferire noluerunt: & cum mortem minimè formidarent, victores tamen dominos ferre, quam eam sibi inferre maluerunt: quanto magis Christiani verum Deum colentes, & supernæ patriæ suspirantes, ab hoc facinore temperabunt, si eos divina dispositio, vel probandos, vel emendandos, ad tempus hostibus subjugaverit?

Ad eundem modum *D. Hieronymus*, in consolatione ad *Iulianum*, perquam eleganter hortatur. *Contemnis aurum?* (inquit) *contempserunt & multi Philosophi. Unus multarum possessionum pretium, projecit in pelagus, abite* (inquiens) *in profundum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne ipse mergar à vobis. Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium, totam simul sarcinam deposuit, & tu eo putas in virtutis culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Teipsum vult Dominus hostiam vivam, placentem Deo, te inquam, non tua.* Iterum ad *Heliodorum*. *Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisonas, Brutos, Scævolas, &c. quorum non minor in luctu, quam in bellis virtus fuit, &c. Ne videar potius aliena quam nostra quæsisse, quanquam & hæc in sugillationem*

Lib. 2. ep. 21.

Ibid. ep. 22.

tionem noſtri breviter dicta ſint, ſi non præſtet fides quod exhibuit infidelitas. Sed ut rem in compendium conferam, hanc normam quomodo nos Chriſtiani ſequamur, in obſervandis, applicandiſq; in uſum noſtrum exemplis, optime nos docet, carmine non ineleganti, magnus ille *David Chytræus*, de re *Hiſtorica* optimè meritus, in præfatione ſua, ad *Cornel. Nepotem*, ſive *Æmilium Probum*.

Chriſtiades ſimul Hiſtorias ac perlegit, ardens
Ruminat hæc animo ſecum, ſi Phocio nummos
Reſpuit oblatos dono: ſi Scipio ſponſam
Noluit alterius contingere; maluit exul
Attilius ſi ſponte mori, quam fœda probando
Et laudi patriæ, & Latiæ nocuiſſe juventæ
Conſilio exemploq; ſuo: mihi quid faciendum
A Chriſto nomen qui habeo? num ſordidus auri
Servus ero? Faciamve jubet quacunq; libido?
Num vitam pluris faciam quam nomen Alethes
Invictum? Nñ poſtponã mandata Iehovæ

Insanis hominum placitis, jussisq; cruentis?
Sic sanè Historiæ laudanda exempla vetustæ
Cum fructu quam quis credat, majore leguntur.

Hæc eadem imitationum præcepta, inter *Ethnicos* etiam reperiuntur, qui opere & factis adimplerũt, nec dedignati sunt insignium mores & affectus intuendo ac pertendendo vel suos reformare, vel alienos instruere ac moderari. *Cato* ille (de quo supra nonnihil jam dictum est) *Censorius* appellatus, ad tuguriũm M. *Curii* (quod à prædijs suis haud procul aberat) frequenter accedere, lociq; ipsius angustiam & habitationis vilitatem contemplatus, de vita isto cogitare solebat, quod *Romanorum maximus, subactis gentibus bellicosissimis, ejectoq; Italiâ Pyrrho, ipse post tres triumphos, eum agrum propriis manibus fodisset, idq; ipsum tugurium inhabitasset, sibiq; eidem Curio ad focum sedenti, & ligneo Catillo rapa cananti, Samnitum legati cum advenissent, aurumq; multum obtulissent; brevi admodum cum responso eos dimisisset, nimirum, aure nihil opus esse ei, qui hac cæna esset contentus: seq; aurum habentes vincere, quam possidere*

Plutar. in Cat. Maj.

dere aurum malle. His ita secum consideratis, Cato abibat, ac proindè in suam domum, prædia, famulos, & victus rationem inspiciens, laborem sibi intendebat, luxumq; omnem porrò amputabat. Egregium etiam in hoc genere præbet nobis exemplum *Servius Sulpitius*, qui ut M. *Ciceronem* filiæ suæ mortem graviter dolentem consolaretur, meditationem quandam (vel Christiano dignã) quam secum ipse quondam habuerat, super exitio florentissimarum urbium (quæ perpetuo mansuræ videbantur) coepit atq; ita unum (inter alia plura) consolandi argumentum, valdè appositum & efficax à propria deducit experientia, in hunc modum. *Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, vola tibi commemorare, si fortè eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Ægina Megaram versus navigarem, cœpi regiones circum circa prospicere. Post me erat Ægina, ante Megara, dextrà Pireus, sinistra Corinthus; quæ oppida quondam tempore, florentissima fuerunt; nunc prostrata & diruta ante oculos jacent: cœpi ego sic mecum cogitare: ô homunculi nos homunculi indignamur,* Cic. ep. fam. l. 4. ep. 5.

si quis nostrum interiit, aut occisus est, quorum vita brevior esse debet; cum uno loco tot oppidũm cadavera, projecta jaceant. Vis ne tu te Servi cohibere, & meminisse hominem te esse natum? Crede mihi cogitatione ea, non mediocriter sum confirmatus, hoc idem si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas, &c. In eandem plane sententiam, eleganter philosophatur, *Philosophus* ille *Romanus*, & iisdem ferè cum Sulpicio utitur argumentis, ut *Liberali* suo ob incendium quo *Lugdunensis Colonia* exusta erat admodum tristi, leniret dolorem. *Tota* (inquit) *ante oculos Sortis humanæ conditio ponatur: nec quantum frequenter evenit, sed quantum plurimùm potest evenire, præsumamus animo si nolimus opprimi, nec ullis insuetis velut novis obstupefieri: in plenum cogitanda fortuna est. quoties Asiæ, quoties Achaiæ Urbes uno tremore ceciderunt? Quot oppida in Syria, quot in Macedonia devorata sunt? Cyprum quoties Vastavit hæc clades? Quoties in se Paphus corruit?* &c. Et postea; *non tantum manufacta labuntur, non tantum humana arte atq; industria posita vertit dies. Juga montium diffluunt,*

Seneca. ep 92.

tota

jotæ desidêre regiones. Operta sunt fluctibus quæ procùl à conspectu maris stabant: Vastavit ignis colles, per quos elucebat. erosit & quondam altissimos vertices, solatia navigantium, ac speculas ad humilem arenam deduxit. Ipsius naturæ opera vexantur: & ideò æquo animo ferre debemus urbium excidia, Casura omnia extant. &c. Hinc deniq; sic infert. *Itaq; formetur animus ad intellectum, patientiamq; sortis suæ, & sciat nihil inausum esse Fortunæ. Adversus Imperia illam idem habere juris, quod adversus imperantes: adversus Urbes idem posse quod adversus homines: nihil horum indignandum est: in eum intravimus mundum in quo his legibus vivitur.* &c. Nimius hic fortasse videbor, non possum tamen abstinere manum, quin *Divi Ambrosii* quoq; huc exemplum adjiciam; is enim in epistolâ quâdam, quâ Faustinum, propter obitum germanæ suæ acerbo dolore mærentem consolatur, *Servium Sulpitium Senecamq;* disertim & eleganter imitando expressit, eandemq; solaminis rationem usurpavit. *Sed doles inquit quod dudum florentissima repente occiderit. Verum hoc nobis commune, non*

Ambros. l. 2. ep. 8.

solum cum hominibus, sed etiam cum civitatibus, torrisq; ipsis: nempe de Bononiensi veniens urbe, à tergo Claternam, ipsam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas: in dextra erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentia, venerem nobilitatem, ipso adhuc nomine sonans, ad lævam Apennini inculta miseratus, & florentissimorum quondam populorum castella considerabas; atq; affectu relegabas dolenti: tot igitur seminutarum urbium cadavera, terrarumq; sub eodem conspectu exposita funera, non te admonent unius (sanctæ licet & admirabilis) famine decessionem consolabiliorem habendam? Præsertim cum illa in perpetuum prostrata ac diruta sunt: hæc autem ad tempus quidem erepta, nobis meliorem illic, vitam exigat. &c.

Hæc ipsa, atq; hisce similliima exempla, copiosè nobis suppeditant auctores, quæ si noster Historiarum studiosus diligenter observaverit, nec non ad hunc modum, imitando, applicandoq; representare conatus fuerit, largos indubiè & diuturnos laboris sui fructus secum reportabit.

SECT. 7.

Fructus uberiores atq; etiam præstantiores ab Ecclesiæ Historia. Ethnicorum bona opera, splendida peccata. Ethnica Historia secundam tantùm Decalogi tabulam illustrat: Ecclesiastica totam Legem. In illâ virtutum simulachra: in hâc vera virtutes leguntur. In illâ jucunda quidem cognitu & utilia; in hâc etiam necessaria memorantur: inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem, dissertatio concluditur.

ATq; hactenus de modo colligendi fructus ab *Historiarum* lectione, quos si adeo uberes, adeoq; suaves, nobis exhibeat *Civilis* & *Ethnicorum Historia*; quantos, qualesq;, nobis ab *Historiâ sacrâ & Ecclesiasticâ* haurire concessum putemus? quæ & argumento, & certitudine, & perfectione *Civilem* atq; *Ethnicam* longissimè prævertit? Non possumus diffiteri, quin exẽpla satis crebra, & satis clara, justitiæ, prudentiæ, fortitudinis, tẽperantiæ, omnisq; adeò virtutis, nobis proponant *Historiæ Ethnicorum:* ea tamen si

penitius examinentur, si juxta veritatis trutinam perpendantur, manca, imperfecta, polluta reperientur, neq; recte ad Dei vel iram vel misericordiam relata: quod quidem in causa erat, cur *Divus Augustinus*, præclara illa *Gentilium* opera, splendida vocaverit peccata: eorumq; virtutes, quum ad Deum non referantur, etiam vitia, potius quam virtutes esse affirmaverit. Huc accedit, quòd secundam tantum *decalogi* tabulam spectent; regulasq; morum, solummodo in civili conversatione confirment. *Ecclesiæ* verò *Historia*, ea quæ totius legis sunt propria, certioribus multò, & luculentioribus illustrat exemplis: religionisq; partes omnes, quarum cognitio summoperè necessaria est, haud obscurè demonstrat, aut leviter probat; quid de Deo rectè usquam narrat aut novit *Ethnicorum Historia*? quid certi, quid explicati, de mundi origine temporibusvè illis antiquissimis continet? primorum hominum *Historiam* neutiquam attingit: patefactiones de Deo, aut promissiones de *Messia*, nullas omnino habet: gubernationem *Ecclesiæ*, ejusq; conservationem planè nescit. Hæc

Aug. de C. D. l. 19. c. 25.

& hujusmodi alia quam plurima, ab *Historiâ sacrâ & Ecclesiasticâ*, solummodo sunt petenda. Quid tu Marce Tulli Historiam vetustatis nunciam venditas, nec maximè vetustam, & aliquando fucatam? Testem temporum, prædicas, minus locupletem, nonnunquam intestabilem? Sacra Historia sola est, quæ remotissimæ antiquitatis arcana pandit, nec unquam mentitur: *Sacra Historia* sola, quæ ab ipso rerum omnium primordio, fidele temporum exhibet testimonium, nec usquam vacillat. Hæc sola veritatis æternæ lux splendidissima. Hæc denique; vitæ magistra sola est optima, & undequaq; perfecta. Etenim dic mihi quisquis Historiarum lector es, vel auditor, synceræ ac solidæ virtutis, indubitata quæris documenta? Frustrà eris si aliam quam *Sacram* aut *Ecclesiæ* perquiras *Historiam*: veræ pietatis germana desideras exempla? *Sacras & Ecclesiæ* scruteris *Historias*, ibi affatim invenies, non alibi. Ibi agnitionis Dei, invocationis, fidei, pœnitentiæ, constantiæ, patientiæ, pulchra servantur monumenta. Ibi nec alibi, fortitudinis perfectæ, puræ obedientiæ, castitatis illibatæ,

tæ, promptæ beneficentiæ, specimina miranda passim occurrunt. *In aliis historiis si quod facinus narretur memorabile,* (Eusebiani Interpretis verba sunt) *illud aut gloriæ causa, quæ umbratilis est, susceptum, aut ulciscendæ injuriæ quæ condonari debuisset, aut patriæ (quæ aliquando plus habet momenti) defendendæ, in hac, non res gestæ dicuntur popularis famæ venandæ gratia, sed veræ gloriæ conciliandæ, non vindictæ studio, sed Christi amore: non patriæ hujus caducæ defensione, sed cœlestis Hierusalem adeptione*: breviter, quæ & quanta *Ecclesia* complectatur *Historia*, legentibusque seriò contemplanda proponat, verba Reverendissimi longeque doctissimi præsulis supra citata, abundè docent. Recolite (si placeat Auditores) videbitis non utilia tantùm, aut jucunda, aut scitu memoratuquè digna ibi contineri, sed gravissima etiam, imò necessaria, & quæ homini *Christiano*, præsertim erudito ignorare minimè permissum est. Quare, ut concludamus, *Lectorem* nostrum *Philo-Historicum*, hanc quoq; ut pervolutet *Historiam* impensiùs suademus, eoq; magis, si *Theologiæ* studiis sit ad-

christophoris. in proem.

supra parte 2. sect. 42. & 43.

addictus, sacrisq; initiari & divinis inservire ministeriis cogitaverit; tunc enim potissimùm, ejus maximè intererit, *Historiam Ecclesiasticam*

Noctrnâ versare manu, versare diurnâ.

FINIS.

MVSEVM
BRITAN
NICVM